

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. III.

Sibiu, Maiu — Iunie 1903.

An. XXXIV.

PRONUNCIĂ, FONETICĂ ȘI SCRIERE.

Lucrarea omenească stropită de sudori adevărate are totdeauna rod frumos. E drept că dela flori până la fructe e mai mult decât o opinteală. Speranța ne ajută în toate și așa munca ni se presentă mai ușoară. Tot astfel era raportul mai nainte cu vr'o 15 ani, și între *pronuncie* și *fonetică*. Pronuncia e facultate umbrită de imitațiunea omenească pe care o învață băiatul în primii ani ai copilăriei sale. Fonetica e o știință despre formarea sunetelor limbii. Ca să vorbească cineva o limbă n'are lipsă în anumită vîrstă de fonetică, dar ca să priceapă într'adevăr rostul vorbirii o poate face numai prin fonetică.

I.

Fonetica ca știință își are originea încă din vremile de de mult. Gramaticii diferitelor popoare au obiceiul, nu împoartă timpul, a face anumite observațiuni asupra pronunciei. Numărul observațiunilor depinde totdeauna dela rolul pe care'l joacă gramaticii. În viața de toate zilele, unde normele rigide ale unor sisteme adesea împrumutate din afară, n'au loc în limbă, pronuncia e condiționată în mersul ei de usul ce domnesce în diferite province. Usul e controlat mereu de sensul estetic al vorbitorilor. Vedem că în ambele casuri avem de a face mai mult ori mai puțin cu un fel de influință psihologică individuală ori socială. Empirismul acesta care cunoasce legile naturei numai de pe afară s'a sfărîmat în zilele noastre de spiritul analitic positivist. A culege diferite floricele, ca note

comune, după gustul mulțimei fără ori-ce rânduială nici odată nu poate da cu siguranță o legătură de flori într'adevăr frumoasă.

Să ilustrăm cazul cu un exemplu. Dorința frumoasă, de a uniformisa limba literară română, manifestată de Românii afară de regat, va suferi încă ȳile nenumărate de un sprijin nesolidar tocmai din cauză că spiritele privesc lucrul cam chioris, și empiric. A ajunge la o uniformizare generală, ce în cazul nostru pare a fi imposibil din cauza neunității politice și a diferitelor influințe străine ori vecine, mai mult sau mai puțin prielnice geniului limbei române, ar trebui simplu să manifestăm o voință puternică de a ne apropia, ascultând de legile inerente spiritului național al limbei noastre. Posibil, ca cu vremea, să câștigăm ceva din această apropiere. Nu e nevoie să ne criticăm pronuncia, e chiar superfluu a impune diferite norme, cari pot ave o influință abia temporală. A ajunge la o convingere e lipsă pe lângă pricepere și de bunăvoință. Noi ca Români n'avem prea mare necesitate de atâți învățați cu spirit organisatoric formalist. Ar fi mai bine dacă am învăța și ne am cresce din puterile, cari priesc geniului limbei. Limba adevărată nu se vorbesce de cărturari, cari 'și fac educația prin diferite școli de deosebită naționalitate, vorbind limbi străine în societatea altor colegi, cari sufer de acea boală. Limba frumoasă și curată o aflăm în vorbirea liniștită a țeranului, care i-a cioplit chipul în sudoarea feții, din un material cunoscut tuturor și accesibil marei mulțimi. Fondul e același pretutindeni. Că avem unele forme mai vii ori mai palide în diferite ținuturi, acestea sau că sunt făcute în urmă, sau că n'au avut prilej a fi așa bine lucrate, având ca măestri nisce oameni mai puțin îngrijitori. Polii în jurul căror se învîrte toată limba sunt usul și gustul estetic național al unui popor.

Limba română mâneacănd din secolul al VI. a fost atinsă în evoluția ei de nenumărate influințe străine. Diferitele patimi sociale, călăuzite de fapte istorice, au învrăjbit acea unitate de Români, cari vorbeiau o singură limbă. Resfirați prin multe colțuri, Românii au cules după gustul și trebuința lor o mulțime de cuvinte din vecinătatea durerilor lor. Le-au adoptat și folosindu-se de ele au devenit stăpânii lor. Fie-care cuvânt

le-a adus pe lângă o pronunție deosebită de a lor o nouă obișnuință, care adecuată pronunției naționale, a cauzat o asimilație parțială ori totală. Când asimilația a fost totală, cuvântul pare de tot românesc, din contră, cea parțială seamănă numai a românesc. Din lupta diferitelor articulațiuni adaptate, învătate ori moștenite prin o tradițiune orală, se desvoltă evoluția unei limbi. A cunoaște starea adevărată a acestei evoluții, pe lângă genesă, mai trebuie să ne putem bine explica nascerea și crescerea fie-cărui sunet, ca element al vorbirii. Putința aceasta ne-o întinde fonetica. Fonetica era spaima latinștilor. Astăzi fonetica va fi triumful limbei noastre. A se folosi de fonetică nu înseamnă a face diferite equațiuni de sunete închipuite după placul cuiva. Empirismul foneticei e aproape ucis. În locul lui pășesce mândru calculul foneticei experimentale. Scim, că organele noastre de vorbire spre a pute produce sunetele, ca semne de înțelegere reciprocă, trebuie să îndeplinească diferite funcțiuni fiziologice urmate de efecte fizice. De exemplu vreau să pronunț sunetul *a*, după gramatică vocala *a*. Din viața de toate zilele, umblând și stând în atingere cu vecinii noștri, fie de naționalitate română ori străină, putem observa diferite nuanțe ale sunetului *a*. Eu de exemplu am observat trei specii de *a* în graiul românesc: un *a* mijlociu de exemplu din cuvântul *mama* ori *tata*; un *a* închis în Bănat dialectal prin Almăj (Bănia abunăoară) *curătă*, în dialectul român din Istria spre exemplu *că* (ca'l), caracteristica acestui *a* e că după sunet se apropie mai mult de un fel de *o* deschis, fără a fi *o*; al treilea *à* e deschis; nu sună așa plin ca *a* din *mama*, e specific vorbirii cu puțină emfasă și sunetului *a* secundar provenit din *ea*, de exemplu *ciapă* în Bănat *s'ăpă*. Vreau să stabilesc raportul dintre *a* al meu românesc și *a* străin atunci observ următoarele: dintre vecinii noștri mai de aproape sunt Slavii, *a* din *mama* se apropie de *a* slav (bulgar ori sîrb) din *mama* ori *majka*. Comparat cu *a* nemțesc, cel românesc e mai plin, cel nemțesc mai sec. Ungurii au chiar decretate două nuanțe de *a*: 1. *farkas*, *a* închis, prea închis pentru Români și 2. *hátán*, *a* deschis, cest din urmă e prea deschis pentru noi. Mai aproape e *a* românesc de cele romanice, cu cel italianesc e mai identic, de cel fran-

țuzesc se deosebesce puțin. Cuvântul *spectaculu* -- *spectacolo* -- *spectacle* are aproape același *a*.

Să vedem acum întru cât e justificată clasificarea noastră după auz. Măsura adevărată ne-o poate oferi numai fonetica experimentală. Nainte de a măsura trebuie să scim ce avem de măsurat și cum trebuie să măsurăm. Scim că pentru a pronunța un sunet *a* avem a face un act fiziologic spre a pune organele de vorbire în funcțiune. Ca un *a* să fie complet, ne servim de trei momente: 1. punerea organelor în acțiune, 2. acțiunea și 3. slăbirea lor după fonațiune. Originea lui *a* e în vibrațiunea corșilor vocale, care se află în laringe. Spre a pune corșile vocale în vibrațiune, ne servim de inervațiunea mușchilor cari întind și slăbesc corșile după trebuință. Simpla vibrare a corșilor nu produce sunetul *a*. Ca o vibrație ori o serie de vibrațiuni să devină sunet, avem lipsă de a pune această viață într'un corp, adecă, vorbind în termin fisic, trebuie să transmit vibrațiile unui mediu, care prin o rezonanță anumită produce acel ceva a cărui impresiune în creerul nostru, făcând efect, se numesce sunet. Resonanța sunetului *a* se află în cavitatea bucală. Experiența de toate țilele ne arată că această cavitate poate să fie diferită, după cum și sunetele sunt diferite, e mai mare ori mai mică. Mărimea ei se face prin ridicarea ori aședarea limbei în gură. E cunoscut fie-cărui că pronunțând vocalele *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *ă*, *î*, limba face diferite articulațiuni, după cum se presintă necesitatea. Această cavitate mai are apoi două găuri, pe cea dinainte o numim orificiu. Dela mărimea și forma orificiului, precum și dela conținutul — masa de aer — a cavității depinde înălțimea sunetelor. Așa de exemplu vedem că vocala *u*, a cărei orificiu e produs prin o rotunțire proiectivă înainte a buzelor, e de două octave mai joasă decât vocala *a*, unde buzele presintă o deschidetură mai mare fără rotunțire.

Studiind mecanismul fiziologic pentru vocalele mele și comparându-l cu cele franceze a părintelui Rousselot, am aflat ¹⁾ că se pare că vocalele românesci se articulează mai îndărăt în gura Românului decât a Francesului. Poziția buzelor e

¹⁾ cf. I. Popovici, Recherches expérimentales sur une prononciation roumaine. Paris 1903. pag. 11.

aproape identică. Pentru a ne putea convinge n'avem decât să pronunțăm diferitele vocale naintea unei oglinzi și să le comparăm cu diferitele fotografii instantanee luate de pe buzele unei parisience ¹⁾).

În ce privește înălțimea diferitelor vocale, pe cari le privesc ca fapte bine definite am cuprins datele cele mai deosebite într'un tablou sinoptic ²⁾ în lucrarea mea, ascultând înșelăciunea psihologică și stabilind principiul decretat de știință în mod hotărît. Vocalele mele comparate cu cele franceze au o înălțime mai mică. Faptul acesta sprijinesce părerea exprimată mai sus că vocalele românesci s'ar articula mai îndărât. Numărul vibrațiunilor pentru *a* al meu e de 1800 (vibrațiuni simple), al dlui Rousselot de 1824, al dlui Rigal de 1828 și al dlui Laclotte de 1836. Pentru ca să pot eu pronunța un *a* francez în virtutea numerelor acestora de vibrațiune trebuie să schimb cavitatea mea bucală dela 1800 în chip gradat, ca astfel — presupunând că am intenția de a controla cu ajutorul unui diapason acordat conform numerelor amintite de vibrațiune — rezonanța produsă prin vibrațiunea masei de aer pusă în mișcare de corțile vocale să aibă ca efect acustic asupra noastră impresiunea vocalei dorite. Pe lângă exercițiu — având oare-care cultură fonetică — e ușor a imita cum se cade diferitele sunete ale limbilor celor mai îndepărtate de noi. Imitațiunea aceasta e timbrată de glasul mulțimei ca un fel de talent pentru a învăța limbi. Cât e de desvoltată această facultate la diferiții indiviși, o poate arăta numai o critică serioasă a unei obicinuințe practice și fonetice. A vorbi o limbă frumos, fie națională ori străină, e un dar, care se câștigă prin multe încercări și poticneli. Fără a învăța ceva e greu a-l sci.

II.

Am ajuns cu vorba așa de departe că mă aflu silit a vorbi ceva și despre fonetica experimentală. S'a vorbit și la noi precum și la alte popoare mai înaintate pe căile diferitelor progrese sociale, culturale și științifice, mai cu seamă în vremea din urmă foarte mult de fonetică. Băieți răzleți,

¹⁾ cf. Rousselot — Laclotte, Précis de prononciation française. Paris 1903. pag. 30.

²⁾ cf. op. cit. tablourile după pag. 26 și urm.

cari au trecut hotarele țerei sale și cari în istorie nu s'au oprit în fața unei colonne sau ademenți în fața armoniei divine a adevărului, zimbînd de multe-ori în ochii doinei tradiționale. Fonetismul nostru împiedecat de etimologismul altora a suferit tot de acele boale mistuitoare. Psihologia și-a schimbat fața, iar nu mersul. Cu bursele statului au intrat prin diferite cofere și așa numitele Phonetik de Sievers, de Vietor etc. între hotarele țărilor române. Fonetica teoretică a fost întărită de noiele cercetări ale surorii ei mai mici, așa numita fonetică experimentală.

Obicinuița logică devenită tradițională a ajuns deja normă în ale gramaticii. Analisa profesată de o dată cu gramatica a trebuit să fie privită de pe o culme mai înaltă și desvălită de negura unei priviri mai neclare. Scim cu toții că vorbirea omenească e o sumă de frase, ce se despică în propozițiuni, vin apoi elementele mai mici și apoi ajungem la cuvânt ori vorbă cum se spune prin toate părțile românesci. Vorba privită din punct de vedere filosofic ori psihologic poate avé diferite aspecte. Din punct de vedere fonetic are numai unul. Să rostim a bună-oară vorba *mamă*. În momentul când se produce inervația ca să obținem funcțiunile fiziologice pentru producerea sunetelor, impresiunea auditivă ne lasă'n minte un sunet cam astupat, *m*, vine altul deschis *a* și apoi iar se rupe unitatea armoniei, intensitatea scade, timbru se schimbă, auđim din nou pe *m* și la urmă impresiunea auditivă se închide prin *ă*, sunet tot atît de românesc ca și celelalte. Nu acesta e raportul la altă vorbă. Să rostim *tata*. Începem cu o tăcere, urmează momentul de exploziune a lui *t* care se leagă de *a* și lucrul acesta se repetează âncă odată.

Cum vedem deci, o vorbă nu e mai mult din punct de vedere fonetic, decît o continuitate legată și întreruptă de diferite sunete și pause. Această continuitate urmează ritmul gîndirii noastre și-'și adoptează genesa trebuinței generale a fiziologiei sunetelor. Vorbim când și cum avem trebuință. Studiul vorbei, ca obiect al foneticii, nu se mai poate face ađi din punct de vedere speculativ al diferitelor tendințe naționale ori ultraiste. E prin urmare chiemarea cea mai înaltă a filologilor, cari păzesc turmele adevărurilor lingvistice să

voiască a căuta numai realitatea. Parcă încep a se revărsa nise zori noue pe câmpul filologiei române și nouri grei ai întunerecului secular încep a se răsbuna. Etimologismul trage să moară.

A studia fonetica după cum trebuie și nu după cum se crede, se poate face ași foarte ușor. Mijloacele de scrutare au înarmat rațiunea omenească și ochii orbiți ori trudiți ved ași mai bine ca ori-când. Am vorbit că *vorba* e din punct de vedere fonetic o sumă de diferite sunete. Avem prin urmare a studia chestiunea din punct de vedere fizic. In fizică însă adevărul își are un singur izvor, care pornesce din experiență. Resultatul e deci, că trebuie să începem cu experiențele. Ca atare fonetica experimentală a rupt-o cu desăvârșire cu diferitele închipuiri subiective. E drept că stăpânim mult, dar a străbate toate hotarele fonetice n'am ajuns până ași.

Spre a cunoasce nascerea sunetelor unei limbi, nu impoartă care, trebuie să avem cunoscințe despre organele de vorbire, atât din punct de vedere anatomic cât și fiziologic. E bine să nu mergem numai pe linii drepte și să călcăm și pe cele strîmbe. Voiesc a spune prin aceasta, că a cunoasce cu desăvârșire fiziologia unei limbi e bine și chiar e necesar a studia pe lângă partea normală și pe cea patologică. Punctul acesta l-am profesat în lucrările mele de câțiva ani și pot spune, nu cu mică îndestulare, că studiul vorbirei la bolnavi, de diferite casuri, mi-a dat în multe rënduri mână de ajutor.

Isvorul vorbirei e psihologic, ea pornesce din voință, se manifestează prin fiziologie, părăsesce cadrele sufletului nostru, întră în valurile fizice și apoi influințează din nou prin audițiune asupra internului nostru. In analiza noastră facem mai bine când prindem lucrul de acolo unde-l putem privi mai bine. Mai bine putem analiza vorbirea atunci când ea a intrat în realitatea fizică. Avem de a face cu sunetele. Diferite superstițiuni fizice au făcut ziduri de despărțire printre fenomenele acustice. S'a vorbit de sunete (*Ton, son*) și de larmă, nu pot da altă numire noțiunei pe care fizica o numesce în nemțesce *Geräusch*, în franțuzesce *bruit*. Helmholtz a introdus pentru sunetele vorbirei numirea de *Klänge*, pe cât de frumoasă pe atât de arbitrară. Ași experiențele din urmă au dărîmat clasifi-

cările superflue. Analisa studiază cu ușurință fenomenele acustice și ne promite încă multe adevăruri nouă până aji necunoscute.

E natural că studiul fonetic nu se mărginesce numai la o analiză fizică. Studiul făcut astfel ar fi imperfect. Noi ne-am oprî privirea numai asupra efectelor. Logica adevărului ne impune și cauzele. Aceste din urmă sunt ascunse în funcțiunile fiziologice ale organelor de vorbire.

Originea sunetului e în vibrațiunile cordilor vocale, cari se află în laringe. Sunetul cordilor se întăresce prin rezonanța faringială, nasală ori bucală după cum să presintă necesitatea. Buzele prin închidătura ori deschidătura lor de felurite chipuri schimbând orificiul resonatorului, dau o plenitudine ori slăbesc impresiunea sunetului. Nasul prin vibrațiunile lui, cari în ori-ce cas, acompaniază mai mult ori mai puțin vocea omenească schimbă timbrul vorbirei într'un mod ușor de priceput. Ori-ce organ își are aparatul său special cu ajutorul cărui putem studia funcțiunea lui. Lucrul buzelor se poate măsura de a dreptul pe cale geometrică, pe cale fiziologică cu ajutorul unor ampule de cauciuc, pe cale fotografică ori cinematografică. Funcțiunea limbei, elevațiunea precum și proiecțiunea ei în diferite chipuri se studiază pe cale grafică. Resonanța nasală se vede ușor prin ajutorul unor olive nasale¹⁾.

Laringele se studiază cu ajutorul unor capsule deschise ori închise. A da o descrițiune detaiată acestor aparate, cari ne înarmează pricepera noastră e cam greu. N'avem nici terminologie în românește. Sărăcia execuțiunei ne impune apoi a absta de o camdată dela ilustrațiunile lor. Mai bine ca cei cari doresc a cunoasce aceste lucruri să le studieze în *Fonetica* părintelui P. Rousselot. Vor afla în aceasta carte o lume nouă. Vor vedé frumșeța ei și dacă n'or fi lipsiți de însuflețire vor urmări acest adevăr. Îi va costa multă trudă, dar' la urmă au ajuns în posesiunea unor bogății nestimate.

Mai ușoară decât descrierea diferitelor aparate e prezentarea metodelor de care se servește fonetica experimentală.

¹⁾ A consulta pentru toate aceste aparate monumentală lucrare a părintelui P. Rousselot, *Principes de phonétique expérimentale*, I. vol. 1897, II. vol. 1901, al III. vol. sub tipar. Editor H. Welter, Paris. Cele doue volume apărute costă 30 fr.

Începutul primelor încercări de studiu experimental al foneticei e mai vechiu de cum am crede. Istoria aplicațiilor diferitelor mijloace în detali ar fi prea obositoare, cu atât mai mult, cu cât e greu de a o pricepe înainte de a avea o icoană adevărată despre starea lucrurilor. În descrierea mea mă voiu mărgini numai la principii generale.

Mai multe metode ne conduc la același rezultat. Cel mai simplu mijloc de exploatare e palatul artificial (cerul gurei făcut de un dentist). Pentru prepararea palatului artificial ne servesc mai multe materii: hârtie, cauciuc și celuloid. După o invențiune nouă a unui tiner dentist, ce lucrează în laboratorul dlui Rousselot d. Montalbeti, putem furnisa într'un timp foarte scurt palate de o trăinicie însemnată. Palatul artificial se introduce în gură, se aplică bine cătră cerul gurei și apoi rostim articulațiunile ce dorim a studia. Ori-ce mișcare de limbă se marchează asupra palatului artificial. Ca să studiem o articulațiune anumită e de ajuns să-l introducem în gură, după ce a fost presărat cu făină de caolin, rostim sunetul, îl scoatem imediat din gură și însemnăm într'un fel de proiecțiune marginile atinse de limbă, cari au muiat anumite părți și prin aceea au luat caolinul. Cum vedem acesta e un mijloc de grafică imediată. Evident că obicinuița ne dă posibilitatea repejunei în lucrare. Metoda grafică, pe care am început a o analiza, se face mult mai bine pe cale mediată. Pentru acest scop ne servim de cilindrul lui Marey cu tamburele adaptate de părintele Rousselot. Avem diferite modificațiuni, cari par a schimba tehnica lucrului, așa a bunăoară pare a încânta lumea un căpăstru — mască a dlor Gallée și Zwaardemaker. Cât e de practic nu pot spune, fiind-că nu mi s'a putut da ocasiunea să-l probez. Maska ce o avem noi la Viena pare ce e drept, a fi basată pe un principiu fundamental adevărat. Pe lângă marea distanță dintre teorie și praxă ași da păreri hotărîte, ar fi numai un ce prematur! Vorbesc mai bine de metoda, de care m'am servit și mă servesc și acum. Aceasta e cea profesată în laboratorul de fonetică experimentală din Paris în Collège de France de sub direcțiunea părintelui Rousselot.

Principiul fundamental în metoda grafică e de a înregistra lucrul produs de un organ. Presiunea ca efectul unei

cauze e introdusă într'un tambur (dobă), păstrez numirea francesă cu atât mai mult cu cât și în fiziologia germană s'au păstrat numirile lui Marey. Membrana tamburului începe a vibra. Vibrațiunile sunt acompaniate de un levator în a cărui capăt se află o peană, care lasă urmele lor într'un plan cilindric pus în mișcare rotativă (cilindrul înregistrator a lui Marey — Verdin). Planul e acoperit de un strat de funingine mărunță. Inscripțiunile aceste se fixează cu ajutorul unei băi și apoi se studiază sub lupă sau cu microscopul. E un lucru migălos, dar de mare importanță. Cunoaștem din acustică vibrațiunile. Scim mai departe tot de acolo calitățile fundamentale ale sunetului. Etablăm raporturile între ele și concluziile ne dau rezultate, cari pentru casurile studiate, dacă ne-am servit bine de metodele de exploatare, sunt absolute. Evident că faptele aceste nu ne dau și dreptul să generalisăm, procedeu basat pe speculațiunea psihologică a analogiei.

O metodă care promite mult e cea optică. Durere însă această metodă, care a produs rezultate uimitoare în fotografie, va fi încă multă vreme purtată în inimile unor idealști, cari nu-și pot permite luxul experimentărilor. N'ar trebui mare bogăție, ca să putem exploata un tezaur de cunoștințe nestimate. Metoda optică are ca obiect fotografierea valurilor (vibrațiunilor și perioadelor) sunetului. Incercări s'au făcut din mai multe părți. În special pentru fonetică a lucrat Raps, care a obținut rezultate mult promițătoare. Eu leg de această metodă o parte mare din frumosul viitor al foneticei experimentale. Sunt aproape convins că o fotografiere instantanee a valurilor sunetului ne desgroapă o mulțime de lucruri nouă, cari până ași au fost acoperite de slăbiciunea mijloacelor de exploatare. Chiar din punct de vedere psihologic metoda aceasta are mare valoare.

Simplu cu ajutorul fotografiei pot studia fenomenele absolut libere de ori-ce influințare subiectivă, care s'ar putea arăta la aplicarea metodei grafice. Sunt neajunsuri mici, cari ne influințează, adecă mai bine pot influința pe cei mai puțin experți, ba că am uitat a regula penele, ba că stratul de funingine nu e asemenea, ba un tambur nu e montat bine, ba că cilindrul ne stă în mijlocul rotațiunei uitând a trage oro-

logeria. Sunt toate greșeli de tehnică, cari mici cât par — lucrând în măsură așa de mică, ca inscripțiunile noastre — produc efecte mari.

Metoda cea mai bine armată e cea acustică. E drept că pentru perfecționarea ei au lucrat doi dintre cei mai iluștri savanți, un fiziolog, Helmholtz, și un acustician, Koenig. Putem spune că ađi, dacă n'avem încă unele lucruri studiate în deajuns, nu e nevoie de mijloace de exploatare ci numai de timp, care ne permite a face diferitele experiențe. Metoda acustică a pornit dela studiul înălțimii vocalelor. Ca mijloc de exploatare au servit diapasoanele. După diapasoane pășesc în serviciul nostru resonatorii. Helmholtz lucra cu resonatori sferici, Koenig i-a schimbat în cilindrici. Acești din urmă sunt mai buni. Analisa parțială făcută cu diapasoanele lui Koenig¹⁾ întregită și completată prin analiza microscopică și matematică a perioadelor sunetului ne permite a reconstrua sunetele cele mai diferite cu aparatele de sintesă.

Vedem deci că metoda acustică cu tonometrul lui Koenig și cu sirenele de onde ne permite o analiză și o sintesă a sunetelor aproape desăvârșită. În lucrarea mea *Recherches*, pomenită mai sus, am atins în mare parte însemnătatea acestei metode, evident prezentând mai mult fapte decât vorbe. Cf. capitolul despre timbru (pag. 25—36).

III.

Am insistat mai cu deamăruntul în părțile premergătoare ale studiului meu asupra pronunției și asupra mijloacelor ei de exploatare. În partea de față voiesc a discuta puțin unele păreri asupra scrierii la noi. Scrierea ca un fenomen ulterior vorbirei profită mult de bogățiile câștigate mai nainte. În special la noi Românii scrierea a suferit multe necasuri. S'au isbit multe neajunsuri de capul ei. A trecut prin secolele istoriei fără a fi observată la început până când mai târziu a fost decretată de o trebuință generală. Fazele de dezvoltare ale istoriei naționale s'au schimbat, și în entuziasmul lor au

¹⁾ După moartea lui Koenig (1901) stabilimentul lui a intrat în posesiunea dlui L. Landry, Paris XV. Rue Borromée 17. D. Landry și-a petrecut aproape toată viața sub ochii lui Koenig, care l-a crescut într'adevăr cum se cade. Sânt convins că până va trăi D. Landry acustica va pute avea aparatele de precisiune a regretatului Koenig.

vrut să dea altă față și scrierii. Cunoaștem cu toții diferitele lupte între sistemele ortografice. Scim că și ați suferim de desbinare. Causa acestui rău are mai multe fețe. Vedem printre cele principale: 1. tradiția cu erorile ei și hesitarea între fondul moștenit cu cel câștigat. 2. volnicia culegătorilor, cari sdrobesc scrierea la comanda unor chimere, 3. autoritățile cu diferitele lor îndrumări făcute din partea Academiei, diferiților scriitori, dascăli, censori etc. Toate aceste fapte sunt dezastroase pentru scrierea română. Să-mi fie permis a contraria credințele altora. N'am obiceiul să-mi impun pe ale mele. De's bune se impun ele singure. Nu împărtășesc însă părerea altora, cari — posibil din prea mare idealism — se abțin dela ori-ce muncă în convingerea că ortografia ar fi afacerea Academiei. Dar când n'a fost Academia, cine a făcut ortografia românească? Și nu e bine se risipim nisce păreri prea arbitrare asupra scrierilor din literatura noastră veche. Literatura există mai de mult decât Academia. Ortografia încă a existat naintea focarului de cultură numit mai sus. Eu gândesc, că fiind atât ortografia cât și Academia avere comună românească, avem toți nu numai dreptul ci chiar și datorința a lucra de a introduce în viața noastră națională, „aceea eră nouă de cultură“ care de pe culmea intereselor comune să acopere lipsele tuturor. Nu e bine să stropim cu o ploaie de sfaturi ci să muncim mai departe în brazdele de sudoare ale strămoșilor.

Ce frumos ar fi și cât de bine ar prinde, dacă fie-care dintre noi după priceperea lui și după dorința tuturor n'ar improșa vecinii cu slăbiciunea învățăturilor lui ei, în loc de vorbe, ar lucra după curățenia instinctului lui. Ar produce atunci Românii tot ce le-ar fi de folos și ar accelera progresul unei bune stări, cari condiționează trăinicia unui drept de existență pentru un popor în sinul omenimei.

Imaginațiunea noastră slabă a lătit diferite eresuri. Se crede la noi că numai Academia are dreptul să dispună asupra felului de scriere. Nu-mi trece nici prin minte să-i disput drepturile. Dar' nici resoanele dlui Maiorescu din scrisoarea din *Transilvania* (Nr. 1. 1903) nu-mi prea vin la socoteală. Spriginul lor din *Luceafărul* (Nr. 7. 1903) încă e arbitrar. În deosebi place felul de privire a chestiunii făcut din partea dlui Ovid

Densuşanu din *Sămănătorul* (18 Maiu, 1903) în articolul: Din revindecările timpului. Salut cu cea mai mare satisfacere și cu adevărată emoțiune deșteptarea Academiei și-i doresc din inimă mult rod în activitate. Ar fi de dorit să nu ne mai tîrim ortografia după pofta unor închipuiri seci, uscate și mai mult de vînturile curențelor noue.

Nu e rău dacă în resolvărea unei chestiuni atît de importante Nemuritorii vor asculta și zîzăitul unor muncitori vremelnici. Toți avem dreptul să ne periem limba și să-i punem salba, fătul plăcerii tuturor. Nu cei cari măimuțăresc în imitația lor strimbând din gură și slobodînd pe nas mai mult aer decăt ar trebuî au dreptul să-i hotărască soartea. Limba e a tuturor. Toți avem trebuințe. Toți avem dreptul să pretindem satisfacerea dorinței noastre. Scrierea românească să nu se mărginească numai la masca feții ci să-i cultiveze și sufletul și să aducă jertfă din greu geniului limbei. Florile sêlbaticе să fie culese de prin toate colțurile. Limba literară să se ciopească definitiv. Ortografia să se decreteze din voința colectivă a națiunei întregi. Dacă am greșit primul pas, de ce să nu facem acum schimbând tactica ce ne impune voința tuturor. Fiînd scrierea, ca și limba, un product al culturei omenesci am greșit, dacă am pune căpăstru mulțimii și dacă am aștepta ca singură Academia să vie să ne decreteze principiile noue. E drept, e comod. Dar de-a gata puțin îți vine bun, dacă preste tot îți vine.

Academia noastră nu poate exercia dreptul Academiei Francese, care o întrece cu sute de ani. Bogăția puterilor materiale cât și spirituale a putut produce în Franța ce vedem. La noi Academia, lucrează ce e drept, dar nu poate ține pept cu toate trebuințele. Și în fine ori-ce societate poate ave numai interesele ei particulare și nu a tuturor.

La Sêrbi a făcut Vuk Karagici mai mult decăt toate școalele. Noi am gemut sub tradiția unor sentimente false chinuîndu-ne sufletul cu vanitatea unei mândrii putrede. Dacă am lăpădat de pe noi sdrențele altora, de ce nu ne-am îmbrăcat cum umblă lumea de ađi? Scim că moda trebuie să aibă gust pe lângă potriveală.

O scriere ideală ar trebui să aibă semne pentru toate sunetele cari există în limbă. Qualitatea precum cantitatea sunetelor în cas de lipsă să se noteze prin o combinațiune a semnelor convenționale de ađi cu câte un singur semn diacritic. Mai multe obosesc atât cetirea cât și scrierea. Mai departe ar trebui marcat și accentul în casurile dubii. Astfel am avé limba noastră reprezentată ca ființă în întregimea ei. I-am vedea fața curată, i-am asculta cadențele și ritmul ei adevărat n'ar fi împiedecat.

Dacă nu putem ajunge la ideal cel puțin trebuința s'o împlinim cu minte. Multe lucruri superflue, înlocuite prin aplicațiile unor semne adevărat corespunđătoare, nu s'ar mai face. Nu înțeleg ce motive ne ar putea oprí să nu generalisăm pe *ă*, *î* pentru sunetele corespunđătoare. De ce ar trebui se mai suferim îmbulzala de *i* prin plural, când de regulă avem unul singur, care are o cantitate normală. Tot așa un singur semn pentru *ce*, *ci*, *ge*, *gi*, (*č*, *ğ*). Evident că aici n'am ambițiunea, să mă privească cineva de *slav*, cum am mai pățit-o odată.

Toți scriem *e* până când scim că nici unul dintre noi, afară de Armîni, nu-l pronunță ¹⁾. Pe *đ*, contra dorinței prietenului O. Densușanu, l-ași mențineam, dacă nu pentru limba literară, cel puțin pentru notarea unor particularități dialectale. *Ţ* ca și *đ* corespund unor sunete, cari par de multe ori a fi amestecate din doue elemente. Ca semiocclusive produse din o închidătură împreunată cu o apropiere organică nu ne dau cu ușurință posibilitatea de a le studia ²⁾. Dacă sunt născute din o succesiune ori o combinațiune de articulațiuni nu-mi pot da părerea până ce nu voi fi studiat aceste sunete și în limbile vecinilor, fiind-că cunoscințele noastre istorice sunt slabe.

Aceste sunt numai nisce idei singuratice prinse în sborul gândirii. Am ținut se spun și eu o vorbă asupra acestei afaceri. Am spus-o după cum am simțit și gândit mai bine. Motivul cel mai puternic a fost neîndestularea mea față de prea aristocratica comoditate ce se face la noi.

¹⁾ Excepție fac cuvintele împrumutate: *episcop*, *eleșleu* etc., totasemenea și unele interjecțiuni, d. e. *ei* etc.

²⁾ cf. lucrarea mea fonetică citată pag. 97.

E timpul suprem să începem lucrul. Unii lucreze cu instinctul, alții cu mintea, dar toți să fim pătrunși de acea *sfântă voință* că vrem să lăsăm ceva strănepoților. Adevărul istoric ne impune să le lăsăm fapte, iar nu vorbe. Viața poporului nostru atâta va ține cât va fi puterea internă. Manifestările sufletului unui popor prin ajutorul limbei îi scaldă durerile și îi leagă speranțele. Și Academia, și Asociația, și scriitorii, și filologii, și în fine tot Românul să se deștepte, căci dorile țilei s'au revărsat!

Iosif Popovici.

SĂ NE ÎNDREPTĂM LIMBA!*)

Exemplele de față sunt scose din același manual de școlă apărut în anul 1902. ca și cele din nrul I al acestei reviste (pg. 4 și 5).

I. Cuvinte.

1. „*Votisante*“, — este un cuvânt greșit, format dela greșitul „*votizare*“. Să ție corect: *votant* dela a vota, votare.
2. „*A supune la vot*“; — țiecem mai simplu și corect: „*a pune la vot*“.
3. „(Romani) legile *le tăiaă în aramă*“, — autorul vrea să țiecă: (Romani) *gravaă* legile în aramă. — E drept că poporul țiece „a tăia în pētră“, dar în frasa citată, unde „legile“ este obiectul direct al verbului „*tăiă*“, sensul frasei se altereză. La prima cetire ai impresia, că e vorba de tăierea în bucăți a legilor. În fine „a grava“ e mai concret decât vagul „a tăia“.
4. „*Demersul* adunării sēmēnă cu“; — corect este: *mersul, ordinea, cursul* adunării etc.; căci „*demers*“ însemnă „*acțiune, pași, dispozițiuni*“, d. e. am făcut în chestiunea sciută următorele „*demersuri*“. Autorul însă nu a voit să țiecă acesta.
5. „*carī* aveaă calitățile *prescrise*“; — „*prescris*“ este un termen juridic pentru abolițiunea prin timp a unui drept. În frasa de sus un non-sens. — „*Prescris*“, în frasa citată este un germanism patent dela „*vorgeschrieben*“, noi țiecem românesc corect: *recerut, ficsat, stabilit, impus*, după-cum cere sensul frasei.
6. „La ziua *fiptă*“. — Verbul românesc a înfige, înfipt (mai tot-deuna în forma compusă cu „*în*“) are o acceștiune atit de propriă și concretă, încât nu se pôte întrebuița în frase improprii, decât numai dacă acele admit sensul primar al „*înfigeri*“,

*) Cele-lalte țiare și reviste române din patriă sunt rugate a reproduce aceste pagini.
Redacț.

care e nedespărțit de acest cuvint. „Mî-a infipt un fer în inimă“, „un junghiū mi s'a infipt în cōste“ e bine și romănesce, dar o „*đi fiptă*“ nu însemnă romănesce nimic. „Fiptă“ în frasa citată nu este decăt fonetisarea istorică-romănescă a neologismului: „ficsat“. Și dacā ne-am obicinuit să nu mai đicem „redăpciune“, în loc de redacțiune, saū „amavēr“ în loc de amabil, — așa va trebui să ne obicinuim a đice: „*la đina ficsată*“ (saū „*hotărîtă*“) și nu „fiptă“.

7. „Ședințele *decurgeaū* în acest mod“ și „votarea *decurgea*“. „A decurge“ este o vorbă neusitată în limba nōstră literară. Și cu tot dreptul; căci ea este o traducere literală a vorbeī ungurescī „*lefolyni, lefolyás* etc.“ — Pentru „decurgere“ avem terminii: *curs, mers, ordine*. Frasele de mai sus sē exprimă corect romănesce ast-fel: „În ședințe sē urmā în acest mod“ și „votarea *urmā* (saū: *sē făcea*)“.
8. „*Oficiolatul* la Romanī nu sē socotia de o ocupațiune plătită“; — „*Oficiolat*“ este un barbarism al birocrăției latiniste din secolii precedentī; din acest isvor tulbure, nu avem să ne imbogățim noi limba.
Corect romănesce đicem: „*funcțiunea de stat* la Romanī nu era cu lēfă“.
9. „*A solvi* o datorie“; — un neologism de prisos, cātă-vreme avem cuvintul înțeles de toți Romāni: „*a plăti*“.
10. „Cele 3 triburi *numēraū* cāte 10 curii“; — cum numēraū numai cāte 10? Nu sciaū să numere mai departe? pānă la 100 saū la 1000?... „*Die 3 Tribus zählten* je 10 Curien“... Am înțeles... Autorul vrea să đică pe romănesce: „Cele trei triburi *aveaū cāte* 10 curii“.

II. Forme și construcțiuni.

1. „La început comițiile tribute *nu eraū alt-ceva*, decăt adunările de plebeī după triburi“. — „*Nu eraū alt-ceva, decăt*“ este un germano-maghiarism urit, un simplu balast de vorbe fără conținut. Đicem corect: „La început comițiile tribute *nu eraū decăt* adunările etc.“ saū „La început com. trib. *eraū simple* adunări etc.“
2. „*Acel* cetățean putea fi ales de senator, care avea ingenuitatea“; — „Pe cetățeanul *acela*, care nu plătia contribuțiunea, îl dispoiaū de avere“; — „După-ce s'a săvîrșit votisarea, *atuncē* diribitores scoteaū tăblițele“. — Este o caracteristică a stilului nostru ardelenesc, că îngreunăm ades frasa cu vorbe de prisos, mai cu samă cu pronume demonstrative, mai rar cu adverbe de timp. „*Acela, care*“, „*apoi*“, „*atuncē*“ etc. sunt bagagiul care ne îngreunază limba din cale afară. Dacā ar fi acest stil măcar ceva spe-

cific românesc, n'am mai perde vorbă. Dar el este o imitație a stilului maghiar. Firea de poseur a maghiarului, care 'și găsește plăcerea în stilul amplu, larg și garnisit cu vorbe multe, are un adevărat deliciu la auzul unei frase bine garnisite cu „az a“ (*az a hazaszeretet, az az önfeláldozás, az a honfánat, a mely etc.*), tot așa este și cu: „akkor, a mikor“ în stilul patetic maghiar.

La noi nici în stilul *patetic* nu face efect repetatul „acela, care“, (fiind ceva vag și fără conținut), dar în stilul *simplu* este 'ntăiū: un străinism, a doua: un balast.

Frasele citate le corectăm așa: „Cetățeanul, care avea ingenuitatea, putea să fie ales etc.“; din frasa a doua trebuie să se lase „acela“, iar din a treia „atunci“ și vom vedé, că frasele nu pierd nimic, din contră câștigă.

3. „Eraū obligați a estrada și subscrie“; — „când trebuie de-a să alege consult“; — frase analoge: „sunt dator a face ceva“, „este consult a merge“ etc. — *Folosirea infinitivului* în toate aceste frase este la noi în Ardeal un „latinism“, iar în România un „gallicism“, care se lătește în limba noastră literară tot mai mult. În toate casurile indicate și analoge poporul nostru folosește *conjunctivul* în loc de *infinitiv*, dând expresiunilor un farmec specific și original, care este curat românesc. Vom dice deci corect și frumos românesc: „Eraū obligați să subscrie“, „când trebuie să se alégă consult“, „sunt dator să fac ceva“, „este consult să mergem“, „este o plăcere să cântă“, „sciură să 'nvingă“ (nu „sciură a 'nvinge“) etc.
4. „Baniī aceștia eraū așeđați sub grija quaestorilor“. — Vorba „a așeđa sub“ are în limba noastră un înțeles atit de propriu și concret, încât nu pôte fi folosită în mod figurat, decât numai dacă 'și păstrează complet sensul ei propriu și concret. De aceea nu se pôte dice românesc „a așeđa sub grija cuiva“, căci sensul *concret* și aprópe *intuitiv* al „așeđării sub“ se bate 'n cap cu noțiunea *abstractă* a „grijei“. Dicem corect românesc: „Baniī aceștia eraū dați în grija quaestorilor“. — E bine să ne ferim de *originalitatea falsă* în stil.
5. „Curia care votá prima-óră“, — românesc însemnă: Curia din chestiune nu a votat încă nici-odată, — acum în fine a ajuns să voteze și ea: este prima ei votare. Dar autorul nu vrea să dică acésta; el vrea să dică: „Curia, care în ordinea votării era cea dintiū“: „curia, care votá intiiū“. — „Prima-óră“ este determinațiune de timp, — câtă vreme aci avem să determinăm *locul* sau *ordinea* de vot! — Terminul corect este deci: „intiiū“.

6. „Acela dintre triburî presida, *carele pășia cu propunere*“. —

„A păși cu o propunere“ nu se țice românesce. Se țice: „*a face (a presenta) o propunere*“. În privința balastului de „acela-carele“ veđi mai sus II pct. 2.

7. „Sulla numărul senatorilor reduși prin resbelul civil iarăș l-a ridicat „la 600“; — „Acel cetățean putea fi ales de senator, care etc.“; — „Ale-gerea nu se putea nimici, dar pentru mituire se putea pune sub acasă „cel designat“. —

Aceste și multe alte exemple ne dovedesc corupția *topicăi* noastre simple și clare românesce.

Corect: „Sulla a ridicat iarăș la 600 numărul senatorilor etc.“! — „Cetățeanul, care..., putea să fie ales etc.“; — „.....“, dar cel designat se putea pune sub acasă pentru mituire“. — Proposițiunea indicativă românescă se începe cu subiectul și întregirile lui eventuale și se continuă îndată cu predicatul, după care urmăze determinatiunile acestuia. O topică simplă și cât se pôte de firăscă.

8. „Apoi și *atarî de senatori* erau, carî“. — Un complex de erori! a) „apoi“ balast (v. mai sus II. 2); b) „*atara*“ e un provincialism neusitat în limba noastră literară mai bună; c) „*atara*“ se folosește la noi ca atribut adiectival, decî proposițiunea „*de*“ după „*atara*“ (care face din „*de senatori*“ un atribut substantival lingă adiectivul-atribut „*atara*“) este un non-sens gramatical; d) model de stil greoiu. —

Corect: „Mai erau și senatori, carî“, sau fie și: „mai erau și ast-fel de senatori, carî“ etc.

9. (După-ce în o proposiție precedentă ni s'a spus, că „drepturile (subiect) comițiilor curiate s'au redus foarte tare“, — se începe o alineă nouă astfel): „*Formalitățile tot le-au mai păstrat până la anul 286 etc.*“ (În proxima alineă nouă se vorbesece despre „comitia calata“, după care urmăze nemijlocit această alineă nouă): „Aici **publicau** călindarul din lună în lună, **inaugurau** pe rex sacrificulus“ etc. Într'alt loc „*în ziua hotărîtă des de dimineță dau semnul prin trimbiță*“ (cine?... nu putem să aflăm că cine, nici din proposiția precedentă!) — „*La început nu fineau auspiciu*“ (se țice după o proposiție, din care e imposibil de întregit subiectul acesteî următore). — Sunt exemple nenumărate de acest fel.

Ce vedem aci? O serie de proposițiuni fără de subiect, al căror subiect nu se pôte înțelege din cele precedente... Dar autorul nici n'a intenționat acesta. El a voit să n'întelegem pretutindenî un *subiect general* și predicatul din proposițiuni sunt decî „*impersonale*“, cum se țice în gramatică.

Românul exprimă însă predicatul impersonal, care are un subiect general retăcut și colectiv (ca „*omeni*“ „*lumea*“,

„poporul“, „statul“, despre care e vorba, etc.) **cu forma reflexivă a verbului** și nu cu forma *activă*, cum o face autorul, — o procedură foarte străină și nespus de suferătoare pentru simțul nostru de limbă.

Corect: „aici **să publica** călindarul,... **să inaugura** rex...“ ...„**să da** semnul“... „...nu **să țineau** auzpicii“ etc.

10. „Caesar *demanda*, ca să se ia protocoale oficiose despre ședințele „senatului“; — „Președintele... își *făcea* propunerea (rogatio), apoi **s'a început** votisarea“.

Aceste propozițiuni denotă un fenomen dureros: autorul n'are simțul corect de limbă românească la *folosirea timpurilor*. Probe: a) „C. *demanda*“ este timpul praeteritum imperfectum, care în românesce (ca și 'n latinesce) se folosește de câte-orî vrem să indicăm *starea durabilă* sau *repetarea* unei lucrări în trecut. În exemplul citat nu este nici una nici alta. Ci este *simpla istorisire a unui fapt istoric*. Folosim deci *perfectul istoric* și vom dice corect: „C. *demandă*“, sau „C. a *demandat*“. — b) În exemplul al doilea se amestecă pe nimerite imperfectul cu perfectul. Aci perfectul nu este potrivit, din cauza arătată în punctul a). Vom dice deci: „Președintele... *își făcea* propunerea, apoi **să 'ncepea** votarea“.

ISTORICUL ȘCOALELOR NĂSĂUDENE

de

Virgil Șotropa.

Preparandia.

Istoricul.

Deschidându-se între anii 1760—1784 diferite institute pe teritoriul de graniță năsăudean, personalul didactic al aceloră a fost angajat parte din Blaj, unde deja existau școli, parte dela alte institute străine — germane — din monarchie; iar mai târziu, după 1784, se dedicau pentru cariera învățătorească elevi absoluți ai școlii normale și ai institutului militar din Năsăud. Acești din urmă, deși aveau zel, n'aveau însă adevărată pregătire pentru cariera de învățători, mai ales, că nici unul dintre ei, — precât știu — n'a avut norocul să fie trimis pe speșele regimentului sau ale monarchului la institutele pedagogice din Viena și Laibach, precum s'a întâmplat aceasta cu elevii dela alte regimente grănițarești din monarchie.

Ajungând la 1821 Ioan Mărian să fie catechet, iar la 1824 învățător la școala noastră normală, el ca om luminat, care a absolvat gimnaziul și teologia din Blaj, îndată a vădut, că școlile năsăudene au lipsă de

invătători pregătiți pentru această carieră, mai ales, pentru-că chiar în timpul acela pe lângă școala normală, institutul militar și școalele triviale, au început a se înființa în fie-care comună de pe teritoriul regimentului grănițăresc năsăudean școale populare, numite pe atunci naționale, cari toate aveau lipsă de învățatori apti și destoinici.

Așa la stăruința învățătorului Mărian, a directorului normal Istrate și a vicariului Nemeș, consiliul belic de curte dispuse în 1827, ca directorul școlii normale din Năsăud să aleagă dintre elevii normaliști absoluți pe câțiva mai apti și să-i pregătească pentru a pute fi cu timpul învățatori ori adjuncți la școalele normale, triviale ori naționale. Tot în același an au fost aleși, la ordin mai înalt, trei tineri, cari aveau să meargă la Chezdi-Oșorheiu pentru ca să asculte acolo un curs pedagogic ținut de un învățator cu numele *Molnár*. Acești trei tineri și adevă: *Pantelimon Domide* din Rodna, *Petru Luchi* din Nepos și *Vasilie Mureșian* din Mocod au și plecat în 24 Octombrie 1827 la Chezdi-Oșorheiu și au ascultat pe speșele statului acel curs având fie-care un ajutor lunar de 3 fl. m. c. până la finea lunii Martie 1829 când s'au re'tors acasă.

La 1830 chiar și învățătorul Ioan Mărian a fost trimis la Lemberg, ca să asculte acolo un curs pedagogic, și să se cualifice mai bine pentru statul învățătoresc. Ascultarea acelu curs i a prins lui Mărian foarte bine, căci fiind numit la 1834 director al școlii normale din Năsăud, îndată după aceea, la 1 Novembre 1837, cu aprobarea locurilor competente, a deschis acum el un curs preparandial de șese luni pe lângă școala normală din Năsăud, în care curs a început a pregăti pe candidații de învățatori. Al doilea curs l-a ținut tot Mărian dela 1 Novembre 1838 — 30 Aprile 1839; al treilea dela 1 Nov. 1839 — 30 Aprile 1840; al patrulea dela 1 Novembre 1841 — 20 Faur 1842, când bolnăvindu-se Mărian, a condus mai departe cursul până la 30 Aprile 1842 învățătorul normal Moise Panga. De aci încolo până la 1848 a condus cursul din an în an tot Panga.

În aceste cursuri preparandiale de șese luni, deschise și în Năsăud, ca și la Orlat, exclusiv pentru candidații de pe teritoriul propriului regiment grănițăresc, aceștia erau primiți numai după absolvarea celor patru clase normale cu clasificațiune „bună“ și după-ce au trecut peste etatea de 16 ani. Numai în casuri excepționale erau primiți și elevi sub 16 ani și absoluți numai de trei clase normale, însă cu note „foarte bune“.

Obiectele, ce se propuneau în aceste cursuri parte în limba română parte în cea germană, erau următoarele: noțiuni generale pedagogice și metoda de învățământ; economie de casă, grădină și câmp; limba maternă și deprinderi în scriere românească și germană; calculare în cap; constituția politică a școlii și diferitele ordinațiuni școlare; istoria biblică și datorințele creștinesci; cântări bisericesci; principii introducătoare pentru instruirea surdo-muților. Catechisarea o îndeplinea catechetul normelor în 2 oare pe săptămână. Afară de aceasta apoi preparanții cercetau și prelegeri la școala normală, pentru-ca să-și însușească o anumită praxă pentru

viitoarea lor carieră. La finea cursului se ținea cu preparanții examen verbal și scripturistic, după care se prevedea fie-care cu un atestat de progres și conduită.

Numărul candidaților de învățatori, cari cercetau amintitele cursuri, în câte un an se urca până la 50, însă dintre preparanții absoluți numai cei buni erau aplicați ca învățatori, iar cei mai slăbuți ca adjuncți (*Gehilfe*), și aceștia numai după un nou examen puteau ocupa posturi de învățatori.

Dintre absoluzii cursurilor preparandiale din Năsăud doi, și adevărat *Florian Porcius* din Rodna veche și *Iosif Georgiță* din Monor, au fost trimiși la 1844 să-și completeze studiile la Institutul pedagogic Santa Ana din Viena.

Este incontestabil, că cursurile pedagogice deschise de fericitul Marian, și continuate de Moise Panga până la 1848, au însemnat un pas de înaintare pe terenul instrucțiunii locale, însă și aceea e adevărat, că șese luni erau un timp prea scurt, pentru de a făuri învățatori, cari să corespundă tuturor recerințelor pedagogice. Și cu toate-că, atât Marian cât și Panga făceau tot posibilul în direcțiunea aceasta, așa că chiar și în timpul feriilor de vară adunau în Năsăud pe învățătorii școalelor sătesci și repetau cu ei unele studii mai însemnate, totuși instrucțiunea în școalele noastre lasă încă mult de dorit.

Au urmat apoi anii de revoluțiune 1848/49, în cari, precum în alte locuri, așa și la noi a stagnat cu totul mersul instrucțiunii.

Indată după pacificare însă, deja la 20 Octobre 1849 se adresă guvernorul civil și militar din Ardeal Baronul *Wohlgemuth*, către comanda regimentului grănițăresc năsăudean și către comisiunea școlară grănițărească din Năsăud, cu ordinul, ca numai decât să se înceapă prelegerile la toate institutele de pe teritorul regimentului, și ca învățatori să fie instituite numai persoane, cari în decursul mișcărilor revoluționare nu s'au compromis. Apoi mai de însemnătate este, că tot acel ordin al guvernorului dispune, ca directorul Panga la 15 Decembre 1849 să deschidă un nou curs preparandial de șese luni pe lângă școala normală din Năsăud, acum însă nu numai pentru candidații de învățatori de pe teritorul regimentului năsăudean, ci pentru toți candidații români din părțile nordice ale Ardealului. Apoi se accentuează, că preparanții, cari vor fi aleși pentru acest curs, pe cale de concurs, vor beneficia dela stat, fie-care de câte un stipendiu de 6 fl. lunar.

Cum vedem deci noul curs preparandial era instituit nu numai pentru grănițeri, ci și pentru provincialiștii din Nordul Ardealului, până când, pentru cei din Sudul Ardealului se deschise tot atunci un asemenea curs în Orlat.

Conform ordinului mai sus amintit, s'a și deschis cursul nou preparandial deja în 30 Octobre 1849 cu 91 preparanți, dintre cari 22 grănițeri și 69 provincialiști, și dintre aceștia au beneficiat de stipendii 21 grănițeri și 59 provincialiști, iar ceilalți au studiat pe spesele proprii.

Curând după începerea cursului, la 10 Decembre 1849, a sosit dela guvernor un nou ordin, în care se dispune, ca să se observe strict planul oarelor și planul obiectelor de învățământ, și să se pună pond mare pe limba germană, pe religione și pe disciplină între preparanți, apoi pentru cărți, materiale de scris și alte spese curente se încuviințează suma de 100 fl. iar directorului normal, adecă conducătorului acelui curs, i se asigură o remunerațiune corespunzătoare.

Nu va fi neinteresant să amintesc aci și faptul că în Ianuarie 1850 guvernorul Wohlgemuth trimise direcțiunei preparandiei suma de 60 fl. cu expresă dorință, ca să se aranjeze pentru preparanți o mică petrecere de carnaval la care să se ridice toaste în sănătatea monarhului. Petrecerea s'a și aranjat în 17 Februarie al acelui an, cum se vede, cu scopul de a imprima și pe calea aceasta în inimile preparanților iubirea și alipirea de tron.

Cursul pedagogic a ținut până la 19 Iunie 1850, când ținându-se cu preparanții examen, dintre 91 au fost declarați 85 cualificați de învățatori pentru școale elementare, iar 6 au fost reținuți la o repetare a studiilor până la finea lui Octobrie 1850.

E de însemnat, că la întrepunerea consiliarului școlar cav. de *Heuster*, care tocmai pe atunci călătorea prin Ardeal, și vizită și Năsăudul, 6 dintre cei 85 preparanți cualificați în 1850 au fost trimiși pe spesele statului la cursul superior pedagogic S.-ta Ana din Viena. Amintiții 6 preparanți au fost următorii: *Petru Anca* († ca president de sedrie orfanală, în pensiune în Dej), *Ion Bușița* († ca profesor preparandial în Sárospatak), *Vasile Dumbravă* († ca învățator la institutul corector din Gherla), *Demetriu Cioflec* († ca învățator la școala elementară capitală din Brașov), *Ludovic Graur* și *N. Tesloan*.

Între anii 1853—59 au mai fost trimiși 5 preparanți grănițeri la cursul pedagogic din Praga și adecă: *Vasile Petri* (profesor preparandial în pensiune, în Năsăud), *Isac Nêșcuț* († ca învățator pens. în Năsăud), *Cosma Anca* († ca director al școlii normale, în Năsăud), *Andrei Morariu* († ca învățator norm., în Năsăud) și *Teodor Rotariu* († ca învățator norm. în pens., în Feldru).

Până la 1858 s'a mai ținut în Năsăud un curs preparandial de 6 luni în 1855/56.

Ce binefacere au fost chiar și numai aceste cursuri pentru școalele romănesci din Nordul Ardealului, se poate vedea de pildă din corespondența din Beclean publicată în „*Gazeta Transilvaniei*” Nr. 57 din 1853, în care între altele se dic următoarele:

Mulțămită cerului, că cu toată paupertatea, totuși aici se puse culturile naționale o basă bunicică; că nu este comunitate în acest protopopiat, care să nu aibă școală proprie, învățator propriu, ba încă mai toți din desființatul al II reg. de gran. al Năsăudului. De exemplu Sita, o comunitate de 15 case, încă are școala sa proprie, învățator propriu din numitul regiment.

Deși eșiră din aceste cursuri mulți preparanți calificați, totuși numărul lor era insuficient pentru un teritor atât de extins cum este jumătatea nordică a Ardealului, mai ales, că după 1849 Români începură a-și ridica în toate părțile școale nouă, iară pe cele vechi începură a le reorganiza conform cerințelor timpului. Astfel se iscă o mare lipsă de învățatori, și de necas oamenii făceau ce puteau, așa că în multe comune erau angajați ca dascăli: foști sub-oficieri, notari, diurniști și alți diferiți indiviți neapți și nepregătiți pentru cariera aceasta.

Era deci timpul suprem, ca pentru Români să se înființeze un institut pedagogic corespunzător și pus pe base solide.

În fine la 26 Octombrie 1858 apărură hotărîrea prea înaltă, prin care se încuviință să se ridice în Ardeal trei preparandii, și adevă: pentru Săcui o preparandie latină-catolică în Șimleul Ciucului, pentru Germani alta iarăși latină-catolică în Sibiiu; iar pentru Români o *preparandie greco-catolică în Năsăud*, în legătură cu școala normală de aici.

În urma acestei hotărîri, ministrul austriac de culte și instrucție publică numai decât și recercă prin guvernul din Sibiiu pe episcopul gr.-cat. *Ion Alexi* din Gherla să facă dispozițiile de lipsă, ca preparandia din Năsăud să se deschidă cât de în grabă. Episcopul Alexi, care mai mult stăruise pentru înființarea acestei preparandii, imediat dete ordin să se închirieze în Năsăud un local corespunzător pentru școală; alese pe cale de concurs pe noii preparanți, și statori ca termin al deschiderii preparandiei ziua de 2 Ianuarie 1859.

În ziua fixată de episcop, preparandia din Năsăud fū deschisă în mod solemn de delegatul episcopesc, canonicul *Ștefan Bilț* și serbarea deschiderii decurse în modul următor:

Toți candidații de preparandie și elevii școalei normale se adunară la 9 oare în edificiul școalei de unde între sunetele imnului poporal, în deplină ordine și ducend în fruntea șirelor doi preparanți icoana Majestății Sale a monarhului, merseră la biserica greco-catolică. Aci se ținū liturgia festivă, celebrată de canonicul Ștefan Bilț, cu asistența mai multor preoți din loc și jur, și în prezența corpului învățătoresc, a reprezentanților tuturor oficiilor, și a unui mare număr de poporeni. Dela biserică se întoarseră apoi toți în aceeași ordine în sala școalei normale, unde delegatul episcopesc ținū o vorbire frumoasă, accentuând iubirea și îngrijirea părintească a monarhului față de poporul român, și exprimându-și nădejdea, că de acum înainte națiunea română se va bucura de o soartă mai bună, care îl va recompensa pentru neajunsurile și suferințele trecutului. Urmă apoi cetirea ordinațiunei guvernului privitor la deschiderea, conducerea și la toate celelalte afaceri ale preparandiei, după care se încheiă serbarea.

În ziua următoare, 3 Ianuarie 1858, adună canonicul Bilț pe toți învățătorii și pe candidații de preparandie în localul destinat pentru școala preparandială, unde din nou se adresă cătră cei prezenți cu o vorbire călduroasă, în care, atât elevilor cât și instructorilor, le puse la inimă, să se

iubească și stimeze împrumutat, și cu toții să-și îplinească cu conștiințioasă datorințele. După aceasta urmă imatricularea noilor preparanți, cari la număr au fost 64.

Astfel se deschise în Năsăud cursul preparandial de doi ani, instituit pentru diecesele Alba-Iulia și Gherla.

În sus amintita ordinațiune a guvernului, adresată episcopului Alexi, privitor la dotarea preparandiei, se dice, că aceea dotațiune se fixează cu suma anuală de 2360 fl., urcată mai apoi la 2478 fl. v. a., care deocamdată va fi a se plăti din „fondurile locale“, adică din fondul de monture al foștilor grănițeri năsăudeni. Tot în amintita ordinațiune se dispune, ca conducerea imediată a preparandiei să o îndeplinească direcțiunea școlii normale din Năsăud, iar inspecțiunea asupra ei s'o exercieze acel organ al ordinarialului gr. cat. din Gherla, care va avea inspecțiunea și peste celelalte școli greco-cat. din diecesă; în fine se comunică dispozițiunile sancționate, cari privesc primirea și imatricularea preparanților, obiectele de propus, planul oarelor și personalul învățătoresc, despre cari vom vorbi la locul său.

Ca local de școală pentru preparanți a fost designat la început fostul cuartir al căpitanului pe timpul grăniței, acolo, unde astăzi se află școala normală. Mai târziu apoi școala preparanților s'a mutat în edificiul, care pe timpul grăniței servea ca cuartir maiorului, și care, dela 1863 incoace, a servit ca local pentru clasele gimnasiunii nou înființat. În acest edificiu a rămas școala preparanților până la desființarea ei.

În anul următor 1860, după-ce numărul preparanților crescuse binișor, și în urma experiențelor făcute se ajunsese la o stabilitate în mersul învățământului, preparandia se organizează definitiv și stete astfel până la 1869, când încetă funcționarea ei, după-ce se înființă preparandia din Gherla.

Amintisem mai sus că, conform dispozițiunii guvernului, suma anuală trebuincioasă pentru susținerea preparandiei s'a plătit din fondul de monture al grănițerilor năsăudeni. Cum se scie însă, la 1851, reprezentanții comunelor foarte grănițeresci, destinaseră fondul de monture al regimentului II grănițăresc năsăudean spre scopul, ca din el să se împartă între fiii de grănițeri stipendii pentru a pute studii la gimnasil și școli înalte. Așa vedând comitetul și comisiunea fondurilor năsăudene, că pe proprietarii fondurilor nimeni nu-i întreabă, dacă voiesc sau nu să susțină o preparandie pentru întreagă țeara, ci scurt și simplu li-se ia o sumă mare din banii destinați pentru stipendii, spre a susține preparandia — protestară în contra acestui demers al guvernului. Protestară ani de-arindul până la desființarea preparandiei, și totdeauna li-se dete respuns, că preparandia numai până una-alta se susține din numitul fond, pe viitor însă o va susține statul, și spesele din trecut le va restituî fondului grănițăresc. Asigurarea aceasta însă a rămas pe hârtie și nu s'a realizat nici până în ziua de astăzi.

Iată ce scrie privitor la chestiunea aceasta eruditul bărbat *Timoteiu Cipariu* în „*Foaia pentru minte, inimă și literatură*“ Nr. 30 din 1860:

Banii pentru înființatul institut (preparandia năsăudeană) s'au rezolvit din fondul de monture al bravilor fosti grănițeri din regimentul II român. Făcutu-li-s'a dinșilor prin aceasta ceva nedreptate? Nu se ține de mine a judeca; — însă de li-s'a și făcut oare-care nedreptate, cel puțin pot avé mângâiere, căci acești bani nu s'au întors spre scopuri străine, ci spre luminarea poporului român, cui și altfel dinșii au făcut cea mai mare onoare, până când au purtat armele credincioase înaltului tron și patriei.

Apoi continuă astfel:

Eu din parte-mi ori și cât ar fi de dorit, ca un asemenea institut să fie lângă catedra arhierescă a fiesce-cărui episcopat, pentru astădată mai bun efect sperez dela institutul din Năsăud, decât dacă s'ar fi înființat în Blaj, pentru-că înainte de toate rechisitul (condițiunea) de frunte al unui institut pedagogic este, ca acesta să aibă lângă sine o școală normală de mostră, cum a fost, și încă este cea din Năsăud, care din sinul său a dat atâți bărbați aleși de arme, cu cari mai singuri numai în această carieră are a se lăuda națiunea română din Transilvania; și afară de acești eroici bărbați în timpul mai nou au eșit și o parte de amployați, numai cu educațiunea literară, ce și-au meruit (câștigat) în acum memorata școală. Asemenea pe lângă toate că și aici în Blaj se află școală normală, pentru defectul mezurilor (lipsa mijloacelor) de bani, lipsesce (duce lipsă), căci trei docenți, cari afară de un mic deputat în naturale nu trag mai mult pe an decât 120 fl. v. a. până la îmbunătățirea subsistenței nici decât vor fi în stare a împlini defectele.

Eu dară socotesc, cum-că deși târziu foarte, scăderea institutului pedagogic pentru astădată este delăturată; căci și dacă acest institut este depărtat cu locul, banii de stipendie, din cari se pot ajutara pe fiesce-care an 10 tineri câte cu 40 fl. v. a., vor aduce o bună înlesnire. Căci la acest institut n'au ce căuta cantorii, decât numai tinerii buni și morali, cari au absolvit gimnasiul mic, școalele reale sau cel puțin o normă regulată, cum este cea din Năsăud.

Notez, că peste tot îndată după înființarea preparandiei noastre s'a vorbit și scris foarte mult despre dinsa. Las' că era singura preparandie gr. cat. în Ardeal, și astfel cercetată de candidați de învățatori din toate părțile, mai ales după-ce în Orlat se sistaseră cursurile învățatoresci de 6 luni, ținute înainte de 1860 — ca și în Năsăud — pe lângă școala normală; dar, avea preparandia din Năsăud și puteri didactice foarte bune, în prima linie pe excelentul pedagog *Vasile Petri*, din a cărui școală au eșit o mulțime de învățatori harnici, căutați în întreagă țeara.

Pentru ilustrarea acestui fapt voiu reproduce aci unele voci din public, apărute între anii 1860—65 în foaia pedagogică „*Amicul Școlaeli*“ din Sibiiu.

Astfel la pag. 333 a numitei reviste din a. 1860, vorbindu-se despre „Calitățile învățătorului“, se dice între altele:

Învățătorii se pot pregăti numai atunci bine pentru chemarea lor, când există institute anume spre scopul acela, preparandii bune. Cu de aceste însă, durere, nu putem astăzi a-ne lăuda mult, poate că viitorul ne va favora mai mult în astă privință. Unicele preparandii întemeiate după toate cerințele astor-fel de aședeminte a prezentului sunt la noi preparandiile române dela Arad și Năsăud, cea dintâi mai veche, iară cea din urmă stabilită numai de curând pe base sănătoase, dela care prin urmare încă suntem deplin îndreptățiți a și spera mult pe viitor.

Iar în Nr. 37 din 1861 într'o corespondință din Gădălin, comit. Clușului, se dic următoarele:

Fiind-că în mai mulți articoli ai „Amic. Școllei“ cetirăm despre sporiul ce-l fac în multe părți docinții noștrii cu elevii lor, imi iau voia a aduce la cunoscință și starea favoritoare, în care se află școluța noastră din Gădălin, comitatul Clușului, prin destoinicia și diligența demnului învățător Gavril Mureșan, preparand absolut năsăudean. D-sa cea mai bună dovadă de a sa capacitate o dete la examenul trecut, când într'o școluță sâtească furăm norociți a auđi dela copii astfel de răspunsuri, decât cari mai bune nu se pot aștepta nici chiar dela o școală normală cu publicitate. Dacă institutul preparandial dela Năsăud ne va da tot asemeni docinți, atunci bărbații noștrii de acolo trebuie să amirue (câștigel) recunoscința și lauda națiunei întregi.

Apoi la pag. 27 din a. 1865 într'o corespondință din tractul proto-popesce al Becleanului se dic aceste:

După-ce încet cu încetul și în acest tract se înmulțesc învățătorii mai apți, preparandiști din institutul preparandial năsăudean, sperez, cum-că treaba școlară va merge și mai bine!

Elevii.

Este un adevăr neresturnaver, că factorul principal pentru înaintarea culturală a poporului este învățătorul, care pe lângă aceea, că trebuie să fie pētruns de însemnătatea chemării sale, trebuie să aibă și cualificațiunea de lipsă, cunoscințele de lipsă, căci numai așa va puté da copilașilor încredințați lui o creștere morală și socială solidă, care pe aceștia îi va face apți pentru cariera, ce își vor alege. Pregătirea pentru chemarea sa importantă o poate câștiga învățătorul numai în institute, înființate anume spre scopul acesta, adecă în preparandii, institute pedagogice (în România: școale normale).

Preparandia din Năsăud încă a fost înființată pentru scopul arătat mai sus, și timpul de ęece ani, cât a existat, a contribuit și ia mult la luminarea poporului nostru prin faptul, că i-a crescut și dat un număr frumos de învățători, cualificați conform cerințelor moderne.

Este adevărat, că fiind ea în anii 1860—70 singura preparandie română gr. cat. în părțile ardelene, pentru candidații mai depărtați era anevoioasă călătoria la Năsăud și condițiunile de traiu erau pentru aceștia nefavorabile. Cu toate acestea însă institutul nostru, mai ales în cei dintâi ani ai existenței sale, a fost destul de bine cercetat, și mulți dintre preparandii de atunci — astăzi învățători imprăștiați prin toate unghiurile locuite de Români —, ar puté spune multe despre timpul ce l-au petrecut ei în Năsăud, și despre roadele cu cari s'au întors pe acasă din institutul nostru pedagogic.

Era datina, că în fie-care an se publicau în foile românesce condițiunile de primire în preparandie, și cu aceasta ocasiune de regulă se făcea câte un apel către tinerime, ca să-și aleagă cariera învățătorească. Așa de pildă în 1860 se adresează tinerimei următorul apel călduros:

În interesul culturii poporului se provoacă cu această ocaziune toți studioșii români, cari au absolvit gimnasiul inferior, și al căror număr e mare prin toate gimnasiile, ca, decât să se aplice ca scriitori ori copişti pe ici coalea fără nici un prospect de viitor, mai bine să înceapă a studia cursul preparandic, cu toată sărăcia; și făcând aceasta își vor afla nou teren sigur atât pentru susținerea vieții, cât și pentru conlucrarea la luminarea generațiilor începătoare. Cine e lipsit cu totul de mijloace de-a face aceasta, acela poate conta încât-va și pe exemplarul spirit de ospitalitate al românilor grănițeri din jur, numai să se țină de proverbul român: „cine cere nu pierde“, și să fie exemplar de purtare bună și de diligență de-a răspunde speranțelor și cerințelor de acum.

Condițiunile cari se cereau să le întrunească fie-care candidat erau:

1. că a absolvat cu succes bun 3, ori măcar 2 clase ale vr'unei școale reale, eventual gimnasiul inferior;
2. că a împlinit etatea de 16 ani;
3. că a dovedit purtare morală bună;
4. că este sănătos trupește, și nu are nici un defect fizic, care l-ar face năept pentru serviciul învățătoresc; și în fine
5. că posedă cunoștințe pregătitoare în muzică, și mai ales în cânt.

Se înțelege, că foarte puțini candidați erau în stare să corespundă tuturor condițiilor și mai ales celor din p. 1, 2 și 5. Astfel privitor la p. 1 direcțiunea preparandiei — cu aprobarea forurilor competente — era nevoită să primească și înscrie și candidați, cari au absolvat cu succes bun și numai cele 4 clase ale școlii normale, sau și de aceia cari, supuși unui examen special, dovedeau că au cunoștințele pregătitoare pentru a fi admiși în cursul preparandial. Ce privesce etatea, erau primiți în cazuri excepționali și tineri sub 16 ani, numai cât, dacă le lipsiau 3 luni până la etatea prescrisă, trebuiau să înainteze suplică la guvernul transilvan, ca să fie admiși la curs; iar dacă le lipsea mai mult de 3 luni, atunci asupra primirii hotăra ministrul de culte. În fine dela condițiunea de sub p. 5 privitor la cunoștințele musicale, la recomandarea direcțiunii, putea să fie dispensat candidatul de către ordinariatul din Gherla.

E de însemnat că în preparandie se primiau nu numai candidați de profesiunea gr.-cat., ci și de ori-care altă profesiune, așa că în privința aceasta candidaților nu li-se făcea nici o restricțiune.

Amintisem, că în anii cei dintâi preparandia noastră a fost foarte bine cercetată, așa că numărul elevilor urca aproape la 100, în anii din urmă însă numărul lor se mai împuțină. Scăderea numărului preparandilor a urmat din doue cauze: Înainte de toate era dotarea cea slabă a învățătorilor și neregularitatea cu care își primiau lefiile; faptul acesta a făcut, că după 1848 și mai ales prin anii 60, mulți învățători își părăsiră posturile și se aplicară prin alte funcțiuni, împreunate cu venite mai bune și sigure; asemenea și tinerii, cari absolvau școala normală sau vr'o clasă gimnasială nu mai aveau voie să se facă învățători, ci se dedicau altor cariere-mai ușoare și mai bine plătite. Al doilea motiv, în urma căruia a scăzut numărul elevilor preparandiali, a fost împrejurarea, că la înființarea

preparandiei se luase în bugetul ei și suna de 800 fl. cu menirea ca din ea să se împărțească stipendii preparanților mai buni și sermani, și adevărat 20 stipendii à 40 fl. În anii cei dintâi acele stipendii s'au și distribuit între elevi, însă dela 1862 încoace ele au încetat, deoarece guvernul nu voia să le plătească din cassa statului, iar comunele grănițere protestară contra plățirii lor din fondul de monture (stipendii).

Cu toate acestea însă numărul preparanților până la desființarea institutului, în fie-care an era aproape 50 sau peste 50.

În timpul cât ascultau cursurile, candidații erau încuartați în Năsăud pe la oameni onești, unde ei puteau fi controlați din toate punctele de vedere.

Preparandii anului al II-lea, după depunerea cu succes a examenului verbal și scripturistic, de capacitate căpătau diplome, și în fie-care dintre aceste expres era pus dacă respectivul preparand este calificat a fi învățător la școala normală sau trivială, sau la vr'o școală populară. Acei preparanți, cari nu puteau depune examenul de capacitate, repetau anul al doilea.

E de amintit, că în casuri extraordinare se permitea depunerea examenului de capacitate chiar și fără ascultarea cursurilor. Se da favorul acesta adevărat câte unui învățător sătesc, care fiind aplicat ca suplinitor sau ajutător dovedea purtare morală exemplară, etate corespunzătoare și zel în împlinirea datorințelor sale de învățător.

Mersul instrucțiunii; afaceri interne.

Scopul preparandiei nou înființate în Năsăud, conform regulamentului sancționat și ținut în vigoare, a fost: a perfecționa pe candidați în obiectele de învățământ, prescrise pentru școalele populare, triviale și normale; prin învățare, exemple și deprindere a le face cunoscute conducerea și disciplina amintitelor școale precum și metoda de urmat în ele; a-i deprinde în cânt, a-i deda la o purtare cuviincioasă, religioasă și morală; și în fine a le da candidaților ocasiunea să-și poată câștiga și alte cunoștințe folositoare. Și scopul acesta, — în butul tuturor pedecilor și greutăților pe cari le-a întâmpinat — preparandia noastră în scurt timp l-a și realizat, dând în deceniul, cât a existat, poporului român o pleiadă întreagă de dascăli destoinici și harnici.

Obiectele de învățământ, statorite prin regulamentul preparandiei au fost următoarele:

Anul I.

Religiune, în 2 oare pe săptămână. Despre om și credință; poruncile lui Dumnezeu; testamentul vechiu; explicarea liturgiei și ceremoniilor bisericesci.

Pedagogie și igienă, în 2 oare pe săptămână. Conceptul și scopul instrucțiunii, metoda de învățământ; catechisare; creșterea fizică; elemente din antropologie.

Limba română, în 3 oare. Cetit: exprimare și intonare; gramatică și sintaxă; tropi și figuri; ortografie; stil: descrieri și narațiuni; poezii și epistole; tractarea pieselor din cărți de citire.

Limba germană, în 2 oare. Cetit; reguli ortografice și aplicarea lor în exemple și teme.

Matematică, în 2 oare. Socoată mentală; calculul cu numeri decimali; proporțiunile; calculul procentului; bani și măsuri din patrie și străinătate.

Geografie și istorie, în 2 oare. Suprafața pământului; părți alese din istoria universală.

Anul II.

Religiune, în 2 oare. Virtuțile omenesci și păcatele; testamentul nou; explicarea ceremoniilor; metoda instrucțiunii în religie; principii despre moralitate.

Pedagogie și igienă, în 2 oare. Dietetică; îmbrăcăminte, nutreț, locuință, aer, curățenie, mișcare, simțurile; mintea, memoria și fantasia; creșterea morală: simțul religios, simțul frumosului și al adevărului; organizarea școlii, datorințele învățătorului.

Limba română, în 3 oare. Cetit logic și eufonic; ortografie și interpunctiune; stil: tractate din domeniul pedagogiei; tractarea pieselor de citit; limba română în școale elementare.

Limba germană, în 2 oare. Sintaxă; deprinderi în conversație

Matematică, în 1 oră. Repetirea materialului din a. I. cu mai multe deprinderi.

Geografie și istorie, în 1 oră: Monarchia austro-ungară.

Pe lângă acestea li-se propunea într'un grup comun preparanșilor din ambele cursuri:

Caligrafie în 1 oră. Deprinderi în scriere caligrafică română și germană.

Desemn și geometrie în 2 oare. Desemn liber după natură sau modele, cu cerusa sau creta; linii drepte și curbe; unghiuri, triunghiuri și patrungiuri; cercul.

Cânt bisericesc și musică vocală în 6 oare. Cântecurile bisericesci: psalmii, psalmii și catavasiile; tipicul; notele, armonia și cântul în cor.

Economia în 1 oră. Pomologie; cultura vermicilor de mătăsă și stupăritul.

Între obiectele satorite în regulament nu era *istoria naturală și fizica*, însă făcându-se observarea că aceste studii sunt neapărat de lipsă pentru preparanși, mai ales că ei din acești rami erau mai puțin pregătiți când intrau în curs; așa zeloșii instructori ai preparanșilor luară asupra sa sarcina de a preda și aceste obiecte pentru fie-care clasă în câte 1—2 oare pe săptămână.

Apoi e de amintit, că pentru a-și câștiga cunoștințe practice, preparanșii ambelor cursuri în câte 4 oare pe săptămână vizitau diferite clase ale școlii normale și ascultând cu atențiune metoda de propunere al

invetătorilor, își făceau notițele trebuincioase. Iar preparanții anului II în alte 4 oare pe săptămână erau obligați a ține exerciții practice cu școlarii vrunei clase normale, și apoi invetătorul preparandial, care era totdeauna de față la aceste exerciții, după-ce școlarii normalști se dimitau, îi împărțea candidatului observările sale și judecata sa asupra modului său de propunere.

Obiectele de invetământ erau împărțite între invetători așa, că catechetul propunea religiunea; invetătorul, numit esclusiv pentru preparandie, avea să propună pedagogia, limbile, matematica și să asiste la exercițiile practice; apoi dintre doi invetători ajutători (*Nebenlehrer*), cari erau totodată și invetători la școala normală, unul propunea istoria, geografia, eventual și istoria naturală și fizica, iar al doilea: desemnul, geometria, economia, eventual și caligrafia; în fine invetătorul de cânt instrua tipicul, cântul bisericesc și corul.

Prelegerile din toate obiectele se țineau în limba română, cu excepțiunea celor de germană, cari se țineau în limba germană pentru-ca elevii să-și însușească desteritate în vorbirea și scrierea ei.

Am amintit îndată la începutul acestui capitol, că preparandia a avut să se lupte cu multe pedeci și greutăți. Între acestea, pe lângă alte neajunsuri ale preparanților, era în prima linie lipsa de manuale pedagogice românesci, așa că atât invetătorii, cât și elevii erau siliți se întrebuinteze manuale străine și să-și facă notițe, ceea-ce răpea mult timp. Mare necas a urmat pentru școală și din faptul, că plătirea dotațiunii, — pe care, după cum arătasem mai sus, guvernul hotărise a o efeptui fără de invoirea proprietarilor foști grănițeri, din fondul lor de stipendie, — în urma protestelor și remonstrărilor, făcute de proprietarii fondului, se făcea foarte neregulat. Așa se întâmpla, că preparandia câte odată ani întregi era nevoită să se susțină pe cont, să iee pe cont lemne, hârtie, cretă, spongie, pentru cari în buget era dealmintrelea luată suma de 100 fl. pe an; ba nici chiar servitorul nu-și capătă regulat competența statorită cu 50 fl. pe an. Cu toate acestea zelul și abnegațiunea invetătorilor făcui ca în parte să se învingă aceste obstacole, așa că preparanții totuși erau proveduți după putință cu cărți de școală și alte rechisite; la sciințele naturale, fizică și geografie, — după-ce la 1863 se deschise gimnasiul, — se foloseau de instrumentele și chartele din museul gimnasial. Ba mai mult, se puse basă și unei biblioteci, care la desființarea preparandiei ajunse de avea aproape 200 opuri în mai multe tomuri, și care atunci trecui la școala normală.

Cursul preparandial ținea, cum am dis, doi ani, cari începeau și se fineau deodată cu anul scolastic al școalei normale din Năsăud.

La finea anului se țineau examenele, sub presidiul consilierului de școale și al inspectorului diecesan sau al locțiitorului acestuia (vicariul) și mai ales erau strict examinați preparanții anului II, dintre cari cei ce treceau examenul de capacitate, erau proveduți cu diplome. Pe lângă examenul verbal erau supuși preparanții și unui examen scripturistic, pentru

care ei căpătau anume tесе de lucrat. Ca să se scie ce tесе se lucrau la preparandia noastră, voiu cita aci pe cele date cu ocaziunea examenului de capacitate dela finea anului școlar 1860/61:

Pedagogie: Despre pricepere și concept (noțiune), reguli pentru formarea conceptelor (noțiunilor) și a priceperii. Raportul între învățământ — didactică și educațiune — pedagogie. Cum putem conduce voia pruncilor la ascultare?

Metodică: Invățământul intuitiv, disertațiune. Să se propună sunetul / și toate formele lui. Cum poate pregăti învățătorul o ortografie bună românească la învățarea cetitului?

Stilistică: Planul și învățământul stilistic în școala poporală. Procederea la propunerea obligămintelor. Cum are să se poarte învățătorul cu poporul ca să placă, fără însă de a-și vătămă (jigni) chemarea? Disertațiune.

Fisică: Să se ia fisica în școala poporală? Motive! Termometrul, o prelegere în clasa a 4-a.

Istorie naturală: Principii didactice pentru istoria naturală. Procederea la dezvoltarea conceptului „pasere“.

Pentru a se vedé în ce mod decurgeau examenele dela preparandia din Năsăud și ce rezultat se dovedé la ele, voiu reproduce aci o parte din articolul, publicat în „*Amicul școlii*“ din 1860 despre examenele dela finea anului școlastic 1859/1860, la cari asistă și episcopul Gherlei Ioan Alexi. Iată:

În 30 și 31 Iunie se ținu examenul în preparandie. Toată atențiunea Ilustrității Sale precum și a Prea Onoratului Domn Inspector școlar diecesan fu îndreptată mai cu samă asupra examenului candidaților, atât pentru-că dinșii se pregătesc spre a fi conducători și învățători ai pruncilor, precum și pentru-că studiile se propuseră după un metod nou. Deși li-se propuseră nesce studii grele, precum: psihologia, didactica etc., totuși dinșii, cel puțin după părerea mea, încă făcură destul așteptării, deoarece însuși Ilustritatea Sa exprimă, că e mulțămit cu răspunsurile și cu progresul candidaților. Dintre toate studiile ceea-ce putea să încante mai tare a fost limba română. Atât de bine fură exerciați candidații în ortografie și așa de bine respunseră din gramatică, încât ne întrecură toată așteptarea. Aceste răspunsuri demne de laudă documentează prea de ajuns, că dl profesor Petri e pătuns de zelul de a înainta dulcea noastră limbă. Documentează și aceea, că dl Petri, deși n'are cunoscința limbei latine, totuși a făcut aceea, ce mulți ca latini buni n'au făcut s'au n'au vrut a face. Pentru aceasta dlui profesor Petri în numele tinerimei române, pătunsă de zelul înaintării și stimătoare de cultivarea dulcii noastre limbi, îi aduc prin aceasta cea mai ferbinte mulțămită publică.

Apoi tot în „*Amicul școlii*“ Nr. 31 din 1861 despre examenul preparanților dela finea a. 1860/61 se țic între altele următoarele:

În 31 I. înainte și după ameați se examină preparandiștii din anul II; începutul iarăși se făcu cu o orațiune, bine acomodată din partea prep. G. N., la care R. D. vicar respunse cu nescari idei plăcute, spunându-le misiunea sublimă ce o au ca învățători. Prof. B. Petri propuse cu o dexteritate mare studiele D-sale, convinse pe fie-care, că e în stare de a produce învățători buni și apți pentru micuții noștrii români; printre studii

ne recrea sufletul cu nectarul muzicii vocale dl profesor de cânt, intonând multe cântece naționale compuse în cvartet; și așa se finiră examenele, cari au fost în genere încoronate cu doritul rezultat. Inima fie-cărui român va sălta dar vedând pașii gigantici de înaintare și din partea tinerilor noștri, și îi va fi un nou îndemn de a rosti adevărul că: puteri reînnoite în viitor, răbdare de fier numai, și toate le vom învinge.

Personalul didactic.

În 1859, când s'a deschis preparandia, guvernul a încredințat cu conducerea ei pe directorul școlii normale, care atunci era *Laurențiu Rummel*; apoi a ordonat, ca religioasă să o, prelegă catechetul școlii normale, preotul *Ștefan Pop* din Rebrîșoara, iar celelalte obiecte de învățământ să le propună învățătorul clasei IV normale *Vasile Petri*. Pentru propunerea în cânt și tipic guvernul a recercat pe episcopul Gherlei, *Ioan Alexi*, să desemneze o persoană corespunzătoare, la ceea-ce episcopul a și numit spre acest scop în mod provizor pe capelanul din Năsăud *Ioan Lazar*. În fine deprinderile în caligrafie le-a condus în acel an *Cosma Anca*, pe atunci adjunct la școala normală.

Pentru serviciile prestate la preparandie, sus numiții au fost împărțâși de remunerațiuni, și lucrul ăsta a ținut așa până în anul următor 1860, când apoi preparandia s'a organizat definitiv.

Cu această ocaziune s'a numit un profesor anume pentru preparandie în persoana dlui *Vasile Petri*, cu o leafă anuală de 700 fl. și drept de pensie. Apoi s'a statorit pentru catechet, care de acum înainte a fost vicariul *Grigore Moșil*, remunerațiunea anuală de 100 fl.; pentru director 50 fl. și pentru învățătorul de tipic și cânt, care intr'aceea a fost numit de ordinariat în persoana preotului *Ioan Săcușiu*, remunerațiunea de 400 fl. În fine s'au statorit câte 60 fl. pentru doi învățători ajutători, cari pe lângă serviciul ce-l făceau la școala normală, luau asupra-și sarcina de a propune unele obiecte și preparanșilor. Acești doi învățători au fost *Cosma Anca* și *Andrei Morariu*.

Astfel toți acești bărbați de școală, numiți mai sus, au format corpul didactic al preparandiei noastre, și tot timpul cât a stat acest institut s'au nisuit să-și implinească cu conștientitate chemarea, producând, cum am ăis și la alt loc, rezultate frumoase și îmbucurătoare. Viața și activitatea lor am schițat-o pe scurt atunci când am vorbit despre școala normală. Despre Grigore Moșil vom vorbi la istoria gimnasiunii. Rămâne acum să cunoaștem mai de aproape pe profesorul Vasile Petri, cunoscutul pedagog român.

Vasile Petri s'a născut în 14 Februarie 1833 în Mocod. După absolvarea școlii elementare din comuna sa natală și a celei triviale din Zagra, părinții îl duseră la Năsăud, la școala normală, pe care o absolvă în 1848. În a. 1850 ascultă cursul pedagogic de 6 luni, condus de Moșe Panga și în același an și fii numit de guvernul transilvan învățător la școala normală din Năsăud, unde funcționa până în toamna anului 1853, când, la

propria cerere, a fost trimis pe spesele statului la Praga, pentru de a asculta cursul mai înalt pedagogic. Aci stete Petri 4 ani până în 1857, când se reîntoarce acasă cu atestate foarte frumoase și calificat de a pute fi numit profesor la ori-ce școală reală inferioară. E demn de amintit, că inspectorul suprem școlar *Maresch* din Praga în raportul său făcut ministerului țice, că atestatul de calificare a lui Petri este unul dintre cele mai excelente câte le-a subsemnat când-va. După întoarcerea în Năsăud Vasile Petri iarăși ocupă postul de învățător la școala normală, la care funcționa până la 1860, propunând din 1859 și studiile de căpetenie la preparandia nou înființată. La 1860 apoi fu numit de ministrul de culte profesor la preparandia din Năsăud, iar la 1866 a fost întărit ca profesor preparandial definitiv și a servit în calitate de aceasta până la desființarea preparandiei, în 1868. Activitatea dezvoltată de Vasile Petri în acei 10 ani, cât a stat preparandia în Năsăud, nu are trebuință de nici o laudă, căci bine este ea cunoscută mai ales de numeroșii săi elevi, dintre cari mulți trăesc și astăzi. La 1870 a fost numit profesor la preparandia de stat din Deva, iar dela 1872—75, fiind stabilit în Sibiiu, conduse în calitate de director școalele grănițarești din fostul regiment I grănițareșc dela Orlat. La 1879 s'a mutat Petri din Sibiiu la Năsăud, unde trăesc și astăzi. Dintre numeroasele sale opuri pedagogice amintim aci: *Elementariu sau abecedariu* 1864. *Scriptologia* 1872. *Instrucțiune pentru învățători* 1872. *Nou abecedariu românesc*, apărut din 1878 până astăzi în 14 edițiuni și 150,000 exemplare. *Legendariu*, apărut din 1878 până astăzi în 11 edițiuni și 60,000 exemplare. *Sistemul metric*. *Plan de lecțiuni*. *Legea de pensiu*. Apoi a redactat cele mai bune foi pedagogice române: „*Școala română*“ (1876—1879 și 1891) și „*Școala practică*“ (1882—1886), iar împreună cu *Cosma Anca*, fost director la școala normală, și cu *Maxim Pop*, fost profesor la gimnasiul din Năsăud, a redactat la 1867 foaia „*Magazin pedagogic*“.

Reuniunea Mariană.

Este de obște știut, că precum în viața politică, financiară și comercială asociațiunile și reuniunile totdeauna au jucat și joacă un rol însemnat raliând puterile într'o anumită direcțiune; așa și în viața culturală ele servesc ca un puternic mijloc de a da avânt și nutreșment spiritului. Numai prin adunări și conferențe, prin atingere nemijlocită pot oamenii să învețe ceva unul dela altul, pot să se cultive și să progreseze. Numai în reuniuni și conferințe pot și învățătorii să se apropie unul de altul, pot să-și împărtășească părerile, ideile și experiențele, și pot să lucreze atât pentru cultivarea lor proprie, cât și pentru înaintarea și progresul școalelor.

În ținutul nostru, îndată după trecerea școalelor elementare la confesiuni în 1858, se simți lipsa de a întruni pe învățători în conferențe, în cari să se tracteze chestiuni pedagogice conform cerințelor școalei moderne. Astfel bărbații conducători ai districtului Năsăud, în frunte cu vicariul *Grigore Moisil*, convocară la 1863 pe învățători la o conferență pedagogică

in Năsăud, la care alergară cu drag învățătorii din toate comunele foarte grănițeresci, însoțiți fiind de alți mulți cărturari și spriginitori ai cauzelor școlare. Cinci zile dearindul, dela 19—23 Octobrie 1863, ținură desbaterile interesante despre diferitele chestiuni școlare, și la fine toți se depărțară din Năsăud cu dorul de a se întruni iarăși cât de curând. S'au mai ținut vr'o două întruniri, și după aceea, din motive nesciute, ele au încetat.

La 1868 apoi iarăși a început a se face mișcare în scopul de a continua cu întrunirile învățătoresci, se scriseră mai mulți articoli în foi privitor la cauza aceasta, și în 27—28 Septembrie 1869 se și țină conferența mult așteptată, în care între altele se hotărî compunerea de statute pentru înființarea unei reuniuni învățătoresci. Causa însă din nou adormi și rămase așa uitată încă trei ani.

În fine la 1872 învățătorii din vicariatul Rodnei, precum și din propopiatul Bistriței și al Budacului român se întruniră la 17 Decembrie într'o mare conferență, în care, sub presidiul învățătorului *Ion Ionașcu*, hotărîră definitiv înființarea reuniunii, alegînd un comitet provisor, constătător din profesorul *Maxim Pop* ca president și învățătorii *Iacob Pop* și *Isidor Titieni* ca notari, cari fură încredințați cu redactarea statutelor. După multe consultări și desbateri, acestea au fost redactate, și la 1 Septembrie 1874 s'au înaintat guvernului spre aprobare. Reuniunea, conform statutelor, avea să poarte numirea: „*Reuniunea învățătorescă gr. cat. Mariană*“, în amintirea celui mai harnic și vrednic bărbat de școală din ținutul nostru, a directorului și vicarului *Ioan Mărian*.

La 4 Novembre 1874 statutele au fost remise de guvern cu ordinațiunea să se facă unele întregiri. După efectuarea acestora, statutele din nou s'au înaintat guvernului, de unde au sosit îndărăt aprobate la 15 Februarie 1876.

Prima ședință de constituire conform statutelor aprobate, s'a ținut la 2 Iunie 1878 în Năsăud, de când apoi reuniunea a funcționat în toată regula până la 1889, când organele administrative ale statului suspendară activitatea ei. Numai după-ce s'au compus noue statute, și după-ce au fost aprobate și aceste de guvern la 1891, a putut să-și continue reuniunea activitatea sa.

Reuniunea Mariană încă dela începutul funcționării sale a fost împărțită în 4 filiale: a Năsăudului, Sângeorgiului, Bistriței și a Monorului; aceste în fie-care an țin câte o adunare separată și apoi toate împreună câte o adunare generală în deosebite comune de pe teritorul peste care se extind. La adunări se țin disertațiuni și prelegeri practice, se desbat chestiuni pedagogice, și se aduc hotărîri privitor la înaintarea cauzei școlare din ținutul nostru. Până acum reuniunea a ținut 23 adunări generale ordinare și 2 extraordinare.

La 20 și 21 Octobrie 1901 Reuniunea Mariană a ținut o adunare generală festivă în amintirea celor 25 ani ai activității sale. Cu aceasta ocaziune, între altele s'a constatat, că reuniunea dispune de o avere în

suma de 3521 cor. 99 fl., apoi are o bibliotecă constatătoare din 363 opuri în 552 tomuri. Membrii a avut Reuniunea la finea anului 1901: onorari 10, fondatori 64, ordinari 127 și ajutători 9; cu totul: 210.

În fine amintesc aci, că am aflat de lipsă a face această mică schiță despre înființarea și trecutul „Reuniunii Mariane“ din motivul, că ea stă în strinsă legătură cu viața școlară din ținutul nostru, având conform §. 3 din statute ca scop: promovarea culturii generale a învățătorilor prin înmulțirea cunoștințelor lor din sfera educației și instrucției; discuțiuni asupra disciplinei școlastice; propagarea adevăratelor principii metodice prin ținerea de prelegeri practice, și deșteptarea interesului comun pentru cauza educației populare.

DESCOPERIREA BIBLIOTECEI DE STAT DIN VAVILON.

Aceasta e o descoperire de însemnătate cea mai mare pentru scrierea istoriei celei mai vechie și a geniului omenesc.

Colo în Africa, anume în Egipt, în ruinele cele antice s'au descoperit monumente și inscripțiuni și icoane, cari duc istoria Egiptului până la anul 5650 înainte de Christos; anume documente despre prima dinastie, numită Shinitică¹⁾. Și încă câte mii de ani — înainte de anul 5650 au locuit popoare în Egipt, fără ca să rămână urme de cultură și de arte, adecă monumente vechi dela ele!

Documentele din Vavilon, și alte orașe, cândva gigantice în extensiunea lor, și înaintate în cultura și arta lor în Orient (răsărit) oare până la a câta miă de ani înainte de Christos vor duce istoria antică, ați încă nu se scie, pentru-că partea cea mai mare din desgrupările ruinelor orașelor cutropite, acuma e și pe viitor va fi în lucrare, și aceasta e foarte grea deoarece-ce trebuiesc mulțime de învețați pricepători de limbile antice ale Orientului și sumă foarte mare de bani.

Și până acuma, lumea cu siguritate așteaptă asemenea desvélirea istoriei antice din Orient cu multe mii de ani înainte de Christos. Și până acuma s'a primit, că biblia veche, istoria Phoenicilor și Grecilor antici sunt numai întâmplări istorice de cele „de mai de unădi“, cam din prima miă de ani înainte de Christos, iară cultura și arta acestor popoare precede dela alte popoare! Ah! ce tesauze ale geniului omenesc și astfel ale tuturor națiunilor culte!

Noi, — abia putem avé ideie despre însuflețirea învățătorilor altor națiuni culte, cari cu pericolul vieței pornesc prin toate părțile lumii, prin toate țările ca să cerceteze ruinele, să scruteze anticitățile și să aducă la lumină istoria și viața popoarelor vechi. Abia putem avé ideie despre mărimea speselor, ce le dau unele state și asociațiuni științifice spre scopul

¹⁾ Geschichte der Orientalischen Völker im Alterthum von Dr. Ferdinand Justi, Berlin 1884 pag. 517, unde se înșiră numele a 30 de dinastii și timpul domniei lor în Egipt.

acesta. Abia putem avé ideie despre anticitățile din țeri îndepărtate, ce se câștigă și depun în museele din Londra, Paris, Berlin, de un timp încoace în Roma, ba și în unele orașe ale Americii¹⁾.

Dar' pentru a pricepe însemnătatea și însușirea bibliotecii de stat din Vavilon, e de lipsă, ca să permit unele informațiuni deslușitoare, și astfel ca pe scurt să spun ceva despre locurile din Orient unde s'au aflat documentele antice, și despre scrisoarea și limba documentelor, ca să avem cunoștință despre aceea, ce lucră altă lume.

Documentele (inscripțiunile) istorice s'au aflat în ruinele cetăților *Persepolis*²⁾ capitala imperiului vechiu persic, *Ninive*³⁾ capitala imperiului assyric și Vavilon (Babylon⁴⁾ capitala imperiului Babyloniei. — Aceste capitale mari, splendide, avute, culte au fost risipite de inimizii innăvălitori, și cutropite arătându-se în forme de colnici și de dealuri; ruini astupate cu pământ, adus ca praf prin vânturi. Și frământat prin ploi de mii de ani⁵⁾. Sub dealurile acele sunt încă temple, palate și alte zidiri, cari în parte sunt ruini, în parte încă sustau.

Pe ruinele cetăților Persepolis, Ninive, Vavilon și a altor orașe s'au aflat inscripțiuni cu un alfabet (a, b, c) necunoscut până atunci. Semnele s'au literile de scrisoare sunt în formă de cuniu, sau cuiu (dela latinescul cuneus), și de aci în limba francesă se numesc „cunei-formes“ în englesă „cunei-form“, adecă semne, litere în formă de cuniu; până-ce în nemțesca numele lor e Keilschrift, unde Keil în sensul strins înseamnă: *ie* (unguresce *lk*). — Deci noi le putem numi semne sau litere cuneare. Semnele nu sunt cunie cu cap, ci un *ie*, a cărui vârf e scobit în forma de ∇ (seamănă cu V = cinci latin, respective cu un colț dintr'un pătrat⁶⁾).

¹⁾ Simțim și noi mândria că dl Gr. Tocilescu, unicul român archeolog, carele se ocupă cu desgroapări romane vechi în România și Dobroja, a ajuns la rezultate, de cari se bucură toată știința archeologică din Europa.

²⁾ Persepolis (ați Tschilminn, la alții Istakar) capitala Persiei vechie a zăcut aproape de împreunarea riurilor Araxes ați Kur, și Kyros sau Medos, ați Pulwar. Pe la anul 632 înainte de Christos a fost risipit de Califa Omar.

³⁾ Ninive (ați Kujundschik) capitala Assyriei s'a numit și Ninos, la riul Tigris aproape dar spre răsărit; ruinele sunt lângă Mosul de ați și s'au aflat și într'un colnic de 18 metri de înalt. Ninive a fost la 606 înainte de Christos risipit de Kyaxares din Media și Nabopolassar din Vavilon.

⁴⁾ Babylon (Vavilon) și Babel, oraș prin care a trecut riul Eufrat și la 536 a fost risipit prin Kyros.

⁵⁾ Opol lui Iusti, citat sub nota 1), la pag. 367 arată un desen de-al lui Oppert, carele a făcut expedițiune la Vavilon. Desemnul arată o câmpie, în mijlocul ei un deal nalt și lat și întins, iară în vârf o ruină de turn. În acest deal sunt astupate ruinele Babilonului, -- ați numit Birs Nimrud.

⁶⁾ Lex. de Conv. Meyer la Keilschrift și Schriftzeichen, și opol lui Iusti citat sub pag. 121 și 125, unde se scriu cuvinte cu litere cuneare și se explică. Aci se arată o tablă mare cu doue columne, dar cea de stânga la vârf și jos e ruptă, și columnele cuprind mai multe sute de cuvinte, în cari e raportul despre potop. Tabla se află ați în muzeul din Londra.

În Assyria și Babylonia, un material de frunte, pe care se scria cu litere cuneare, era lutul. Acesta se frământa și se forma în cărămizi respective table de feliurită mărime, și până-ce lutul era moale, cu un instrument în formă de cuniu se sculptau, se tăiau, se sgrabelau semnele adecă literele și astfel se scria inscripțiunea. Apoi tablele se ardeau, prin aceasta se întăreau și documentul (inscripțiunea) se pune la locul de păstrare ori se trimitea după destinare. Și în Persia se află litere cuneare. Kyros (Cir) regele, după ce la anul 538 înainte de Christos a cuprins Vavilonul a fundat 36 de semne adecă litere și ortografia pentru limba vechiă persică; dar aceste litere sunt imitațiune din Vavilon, și puțin diferează de celelalte cuneare ¹⁾ însă de tot de cele de ați persice.

Tablele arse cu inscripțiuni au format (ca și ați cărțile tipărite) și bibliotecile unor domnitori, sau și ale statelor. Ce tesaur mare!

Stâncile înalte s'au cioplit, s'au ras, tocit, și li s'a făcut suprafață ca o tablă de scris. Pe stânci înalte s'au aflat incripțiuni, cari spun istoria domnitorilor, resboaielor; cari cuprind în sine religiunea imperiilor, cari înșiră deitățile. În orașele numite și cutropite s'au desgroptat temple și palate și alte zidiri, în parte încă întregi; pe fața lor, pe columnele lor și pe animale de peatră din temple sau de dinaintea lor, sunt tot inscripțiuni cuneare; dar' cuprinsul incripțiunilor se referează și la toată viața privată a popoarelor; pe table de lut s'au aflat obligațiuni, contracte scrise etc.

La început, și cei de acasă și călătorii străini, incripțiunile le țineau numai de nesce semne înfrumsetătoare și fără de nici un înțeles!

Dar' învățatul Niebuhr cel bătrân în fața locului și-a făcut copii precise, și pentru studiere le-a dus cu sine acasă. În 1774—1778 a publicat un op despre călătoria sa, în el a descifrat literele cuneare și a descoperit că acele cuprind scrisoarea unei limbi.

Intr'o incripțiune în 3 colonne din Persepolis s'a descoperit, că aceea e scrisă în trei limbi, cu text identic, și pentru fie-care limbă, e o columnă. În columna primă era literele mai simple și G. Grotefend, un profesor de gimnasiu, la anul 1802—1825 a descifrat numele lui Dareios, Xerxes, Histaspes și titlul vechiu al regilor Persiei, adecă: Regele regilor, și progresând în scrutare a descoperit, că limba e indo-germană (respectiv indo-arică) mama limbei persice de ați și sora limbei Zeud, în carea s'a scris Zendavesta (biblia vechiă din Iranul muntean).

Acest rezultat de mare însemnătate pentru descoperirea istoriei vechi și a culturii geniului omenesc a îndemnat pe mai mulți învățați germani și englezi, ca să meargă în fața locului, și să scruteze. Astfel s'au dus acolo Nas, Beer, Westergard, Hitzig, Holzmann, Burnouf, Oppert, Rawlinson și alții și ei în columna primă au descifrat 60 de semne. Rawlinson

¹⁾ Iusti în opul său citat sub /, la pag. 377 arată literele cuneare persice vechi de pe palatul lui Kyros în Pasargada.

de pre o stâncă foarte înaltă, cu periclitarea vieții sale în Bisutun (Behistun) a decopiat o inscripțiune mare despre Dareios.

Pe a doua columnă a inscripțiunii din Persepolis s'a descoperit o limbă agglutină a unui popor din Media și Suziana, iară pe a treia columnă s'a aflat o limbă semitică, a unor popoare din Babylonia.

Dar' desgropările s'au început și în Ninive și în Vavilon. Scrutătorii sunt: Botta (1843—1846), Layard (1848), Oppert (1852) și apoi Rawlinson, George Smith, Rasam și alții. În aceste orașe nu numai statuele colosale ale zeilor, purcese din temple și reședințele domnitorilor din Assyria și Babylonia, dar și taurii înaripați și alte animale cioplite în peatră, aveau pe suprafața lor inscripțiuni cu litere cuneare.

În Ninive s'au descoperit mii de table și cilindre de lut ars cu inscripțiuni, cari formau biblioteca regilor Assyriei, anume a lui Assurbanipal (668 înainte de Christos) și a lui Sardanapalus (606 ant.) regele din urmă. Din aceste table și cilindre, cele mai multe se află ați în muzeul din Londra și Paris unde asemenea s'au făcut studii și s'au descifrat și explicat inscripțiunile.

Suprinderea mare a scrutătorilor învățați a fost, când în Ninive s'a aflat Syllabariu assyric, a regelui Assurbanipal, un feliu de ABC, pentru de a putea citi inscripțiunile assyricice și de a da formulariu de ortografă pentru scriitorii inscripțiunilor¹⁾.

În Londra s'a format o „Societate asiatică“ și aceasta, ca să fie sigură de descifrarea inscripțiunilor assyricice, persice și babylonice, a dat lui Oppert, Hinks, Rawlinson și Tablot tot acea inscripțiune spre descifrare, dar fără ca acestia să scie unul de altul. Traducerile au fost examinate de o comisiune — pricepătoare, și toate erau asemeni, astfel traducerile erau bune și pentru aceasta la anul 1856 publicate. Prin studiul lui Oppert, studiul limbei assyricice din inscripțiuni a intrat în stadiul de a se face gramatică și dicționariu despre limba assyrică. Napoleon al III-lea a onorat pe Oppert cu premiul lui Volney²⁾. În acest mod, limba veche assyrică se poate studia, și rezultatul limbistic e foarte mare, când inscripțiunile se pot citi și istoria și religiunea antică se poate scri.

În inscripțiuni se amintesc domnitori, cari au trăit în prima jumătate a mileniului al patrulea înainte de Christos. Anume un rege cu numele Sargon se pune la anul 3800 înainte de Christos, iară alt Sargon la anul 1900 înainte de Christos. Numai mai târziu ni se va spune, că oare în inscripțiunile domnitorilor, se pertractează o istorie mai veche de 3800 ani înainte de Christos? De bună samă.

¹⁾ Iusti în opul citat sub¹⁾ pag. 125 descrie syllabarium.

²⁾ Wilhelm Corssen, un scrutător renumit pe terenul limbilor vechi italice, profesor de filologie † 18 Iunie 1875, a cules și studiat inscripțiunile Etruriei (etruscice, toscane) a scris „Über die Sprache der Etrusker“ și a publicat o gramatică despre limba Etruscilor basată pe inscripțiuni. Eu am studiat-o și am aflat multe coatergeri cu a noastră. Dar' la noi cui trebuie lucruri de aceste vechi?

Când s'a început a se vorbi limba inscripțiunilor, nu se va sci nici când! Datele cele mai vechi din inscripțiuni o va arăta deja de o limbă cultă, — dar' se constată, că limba inscripțiunilor pela anul 1700 înainte de Christos a încetat de a se mai vorbi! S'a susținut însă și în rugăciuni și în școalele preotesci din Assyria și Babylonia, până în seculul al 6-lea înainte de Christos adecă până-ce s'a risipit Ninive la anul 606 prin Kyaxaris din Media și Nalupolassar din Babylun, și până-ce Babylunul s'a risipit la anul 536 prin Kyros.

Prin aceste risipiri în Assyria și Babylonia a încetat și scrierea cuneară, adecă cu litere de cuniu, — iară aceasta, la Perși s'a susținut până în seculul al 4-lea înainte de Christos.

După aceste deslușiri am ajuns a vorbi despre descoperirea bibliotecii de stat din Vavilon¹⁾.

În America nordică este un stat numit Pennsylvania, al doilea stat al uniunii americane și aci la anul 1627 s'au așezat Sveți și Hollanți, la anul 1693 s'au dus acolo și Englesi, iară la 1699 Germani din Pfalz și ați există o limbă germană, îngreunată cu cuvinte englesesci.

Universitatea Pennsylvaniei²⁾ a organizat o expedițiune științifică și a trâmisi'o la ruinele orașului Nippur, locul unde au fost jidovii în robia Vavilonului, și-a trâmisi'o să scruteze Vavilonul.

În Babylun a fost templul ȳelui Bel, care la anul 2280 înainte de Christos a fost risipit prin năvălirea Elamiților. În templul acesta a fost biblioteca națională și desgropându-se ruinele în 1900 s'a descoperit biblioteca de stat a imperiului Babyloniiei. — Hilprecht profesorul a fost scruta-toriul conducător al expedițiunii, carele prin desgropări a descoperit biblioteca. În timpul căldurei mari, oamenii neputând săpa, lucra, conducătorul a sistat lucrul pe timpul căldurei și s'a dus la Constantinopole. Aci, din gura lui s'au aușit scirile mai interesante despre rezultatul desgropărilor dela Vavilon.

Hilprecht a spus adecă, că în trei luni a descoperit 17200 de table, scrise cu litere cuneară, că acele au cuprins istoric și științific, că acele pertrac-tează mitologia, matematica și alte ramuri de științe. Tablele de lut ars, cu inscripțiuni sunt puse în stelagiuri și înțepenite la părete. Hilprecht ȳice, că pe lângă modul de propășire de până acuma a lucrului, sunt 5

¹⁾ Babylun (la cei din țară Bab-ilu, Poarta lui Dumneȳeu) unul din orașele cele mai vechi, mari și frumoase a lumii vechi. Zăcea pe ambii țărmi ai Eufратului în formă cuadrată, fie-care lature de 120 de stadii (după Herodot) adecă de 22 kilometre, iară teritoriul orașului era de 390 de kilometre de patru ori mai mare decât Londra). L'a încungiurat un zid de 200 de rîfi (coți) de înalt și de 50 de lat adecă gros, cu 250 de turnuri și 100 de porți de metal. Cetatea regelui a fost zidită pe ambii țărmi și-a stat din două palate, încungiurate cu 3 rînduri de ziduri, de 20, 40, 60 de stadii. Dela palat spre nord a fost renumitul „Turnul Vavilonului“ care era un templu al ȳelui Bel sau Marduk, și după Herodot era de 192 de metri de înalt (mai pe larg Lex. de Conv. Meyer).

²⁾ Neues Pester Journal 23 Sept. 1900. pag. 29. Die Babylonische Staatsbibliothek.

ani de lipsă, ca să desgroape templul întreg, respective biblioteca, și după cum poate combina acuma, mai sunt vr'o 150,000 de table cu inscripțiuni, ce trebuie scoase la lumină. Descifrarea inscripțiunilor, adică cetirea cu litere cuneare va aduce deslușirea cea mai suprinzătoare despre istoria cea mai veche a Babiloniei. Expedițiunea a întrerupt lucrarea în bibliotecă, pentru-ca să sepe zidurile incunjurătoare ale orașului Nippur.

În Vavilon la o adâncime de 70 de urme — ȳice Hilprecht — a dat preste zidul cel mai vechiu, din timpul regelui Sargon (anul 3800 înainte de Christos). În toate ȳaturile s'au aflat arme și alte instrumente de resboiu. Cu ocasiunea desgropării s'a dat și de un palat mare, carele în frunte e de 600 de urme de lung, și până acuma se crede a fi fost reședința vechilor preoți regi. Și la Nippur s'au aflat mulțime de table de lut și statuetele din periodul cel mai vechiu!

În timpul din urmă s'au publicat alte noutăți despre descoperirile din Babilon¹⁾.

Profesorul Delitzsch comunică o schiță scurtă despre istoria „Pantheonului“ babilonic, numit Esagila, de a cărui ruini a dat Koldevei la sȳpăturile sale. Templul, a cărui nume înseamnă: „Casa înalt ridicată“ e zidit în a doua jumătate a miei a treia înainte de Christos și e destinat de locuința lui Marduk, a ȳeului orașului Babilon și a soției sale Zarpanit. În luptele Babiloniei cu Assyria, chipurile, idolii ȳeilor adeseori au fost răpite; mai rău s'a purtat Sanherib, carele pentru de a face odată capȳet rescoalelor principilor din Babilonia ca a Vasalilor Assyriei, Babilonul l'a făcut asemenea suprafeței pământului, templul, simbolul domnirii lumii l'a dȳrimat și pe idolul ȳeului Marduk l'a dus la Assyria.

Totuși sȳpăturile au descoperit și documente despre sacrificiile din timpul lui Sanherib. Assarbadon, fiul lui Sanherib, a reedificat, ce tatăl său a stricat și a restaurat Esagila, dar' idolul lui Marduk, abia sub regimul fiului său Assurbanapal (Sardanapal) s'a readus cu mare processiune la Babilon, după-ce templul a fost restaurat cu mare pompă.

„Adu-ți aminte de Babilon, pe care tu în mânia inimii tale l'ai dȳrimat, — așa grăiesce Assurbanapal către Marduk — întoarce capul și fața ta către Esagila, palatul măririi tale. Destul de lung ai părăsit cetatea ta și-ai luat locuința în alt loc, ce nu ți-a convenit. Tu Marduk! Domnul Dumneȳeilor, ordină de a te muta la Babilon; din gura ta curată și nestrămutată să purceadă intrarea ta în Esagila!“

Esagila s'a ridicat la o strălucire și mai mare sub Nabopolasar, fundătorul imperiului nou babilonic și-a fiului său Nabukednesar, carele în inscripțiunile sale nu se premăresce cu faptele sale belice, ci în prima linie se laudă cu edificările sale. Mai înainte de toate a fost ridicat turnul de trepte dela Esagila, carele a purtat numele: E-temen an. ki (adecă: Casa fundamentului ceriului și-a pământului) și în chiliile lui — afară de

¹⁾ Neues Pester Journal 1891. 29 Maiu pag. 12.

Marduk și Zarpanit — au fost și ȕei Ed și Nebo cu lăcuiță în Esagila, și chiliele au fost împodobite cu aur și petri scumpe.

Mai departe comunicările profesorului cuprind în sine raporturi despre descoperiri noue, într'altele o înscricțiune a lui Sardanapal: „ȕeului Marduk, domnului sēu, Sardanapal regele universului“, regele Assyriei a gătīt opera de cărămidă arsă dela Esagila și Etemenanki.

O tablă de cărămidă neagră, de 29 centimetri de înaltă, 21 cm. de lată și 11 cm. de groasă, s'au aflat între ruinile acele, verisimil din anul 1100 înainte de Christos și pe un relief lat se arată figura unui rege cu coroană de pene pe cap, iară suprafața vestmētului arată ornamentări de materie țesută și brodată, lucrate cu îngrijire mare.

Când la anul 538 înainte de Christos a căđut Babilonul, și Cyrus a ținut intrarea sa în cetate, „acesta a cruțat templul, deoarece-ce el în toată ziua a cugetat la venerarea lui Marduk, carele pe el l'a apucat de mâni și fără lovitură de spadă l'a condus în orașul Babilon“. Xerxes la 479 a risipit Babilonul, dar' nu de tot, și pentru aceasta istoricul Verosus, în opul sēu Babilonia, la 270 a putut folosi documente din arhivul templului, după care istorie încă și Antiohus, fiul regelui Selenkos s'a numit pre sine: „Ingrijitorul Esagilei“.

În acest mod auđirăm câte ceva și din cuprinsul înscricțiunilor și desemnelor pe tablele de cărămidă.

Ah! că fericită e generațiunea mai tineră, carea va avē ocașiune, ca înscricțiunile să le cetească în limba englesă, germană ori francesă!

Sibiiu, 4/17 Februarie 1901.

Atanasiu Marienescu.

DELA ACADEMIA ROMÂNĂ.

Sesiunea generală a Academiei Române pentru anul 1902—1903 s'a deschis la 4/17 Martie a. c. în Bucuresci.

Din raportul dlui secretar general asupra lucrărilor făcute în anul de gestiune expirat și despre lucrările principale ale sesiunii generale — după revista „Literatură și artă română“ și după „Familia“ — dăm următoarele:

I. Membrii Academiei.

În cursul anului 1902—1903, Academia a perdut pe membrul ei onorar Rudolf Virchow și pe membrii corespondenți: Dr. N. Kalinderu și Dr. Al. Vitzu.

Rudolf Virchow, cel mai însemnat medic al secolului XIX, a murit în 5 Septembrie n. la Berlin în al 81-lea an al etății. El a fondat patologia celulară și a întins foarte departe și în multe direcțiuni câmpul

cercetărilor asupra organismului omenesc și a deteriorărilor lui. În 1856 el a fondat institutul de pedagogie din Berlin și revista medicală „Virchow's Archiv“. A fost ales membru onorar al Academiei la 6 Aprilie 1902. În ședința dela 6 Sept. 1902, dl Dr. Felix a arătat meritele neprețioase ale răposatului.

Dr-ul N. Kalinderu, membru corespondent în secțiunea științifică, ales la 20 Martie 1890, a încetat din viață în 16 Aprilie 1902. Dr-ul Calinderu a fost membru al Academiei de medicină din Paris și profesor de clinica medicală la universitatea din București. Dela dânsul ne-au rămas preste 50 de lucrări originale, din care 27 în limbile franceză și germană: comunicațiuni științifice în Academii, societăți, congrese și reviste străine.

În cercetările sale, el a îmbrățișat toate chestiunile mari ale medicinei tratând cu preferință lucrări de anatomie și istologie patologică. Studiile sale asupra leprei îi fac răposatului cea mai mare onoare. În 6 Dec. 1902, dl Dr. V. Babeș, a cetit în ședință publică o cuvântare despre lucrările științifice ale Dr-ului N. Kalinderu.

În 25 Dec. 1902 a încetat din viață *Dr. Alexandru N. Vitzu*, profesor la facultatea de științe și membru corespondent al Academiei în secțiunea științifică, ales la 7 Aprilie 1897. În 1882 a publicat la Paris: „Cercetările asupra crustaceilor decapoți“. Prin neînteruptele sale cercetări și lucrări de laborator și-a făcut reputațiune în știință. A publicat în diferite reviste franceze: cercetările experimentale asupra centrului visual, asupra măduvei spinării, asupra celulelor nervoase la diferite animale etc. Dintre lucrările de laborator, a cărui înființare în 1892 s'a datorit stăruințelor sale, se remarcă: „O nouă funcțiune a pancreasului“ (1894), „Doctrina secrețiunilor interne“ (1895) și „Secrețiunea internă a rinichilor“ (1895).

Membrii cari n'au putut participa la Sesiunea generală din 1903.

Dintre membrii cu locuința afară de România și-au scusat absența domnii: Nicolau Popea, Ioan M. Moldovan, Fl. Porcius și I. cavalier de Pușcariu.

II. Ședințele de preste an.

Activitatea Academiei în cursul anului se cuprinde în cele 39 ședințe, din cari 9 au fost publice. În aceste ședințe pe lângă comunicarea și punerea la cale a tuturor lucrărilor, cari interesează mersul regulat al acestei instituțiuni, s'au discutat chestiuni de știință și s'au făcut comunicări, din cari cele mai însemnate sunt următoarele:

În ședința dela 26 Aprilie, dl St. C. Hepites a cetit o notiță despre „Declarațiunile conferenței internaționale generale de măsuri și greutate și privitoare la unitățile de masă și de capacitate“; iar' la 10 Ianuarie a dat lectură memoriului seu: „Din publicațiunile Institutului meteorologic“.

În 26 Aprilie, dl I. Bianu a făcut o comunicare despre „Praxiul“ Diaconului Coresi din 1563—1564, despre „Ciaslovul grecesc și arăbesc“

din 1702, tipărite de metropolitul Antim Ivireanul, și despre „Evangelia georgiană” tipărită la Tiflis la 1709 în tipografia și de tipografi trimiși dela București.

Dl Gr. G. Tocilescu, în ședința dela 3 Maiu, a cetit prima parte din „Comunicațiuni archeologice și epigrafice”. Cu această ocaziune dl Dr. C. Istrati a dat informațiuni despre existența unui castru roman la Câmpenița spre nordul lacului Curiac din Câmpina.

La 31 Maiu, dl Tocilescu a făcut o altă comunicare despre: „Câte-va stațiuni preistorice în România și în special stațiunea Sărata-Monteoru din județul Buzău”.

În ziua de 5 Iulie, d-sa a cetit: „Sarmisegetusa și monumentele sale”; și în sfârșit în ședința dela 1 Nov. a dat lectură unei comunicări despre: „Obiecte antice de aur și argint descoperite în România”.

La 5 Iulie, dl Dr. V. Babeș a cetit comunicarea sa: „Experiențele făcute de V. Babeș și E. Riegler despre mortalitatea peștelui dela Herăstrău”; iar' la 4 Octomvrie a continuat cetirea memoriului: „Puterea apărătoare și curativă a sângelui”.

În ședința dela 6 Decemvrie, d-sa a făcut o lectură despre: Lucrările științifice ale Dr-ului N. Kalinderu.

La 14 Februarie, domnul Dr. V. Babeș a cetit comunicarea sa despre: Importanța bacterologiei pentru anatomia patologică.

Dl Gr. Stăfănescu, în ziua de 6 Decemvrie, a cetit comunicarea sa: Dare de seamă despre a VIII-a sesiune a congresului internațional de geologie ținut la Paris.

Dl D. C. Ollănescu a cetit la 10 Ianuarie: Iubileul teatrului.

Dl membru corespondent I. Tanoviceanu, în ședința dela 31 Maiu, a comunicat o notiță despre Inscripțiunile dela Podoleni (Neamțu); la 7 Iunie a continuat lectura memoriului seu: România sub raportul moral, și în sfârșit în ziua de 10 Iannarie a făcut o comunicare despre: „Cel mai vechiu document cunoscut dela Alexandru cel bun”.

O parte a ședinței din 31 Ianuarie a fost rezervată amintirii lui Edgar Quinet, un devotat amic al Românilor, al cărui centenar dela nascere s'a serbat în Paris la Sorbona. Academia, al cărei membru onorar a fost ilustrul filo-român, s'a asociat la această comemorare pioasă, trimițând președintelui sêrbării o telegramă în cuprinsul propus de președintele nostru dl Aurelian. Cu această ocaziune dl N. Ionescu a ținut o cuvântare asupra scrierilor lui Quinet cu privire la Români; iar' dl I. Bianu a expus cuprinsul mai multor documente, din care se vede începutul legăturilor dintre Quinet și Românii din Paris, precum și înurierea puternică ce el a exercitat prin cuvânt și prin scris asupra lor.

Academia a fost invitată să participe la mai multe congrese științifice, precum: la congresul societății franceze de archeologie, ținut la 24 Iunie—2 Iulie trecut la Troyes și Provins în Francia; la al XIII-lea congres internațional al orientaliștilor, ținut la 2 Septemvrie în Hamburg;

la congresul internațional de științe istorice, ce s'a ținut la 2—9 Aprilie la Roma; la congresul Latinilor, care s'a ținut tot în Roma la 15 Aprilie 1903; la congresul internațional botanic, ce se va ținé la Viena în 1905.

Academia, nedispunând de fonduri pentru misiuni la congrese, s'a adresat ministerului instrucțiunii publice, cerând pentru primul congres, ca să fie delegat domnul Gr. Tocilescu; în ce privește congresele dela Roma, s'a răspuns că ele coincidând cu sesiunea generală, Academia regretă că nu poate participa.

S'au mai primit deasemenea invitații dela direcțiunea museului național unghuresc din Budapesta la sărbarea aniversării de 10 ani dela fundarea aceluia institut, în zilele de 26 și 27 Novembre, apoi dela universitatea imperială dela Dorpat în Rusia la sărbarea centenarului în 12/25 Decembre. Amânduror acestor așezăminte de cultură 'li-s'au trimis scrisori de felicitare.

III. Publicațiunile Academiei.

Publicațiunile făcute în cursul anului sunt următoarele:

1. Din „Analele Academiei“ s'au tipărit:

a) Tomul XXIV — Partea administrativă și debaterile anului 1901—1902 s'a terminat, imprimându-se și partea II, care cuprinde sesiunea generală din anul 1902. Pe lângă procesele verbale ale ședințelor, el mai cuprinde și următoarele:

Cuvânt rostit în biserica sf. George nou cu ocaziunea înmormântării ilustrului V. A. Urechia, de Gr. G. Tocilescu.

Centenarul lui Eliade. Cuvântare aniversară de B. P. Hașdău.

Două steaguri ale lui Stefan cel Mare din muntele Athos, de I. Bogdan.

Cuvântare la înmormântarea Înaltpreasfinției Sale Părintelui Iosif Naniescu, metropolitul Moldovei și Sucevei, de C. Erbiceanu.

Cercetări asupra condițiunilor în cari mașina electrostatică Whimshurst poate produce cea mai mare cantitate de ozon, de D. Negreanu.

b) Tomul XXIV — Memoriile Secțiunii istorice s'au tipărit în întregime. El cuprinde următoarele memorii:

Două acte oficiale necuoscute de pe timpul împăratului Bizantin Isac II Angel, privitoare la România din Peninsula-Balcanică spre finele secolului XII, de C. Erbiceanu.

Teoria probei (în știința modernă) de Petre Popescu.

Priviri istorice și literare asupra epocii fanariotice, de C. Erbiceanu.

„Din luptele pentru neam“: „Răsturnarea lui Vasile Lupu“, studiu istoric de I. Tanoviceanu.

„China supusă“. Manuscript grecesc cu acest titlu. Descrierea și extracte de C. Erbiceanu.

„Luteranismul, calvinismul și introducerea limbii române în bisericile din Ardeal“ de Dr. At. M. Marienescu.

„Originea voevodatului la Români“ de Ioan Bogdan.

„România sub raportul moral“, de I. Tanoviceanu.

c) Tomul XXIV — „Memoriile secțiunii științifice“ s'a terminat deasemenea de tipărit și cuprinde următoarele memorii:

„Cutremurele de pământ în România în timp de 1391 de ani, dela anii 455—1874, de Gr. Ștefănescu.

„Însemnătatea chartei țării pentru stabilirea regimului cadastral în România“, de generalul C. I. Brătianu.

„Notițe asupra Asociațiunii geodesice internaționale. Ființa, misiunea și activitatea sa“, de generalul C. I. Brătianu.

„Al VII-lea congres geologic internațional. Partea II. Congresul propriu zis“ de Gr. Ștefănescu.

„Despre epidemiile asociate“, de Dr. V. Babeș.

„Cutremurele de pământ din România în anul 1901 st. n.“ de St. C. Hepites.

„Materiile pentru climatologia României, XV. Repartițiunea ploii pe districte și basenuri în România în anul 1900 st. n.“, de St. C. Hepites.

„Clima țilei de sf. Nicolae 1901 (19 Decembre st. n.)“, de I. St. Murat.

„Istoria Igienei în România“. Partea II. 1-ul—3-lea memoriu, de Dr. I. Felix.

„Însemnătatea chartei țării pentru apărarea națională“, de generalul C. I. Brătianu.

„O primă încercare asupra lucrărilor astronomice din România până la finele secolului XIX-lea“, de St. C. Hepites.

d) „Din Tomul al XXV — Partea administrativă și desbaterile anului 1902—1903“ s'a tipărit fasciula, care cuprinde procesele verbale ale ședințelor până la sesiunea generală actuală, precum și următoarele note și comunicări:

„Declarațiunile Conferenței internaționale generale de măsuri și greutate, privitoare la unitățile de masă și de capacitate“, de St. C. Hepites.

„Inscripțiunile dela Podoleni (Neamțu), de I. Tanoviceanu.

„Cel mai vechiu cunoscut document dela Alexandru cel bun“ de I. Tanoviceanu.

e) „Tomul XXV — Memoriile secțiunii literare“ se află sub presă și cuprinde până acum memoriul:

„Megleno-Români“. Studiu etnografico-filologic, Partea I și II de Pericle N. Papahagi.

f) „Tomul XXV — Memoriile secțiunii științifice, s'a început a se tipări și cuprinde următoarele memorii:

„Clima țilei de țepe Maiu“, de I. S. Murat.

„Materiale pentru Climatologia României, XVI. Climatologia Iașilor“, de St. C. Hepites.

„Cercetări asupra compozițiunii chimice a petroleurilor române“, de Petru Poni.

„Mortalitatea peștelui dela Herăstrău și dela Teiul Doamnei din primăvara anului 1902“ de Dr. V. Babeș și P. Riegler.

„Observațiuni asupra puterii apărătoare și curative a sângelui“, de prof. Dr. V. Babeș.

„Plante noue din România“. Note postume, de Dr. Dimitrie Brândză.

„Despre lucrările științifice ale profesorului Dr. Nicolae Kalinderu“, de prof. Dr. V. Babeș.

„Istoria naturală medicală a poporului român“, de Dr. N. Leon.

Din publicațiunile institutului meteorologic al României (a șesea notă), de St. C. Hepites.

2. Din istoriile lui Erodot, traducerea premiată a dlui D. I. Ghica, s'au tipărit coalele 19 și 20 (2 pagine) din cartea IV, cari cuprind capitolele 195—205 și cu acestea s'a încheiat volumul, care s'a și împărțit în cursul anului. S'a început apoi cartea II, din care s'a tipărit coala 1, cuprinzând capitolele 1—6.

3. „Dicționarul limbii române“ continuă a fi redactat după normele stabilite de comisiune și aprobate de academie în anii trecuți. Domnul Al. Philippide, ajutat de cei patru colaboratori ai sei, a ajuns astfel cu atâtia redacțiune până la cuvântul cenușă.

4. Lucrările bibliografice cu cari este însărcinat dl bibliotecar al Academiei au fost continuate anul acesta.

Din „Bibliografia românească veche 1508—1830“, s'a tipărit fascicula VI în care se cuprind adăugirile și îndreptările la descrierea cărților din anii 1508—1719, precum și diferite indice relative la cuprinsul întregului volum. Rămâne a se tipări introducerea, și astfel volumul I al publicațiunii va fi terminat. În volumul II se vor cuprinde cărțile tipărite între anii 1719—1830, pentru cari materialul este aproape în întregime adunat și rânduit.

Din „Catalogul manuscrisurilor românești“ s'a început tipărirea fasciculei IV.

5. Din „Publicațiunile fondului Vasile Adamachi“ nu s'a mai tipărit nimic în cursul anului. Tomul II, care se află sub presă, cuprinde:

Nr. VI. „Descrierea câtor-va fosile terțiare din nordul Moldovei, de Dr. Ioan Simionescu.

Nr. VII. „Constituțiunea geologică a țermului Prutului din nordul Moldovei“, de Dr. Ioan Simionescu.

Nr. VIII. „Influența substanțelor străine asupra solubilității Phenylthioursi în apă“, de Petru Bogdan.

6. Din „Publicațiunile fondului princesei Alina Știrbei“ a apărut încă de anul trecut tomul IX. din „Acte și documente relative la istoria renascerii României“. În cursul anului acestuia s'a început tipărirea tomului X, cel din urmă al acestei publicațiuni; acest volum va fi format din diferite indice: s'a tipărit tabela cronologică și analitică a documentelor în 18 coale (286 pagine); iar' acum se lucrează la un indice general

alfabetic de nume și de fapte, care va înlesni foarte mult consultarea întregii publicațiuni.

7. „Din catatogul monumentelor epigrafice și sculpturale ale muzeului național de anticități“, întocmit de dl Gr. G. Tocilescu, s'a terminat de tipărit partea I și s'a împărțit în cursul anului.

8. Din „Istoria română de Titus Livius“, în traducerea premiată de N. Locusteanu și I. S. Petrescu, s'a prezentat materialul pentru volumul III, și anume c. XXI până la c. XXIII, cap. 19 rămase de acum doi ani, precum și c. XXIII, cap. 20 până la XXVI, cap. 27, prezentate anul trecut. În sesiunea generală a anului trecut s'a decis ca această traducere, care s'a și dat la tipar, să se imprime în fascicule anuale de câte cinci cărți.

În cursul anului s'a decis a se trimite în dar publicațiunile Academiei: „Bibliotecii episcopiei Râmnicului“; „Direcțiunii școlii de comerț gradul II“ din capitală; iar în schimb s'au trimis „Bibliotecii Naționale“ din Rio-de-Janeiro.

Publicațiunile Hurmuzaki și cercetări istorice.

Subvențiunea acordată de stat pentru publicațiunea: „Documente privitoare la istoria Românilor“ a fost supusă la mai multe reduceri și anul expirat ea a fost scădută la 10,000 lei, cifră ce s'a menținut și prin bugetul anului curent. Această sumă a fost întrebuințată la plata datoriiilor de tipografie din trecut și la continuarea cu încetul a acestei importante publicațiuni.

Din lipsa de mijloace s'au restrâns deocamdată cercetările prin diferite archive străine. S'au procurat totuși copii de pe vre-o 500 documente din archivele dela Stockholm, Haga și Sibiiu, precum și din biblioteca Zamoyski din Varșovia.

Din materialul de documente până acum necunoscute, descoperite și decopiate de dl profesor N. Iorga din vechile archive austriace, s'a publicat în 1900 volumul XI cuprinzând actele privitoare la Petru Vodă Șchiopul și familia lui; acum s'au tipărit în volumul XII actele privitoare la Mihaiu-Viteazul și la familia sa. Acest volum este aproape terminat, fiind tipărite dintrînsul 102 coale, cari cuprind 1179 documente din anii 1594—1600.

Până acum s'au tipărit 30 volume cu 16,825 documente din anii 1199—1818.

IV. Biblioteca.

Însemnătatea colecțiunilor bibliotecii devine din ce în ce mai mare pentru mișcarea studiilor și îndeosebi a celor istorice, mai ales de când prin legea dela 11 Aprilie 1901 s'a dat Academiei și Biblioteca centrală a statului, împreună cu subvențiunea anuală de 25,000 lei.

Colecțiunile se completează și cresc repede, numărul lucrătorilor crește neîncetat în cele două săli de lucru: a cărților tipărite și a manuscrisurilor și documentelor. Foile statistice regulate, cari se țin de

serviciul bibliotecii și se publică la fie-care sfârșit de lună, arată această creștere. Statistica sporului colecțiilor și a frecvenței consultării materialelor în anul 1902 arată că în acest an 21,928 volume tipărite au fost comunicate la 5175 cetitori și că 830 volume au fost împrumutate acasă la 44 persoane; că 575 cercetători au consultat 2388 volume manuscrise, iar 410 au consultat 22,618 documente.

Colecțiunile au crescut în total cu 7126 volumuri și broșuri, 139 diare românesce, 152 reviste române, 169 reviste străine, 77 atlase și cărți, 3 stampe și portrete, 576 volume manuscrise, 7792 documente, 35 fotografii, 2 albumuri, 5 desemnuri, 4 note musicale, 42 foi volante.

Serviciul comunicării cărților și a celorlalte materiale științifice atât în sălile de lucru cât și împrumutarea acasă persoanelor, cărora regulamentul le dă acest drept, se face de personalul bibliotecii cu cea mai mare grabă și esactitate. În regulata îndeplinire a acestor îndatoriri se întâmpină însă două mari dificultăți, cari pe deoparte îngreunează serviciul, iar' pe de alta strică și descompletează colecțiunile bibliotecii.

a) Ântâia dificultate este privitoare la împrumutarea acasă a cărților tipărite. Regulamentul permite să se împrumute cărți acasă membrilor Academiei de toate trei categoriile, profesorilor universitari, ministrilor țării și ministrilor puterilor străine; se pot împrumuta până la 25 volume și cele împrumutate se pot ține până la trei luni. Se întâmpină adeseori cele mai mari greutăți spre a obține restituirea cărților împrumutate, cari sunt câteodată ținute cu anii. Unele persoane cu drept de împrumutare abuzează de dânsese pentru alții, cari nu au ei înșiși acest drept; atunci se întâmplă că cel care deține cartea nu o restituie împrumutătorului sau o restituie stricată, cu note și sublinieri făcute pe ea cu cerneală sau cu creon.

Operațiunile cu repețite reclamări perd un timp prețios personalului foarte restrîns față cu mulțimea lucrului ce este de făcut în bibliotecă.

b) Un și mai mare rău se întâmplă unor cărți când sunt comunicate în sala de lucru sau când sunt împrumutate acasă: se întorc cu foi smulse și luate dintr'ênsele. Persoana care le folosește are trebuință de un text de 2, 3, 5 foi; în loc să-l decopieze, rupe foile din volum și restituie volumul fără ele. Asemenea acte de sâlbătăcie au descompletat mai multe volume, mai ales din colecțiile unor reviste vechi. Supraveghiarea și paza unor asemenea operațiuni este foarte grea.

Se aduc la cunoștință aceste abusuri, de cari se lovesce serviciul bibliotecii, ca Academia și publicul cel cult să scie în ce mod să abuzească de colecțiunile strînse cu atâtea sacrificii și cu atâtea muncă.

V. *Donațiuni făcute colecțiilor științifice.*

Cele mai importante daruri făcute colecțiilor științifice ale Academiei sunt următoarele:

Dela cassa M. S. Regelui s'a primit în dar două publicațiuni ale lui F. Marquard: „Das Bildnis des Hans von Schönitz und der Maler Mel-

chior Jeselen⁴, München 1896, in folio și „Die Zeichnungen Michel Angelos im Museum Teyler zu Haarlem“, München 1901, in folio.

Ministerul cultelor și instrucțiunii publice a dăruit 244 volume manuscrite și 253 volume și broșuri, ridicate dela mănăstirea Cernica de dl profesor N. Iorga, după însărcinarea dată d-sale de minister, apoi 16 volume manuscrite și 859 volume tipărite, cari au făcut parte din biblioteca seminarului central din capitală; tot prin îngrijirea ministrului de culte, Academia a ajuns în posesiunea bibliotecii răposatului episcop Ghenadie al Rîmnicului, compusă din 2008 cărți tipărite, 151 volume manuscrite și 1384 diferite documente istorice.

Administrațiunea cassei bisericii de pe lângă ministerul cultelor a dăruit 7 volume manuscrite și 8 cărți tipărite găsite unele la fosta mănăstire Apostolache din Prahova, altele între cele rămase din ale fostei mănăstiri Socola.

Ministrul de interne a trimis în dar 301 monede de aur turcesci, venețiene și occidentale, găsite cu ocaziunea săpăturilor făcute în vatra satului Cochirleni (Constanța).

Dela ministerul afacerilor străine s'a primit o fotografie reprezentând sosirea M. S. Regelui României la Ruscuc la 29 Octobrie 1902.

Dl primar al orașului Iași a dăruit un denar unguresc de argint dela Regele Mateiu Corvin.

I. P. S. S. Partenie, metropolitul Moldovei și Sucevei, a oferit în dar 26 monede vechi de argint și de bronz, grece și romane, precum și 3 statue de bronz egiptene, cari au fost trimise Museului de anticități, după regula stabilită.

Dela E. S. dl N. de Fonton, fost ministru plenipotențiar al Rusiei, s'a primit o reproducere fotografică a unei litografii reprezentând pe plenipotențiarul Ruși și Turci, cari au semnat tractatul dela Akerman (1826).

D-na Alexandrina I. Ghica a dăruit 11 scrisori originale adreșate d-sale de C. Negri dela 1856—1860.

Dela d-na Ana V. A. Urechiă s'au primit 43 pachete și 51 cartoane de documente istorice, 14 volume manuscrite și 599 diferite clișeuri, lăsate Academiei de soțul d-sale, răposatul dl V. A. Urechiă.

Dl D. C. Ollănescu a îmbogățit colecțiunile Academiei cu mai multe scrisori de ale lui Alexandri și Ioan Ghica, cu o mică comedie scrisă de Ioan Ghica și cu manuscriptul original al Fântânei Blanduziei.

Dl C. Erbiceanu a dăruit un fragment manuscript din Istoria Valachiei de frații Tunusli, 62 acte istorice dintre 1691 și 1825 și actul original dela 1826 pentru alegerea episcopului de Roman Meletie.

Dl Dr. C. Istrati a oferit placheta de bronz bătută în 1901 la iubileni de 50 ani de activitate științifică a marelui chimist Marcelin Berthelot.

Dela dl colonel Hârjeu s'au primit două plăci fotografice reprezentând pe A. S. R. Principele Carol în uniformă de fruntaș de geniu și 16 fotografii dela aniversarea trupelor de geniu.

Dl colonel Alexandru A. Budişteanu a dăruit 48 volume și broșuri vechi românesce, 2 acte vechi și 3 chărți geografice.

Dl Dr. Ioan Mihály a trimis un document original pe pergament din 1384.

Dl Vladimir Ghica a dăruit un manuscris intitulat: „Antonij Maria Gratiani, de Despota Valachorum Principe“, însoțit de un studiu al d-sale și de o însemnare a variațiilor din textul tipărit.

Dela dl avocat Al. Pătărlăgeanu din Teucuiu s'a primit un chrisov original dela Stefan cel Mare din 12 Ianuarie 1495.

Dl George Popovici a dăruit un volum manuscris din secolul XVIII.

Dela dl profesor G. Bogdan-Duică s'au primit 5 foi volante românesce și germane dintre 1785 și 1848.

Dl Teodor C. Aslan a dăruit 2 documente istorice vechi.

Dl I. Calomeri a trimis în dar 9 documente istorice dintre 1643 și 1800.

Dela dl Iuliu Zane s'au primit mai multe cărți vechi românesce și străine și diploma originală pe pergament pentru punerea petrei fundamentale la reclădirea mănăstirii Cozia, în timpul domniei lui George Bibescu.

Dl Z. C. Arbure a oferit câte-va documente privitoare la relațiile Românilor cu Rușii.

Dela părintele Teodosie Soroceanu, superiorul comunității române dela Provata în muntele Atos, s'a primit o fotografie de pe o sculptură în lemn, reprezentând în relief portretele membrilor dinastiei române.

Dl Nerva Hodoș, ajutor de bibliotecar, a dăruit un dosar compus din 207 foi manuscrite și tipărite, cu lucrări de ale comisunii centrale dela Focșani din 1859; apoi 163 scrisori dintre 1850—1853: 5 dela A. T. Laurian către S. Bărnuz (1850), 8 dela G. Bariț către Ioan Maioreșcu (1851—52) și 150 dela diferiți fruntași români de preste Carpați către A. Papiu Ilarian.

Iar' dl D. A. Sturdza a oferit, în diferite rënduri: 4 volume manuscrite, 6 documente istorice vechi, 3 scrisori de ale lui Alexandri către C. Negri, portretul lui I. I. Filipescu, pecetea de argint a lui Gr. D. Ghica Voevod dela 1822 și o pecete mare a lui A. D. Ghica, Domnul Țării-Românesce; și în fine 6 registre de ale redacției „Foi sătesce“ (1840—1845) și conda abonatilor la „Steaua Dunărei“ dela 1856, din colecțiunea răposatului M. Kogălniceanu.

VI. Fonduri, donațiuni și legate.

Cele mai însemnate date cu privire la situațiunea fundațiunilor sunt:

1. „Fundațiunea Vasile Adamachi“ a avut provădută în budgetul anului trecut pentru burse și cheltueli de studiu suma de lei 75.000. Bursele au fost în număr de 33 și distribuite astfel:

- a) 24 burse de câte 100 lei pe lună:
 8 la facultatea de științe din Iași.
 8 la facultatea de medicină din Iași.
 8 burse anuale la școala de poduri și șosele din București.
- b) 3 burse de câte 300 lei pe lună pentru licențiați:
 Pentru studiul matematicilor la Paris.
 Pentru studiul zoologiei descriptive la Paris.
 Pentru studiul astronomiei la Paris.
- c) 3 burse de câte 250 lei pe lună pentru absolvenți de licee și de școli speciale:
 Pentru studiul chimiei industriale la Zürich.
 Pentru studiul agriculturii la Hohenheim.
- d) 3 burse, 2 de câte 400 lei pe lună.
 Pentru studiul morării și fabricațiunii uleiului și scrobelei în Germania.
 Pentru studiul irigațiunilor în Austria.
 Pentru studiul edilității publice în Berlin.

2. „*Institutul Otteteleşanu*“ dela Măgurele urmează a funcționa regulat sub neobosita priveghiere și părinteasca sollicitudine a dlui I. Kalinderu; el contribuie astfel la creșterea fetelor române, în sensul și după dorința fericitului fondator.

În sesiunea generală trecută s'a decis înființarea unui al șeselea an în care absolvențele a 5 clase să se ocupe numai cu lucrul manual.

În zilele de 23 și 24 Iunie s'au ținut examenele generale la institut, la cari au asistat din partea Academiei dnii: Dr. V. Babeș, C. Erbiceanu și Dr. C. Istrati, în prezența dlui I. Kalinderu. Dl Dr. V. Babeș, vedând progresele îmbucurătoare ale acestui institut, a oferit suma de 150 lei ca să se cumpere material necesar pentru confecționarea rufăriei fetelor din institut; iar' dl Kalinderu a dăruit 600 lei pentru a se cumpăra elevelor câte un dar; deasemenea a mai trimis din partea administrațiunii domeniului coroanei câte 40 exemplare din Nr. 22—25, ultimele broșuri apărute în „Biblioteca poporală“ a acesteia, pentru a se distribui elevelor din institut, școlărilor și locuitorilor dela Măgurele.

În Septembre, în urma unui concurs, s'a primit o nouă serie de 18 eleve în acest institut.

3. În urma concursului ținut la școala de agricultură „*Ioan Costache Agarici*“ din Moara-Grecilor (Vasluiu) s'a mai primit o serie de 10 elevi interni, fii de țeran, la începutul anului școlar. Anul acesta a eșit prima serie de absolvenți, cari și-au și găsit ocupațiune; cei mai mulți s'au dus pe la casele lor părintești și și-au întemeiat câte o mică gospodărie, după îndrumarea și cunoștințele ce-au căpătat în școală.

4. Procesul pentru *sucesiunea răposatei Maria general I. Carp* s'a judecat la 15 Maiu 1902 înaintea curții de apel din București, care a respins apelul moștenitorului de sânge. Decisiunea curții și sentința tribunalului s'au pus în executare, luându-se în stăpânire de cătră Academie moșia

Oltenei. S'au ridicat sumele depuse la cassa de depuneri de sechestrul judiciar și s'a încassat parte din cheltuelile de judecată. A mai rămas de încassat un rest de venit dinainte de Octombrie 1896. Moștenitorii de sânge au făcut recurs în cassatie. La 13 Decembrie anul trecut a fost prima înfățișare, dar' recursul a fost amânat spre a se judeca la 7 Martie curent.

5. Procesul pentru succesiunea *Take Petre Anastassiū*, s'a judecat în anul trecut de către tribunalul de Tecuciu, care a respins reclamațiunea făcută în contra testamentului; adversarii Academiei au făcut apel la curtea din Galați. Procesul, în cursul anului, a fost amânat în două rânduri. După prima înfățișare, dl Iancu P. Anastassiū și-a retras apelul; iar' al celorlalți a rămas să fie judecat la 24 Aprilie 1903.

VII. Ședințele publice.

Academia în sesiunea generală din 1903 a ținut 28 ședințe din cari 1 solemnă și 4 publice. În aceste ședințe: la 7/20 Martie dl *Dr. I. Felix* a citit operatul: „*Igiena școlară, istoria ei, starea ei actuală*“; la 13/26 Martie dl *Hașdeu*: „*O nevastă română*“; la 19 Martie (1 Aprilie) dl *Dr. At. Marienescu*: „*Articol și declinațiune*“ și dl *I. Bogdan*: „*Cnejii români*“; la 21/III (3/IV) dl *Xenopol*: „*Politica de rase*“; la 30/III (12/IV) ședință solemnă — dl *Hepites* și-a ținut discursul de recepțiune: „*Metoda de investigațiuni în meteorologie*“ cu răspuns de dl *Felix*.

M. S. Regele nu a asistat în anul acesta la ședințele Academiei.

VIII. Comunicări.

Memoriul dlui inginer V. Roșu, intitulat: „*Ameliorarea terenurilor de cultură prin drenaj și irigațiune în Austria de jos, în Moravia și Bohemia*“ s'a decis să fie tipărit.

Daruri pentru colecțiuni au fost făcute de către ministrul de interne 217 monete antice de argint; dl C. Erbiceanu un manuscris și 33 documente; dl Sturdza un sigiliu și 3 medalii; Comisiunea Dunării o medalie de aur.

IX. Diferite decisiuni.

Academia a luat decisiunea a se tipări traducerile: Titu Liviu XXVI 28 — XXIX 10, apoi *Insectele* de S. Fl. Marian și Documentele Domnitorului Cuza, cum și tipărirea documentelor interne românesce din colecția Academiei.

Lucrarea domnului Dr. At. Marienescu „*Formațiunea de cuvinte în limba română*“, prezentată spre publicare, s'a trimis secțiunii literare spre a-și da opiniunea și *Istoria Macedoniei* de dl I. Caragiani să se dea secțiunii istorice spre opinare.

Lucrarea dlui *St. Hepites*, asupra cutremurilor de pământ în România în 1902, s'a decis a se tipări în Anale.

S'au aprobat rapoartele diferitelor comisii, între cari și rapoartele comisiei financiare.

Bursa vacantă din fundațiunea Adamachi să se dea unui licențiat din Iași pentru studiul matematicelor la Paris, iar 10 burse de câte 360 lei anual la școala Agarici.

Absolventelor școlii Otteteleşanu să se dea ca zestre câte 300 lei începând dela Iunie 1903.

X. Premiile Academici.

În cursul sesiunii generale din acest an au fost de acordat 4 premii pentru opere publicate și 3 pentru lucrări asupra unor subiecte puse la concurs.

1. La „*Premiul Năsturel-Herescu*“ de 4000 lei s'au prezentat 14 publicațiuni și-a fost premiată: „*Istoria armatei geniului*“, de colonelul C. N. Hérjeu.

2. La „*Premiul Statului Eliade Rădulescu*“ de 5000 lei s'au prezentat 14 publicațiuni. Premiul a fost acordat dlui I. Slavici pentru romanul: „*Din bătrâni*“.

3. La „*Premiul Adamachi*“ de 5000 lei (divisibil) s'au prezentat 33 publicațiuni.

Din premiul acesta s'a dat dlui Dr. M. Mănicatide 2000 lei pentru publicațiunea: „*Microbul și seroterapia tusei convulsive*“, dlui P. Dulfu 600 lei pentru publicațiunile „*Euripide, Ifigenia*“, „*Legenda Țiganilor*“ și „*Folosele învățaturii*“, dlui St. O. Iosif 600 lei pentru „*Poesii*“, dlui Jean Bart (Locot. Eugeniu P. Botez) 600 lei pentru „*Jurnal de Bord. Schițe marine și militare*“, dlui locotenent C. Șerbănescu 400 lei pentru publicațiunea „*Bulgaria și Rumelia de est, Studiu politic și militar*“, dlui Ilie Bărbulescu 400 lei pentru „*Studii privitoare la limba și istoria Românilor*“ și dlui St. Meitani 400 lei pentru „*Evoluțiunea dreptului de proprietate la Români*“.

4. La „*Premiul Asociațiunii Craiovene*“ de 1500 lei au intrat 32 opere. Din acest premiu s'a dat d-lor Michail Dragomirescu și G. Adamescu (tovarăși) 750 lei pentru „*Curs de limba română*“ și anume „*Exerciții de gramatică*“, „*Carte sistematică de cetire și compuneri*“ (Patria), „*Lecțiuni de gramatică*“, „*Carte sistematică de cetire și compuneri*“ (Românismul), „*Lecțiuni de sintaxă*“, „*Carte sistematică de cetire și compuneri*“ (Umanitatea) și „*Literatură și stil*“, apoi dlor Dr. D. M. Murgoci și I. Popa-Burcă (tovarăși) 750 lei pentru publicațiunea: „*România și țările locuite de Români*“.

5. La Premiul Adamachi de 5000 lei pentru o scriere asupra subiectului „*Alcoolismul în România*“ s'au prezentat 4 manuscrite, din cari nici unul nu a fost premiat.

6. La Premiul Neuschotz de 2000 lei pentru o scriere asupra subiectului: „*Expunerea financelor statului român dela 1859—1902...*“ s'a prezentat un manuscris.

7. La Premiul statului Lazăr de 5000 lei asupra subiectului: „*Studiul vinurilor din România din punctul de vedere economic și al compozițiunii lor chimice*“ nu s'a prezentat nici o lucrare.

XI. Subiecte de premii.

S'a fixat subiectul premiului Eliade Rădulescu pentru 1908: „*Domniile române sub regulamentul organic până la 1848*“. Adamachi 1908: „*Mihailu Viteazul*“.

XII. Delegațiunea și comisiunile.

S'a ales *delegațiunea*: domnii Aurelian president, domnii Ollanescu, Kalinderu și Saligny vice-presidenți.

În sînul secțiunii literare s'a ales comisiunea care să se ocupe cu *ortografia*: domnii Maiorescu, Hașdeu, Quintescu, Negruzzi și Biamu.

În chestia *dicționarului* s'a decis a se pune la dispoziția dlui Philippide mai mulți colaboratori, ca să se accelereze lucrarea și să se înceapă tipărirea volumului I din materialul adunat.

Comisiunea financiară pentru anul viitor a fost aleasă în persoanele dlor Gr. Ștefănescu, Sp. Haret și St. Hepites.

O RECTIFICARE.

Primum spre publicare următoarea scrisoare:

Onorată Redacție!

În Nr. I din anul 1901 al foaiei „Transilvania“ a apărut sub titlul „*Schițe Istorice din anul 1860*“ un articol care atacă memoria unui bărbat care nu se poate justifica.

Acest bărbat, Epis. Baron Vasiliu de Erdélyi, mi-a fost unchiu și binefăcător, deci aș fi comis un păcat de lașitate și ingraturitate dacă nu căutam să rehabilitez memoria lui atacată.

M'am întors deci la dl Iosif Roman, avocat în Oradea-mare, pe a cui spuse se bazează toată acusa cuprinsă în acel articol.

Domnul Roman a avut bunăvoința a-mi trimite aici alăturata Declarație.

Din punct de vedere al adevărului istoric, rog onorata Redacție să binevoiască a publica această Declarație în proximal număr al „Transilvaniei“, ca să fie lumină adevărată, și să fie memoria unui bărbat demn, iară învrednicită de stima acelor Români, cari iubesc adevărul.

Domnul Roman m'a imputernicit ca să o public întregă.

Orăștie, 3 Martie 1903.

Cu toată stima:

Dr. Ștefan Erdélyi,
medic urban.

Domnului Dr. Ștefan Erdélyi, medic

Orăștie.

La recercarea D-voastre și a nepotului de frate Ioan Erdélyi dela Beiuș, ca referitor la „*Schițele istorice din anul 1860*“ publicate de dl Atanasiu Marienescu în Nr. I. din anul 1901 al organului Asociațiunii române „Transilvania“, — cari ating viața politică a fostului episcop greco-cat. de Oradea-mare Vasiliu Erdélyi, să ve dau desluciri la împrejurările

amintite, cu provocare la persoana mea: în interesul adevărului am onoare a ve răspunde în următoarele:

Eu în anul 1860 luna Iunie, când dl Marienescu a umblat pe la Oradea-Mare, eram la Beiuș; nu am știut de călătoria lui, nici de scopul venirii Sale la Beiuș, ci numai după ce s'a reîntors la Budapesta, cam peste o săptămână am auzit de călătoria și reîntoarcerea sa. Nu am auzit dela nime să fie fost oaspele episcopului Erdélyi, sau că l-ar fi denunțat poliției; despre unele ca aceste nici mai târziu în viața mea nu am avut cunoștință. După 42 de ani trecuți nici despre aceea nu-mi aduc aminte ca repausatul meu frate Alexandru, să-mi fi amintit de ele, despre cari nici nu putea avea cunoștință.

Înainte de a-mi face declarațiunea asupra epistolei mele, scrisă fratelui meu la Budapesta în cauza dlui Marienescu, află de trebuință a-mi descrie din notițele mele private următoarele:

„În 1 Iunie 1860 s'a deschis senatul imperial al Austriei, la carele din Ungaria se chemară 6 indiviși, se chemară și trei români: Șaguna, episcopul din Ardeal, Mocioni din Banat și Baron Petrino din Bucovina“.

„Pe cum Ardelenii așa și ceilalți Români din alte părți, trimiseră senatorilor români, parte adrese de mulțămită, parte rugări pentru apărarea drepturilor românesce în contra aserțiunilor și nisuințelor maghiare ca și când în Ungaria nu ar fi alt popor îndreptățit la viață de stat, decât maghiarul“.

„Românii din provincia beiușană cu datul de 14 Iunie 1860 și cu 155 de subscrieri încă făcură asemenea, și acest act îl trimiseră lui Andrei Mocioni în luna Iulie. Din acest incident Maghiarii infuriați făcură delațiune și exoperară investigațiunii atât politice cât și criminale în contra urzitorilor și subscriitorilor acelei manifestațiuni; pretorul beiușan de atunci Sigismund Kovács, persecuțiunea o conducea cu mare energie, în urma cărei, din 4 notari subscribenți, doi scăpară cum scăpară, alți doi, și anume Nicolau Pop, notar în Răbăganj, și Nicolau Ardelean, notar în Dumbravani fură suspendați din oficiu. În fața terorismului ce domnea pe atunci asupra Românilor, inteligența română înaintă petițiuni la guvernatorul Ungariei Feldmarschal Benedek, la ministrul de interne, justiție și poliție din Viena, pentru sistarea persecuțiunilor întreprinse în contra Românilor; în urma acestei mișcări, notarii suspendați fură restituiți, persecuțiunile încetate, iar pretorul Kovács depărtat din Beiuș“.

Aceste sunt notițele în carnetul meu, din cari se vede, că acțiunea Românilor pentru a cărei mișcare dl Marienescu voia să vină la Beiuș, l-a fost deja prevenit, căci după cum scrie dl Marienescu, el sosi la Oradea-Mare în 17 Iunie, iar adresa Românilor din provincia beiușană deja în 14 Iunie fu descrisă și trimisă prin cercurile notariali pentru subscriere, ce o știu pozitiv și din propria-mi cunoștință a lucrurilor.

Deci prin neajungerea dlui Marienescu la Beiuș cauza comună nu a fost nici întârziată nici împedecată. - Autoritățile mai înalte sus amintite,

vêdend din jalbele Românilor iritațiunea acestora, a decis îndepărtarea lui Kovács dela Beiuș; de unde Benedek guvernatorul Ungariei îi trimise decretul, prin care i-se face cunoscut, că din motivul agitațiunei ce domnesce între Români din cercul Beiușan se află îndemnat a-l ridica dela oficiul cel are, și a-l transpune la Kászony, — acest decret arătându-mi-l Kovács, mi-a ținut ironic: „Îți gratulez dle collega, a-ți invins“, — nu voiam să înțeleg; după depărtarea lui însă am aflat între scriptele presidiale denunțările ce se făcură și în contra mea, ca unul ce am parte în acea mișcare.

Iată și decretul ce l-am fost primit eu:

Z. 3894 praes.

Ofen am 11-ten Sept. 1860.

Ich habe mich bestimmt gefunden, den Stuhlrichter Sigismund Kovács von Belényes nach Kászony von Diensteswegen zu übersetzen, und weise sie hiemit an, von ihm die Amtsleitung zu übernehmen, und dieselbe bis auf weitere Weisung zu führen. Benedek m. p., fm. l. An den H. K. K. Stuhlrichter Amtsadjuncten Josef Roman in Belényes. *din afară*: Vom Praesidium der k. k. Statthalterei für Ungarn etc. — am primit-o în 19 Septembrie 1860.

Cum se vede acest decret l-am primit în 19 Septembrie. Dela acest timp am fost conducătorul oficiului pretorial până în luna Ianuarie 1861, când l-am resignat magistraților aleși de comitatul reinviat pe baza diplomei din 20 Octombrie 1860.

Nu-mi aduc aminte, că depeșa poliției Oradane cu privire la dl Marienescu, oare numai în acest timp am putut-o vedé, sau și mai înainte, pecum afirmă dl Marienescu, adecă în luna Iunie, când i-a arătat-o fratele meu în Budapesta? Deci nu combat aserțiunea dlui Marienescu, dar și din aceasta se vede, că eu nu am avut scire de călătoria dlui Marienescu dela Orade, căci dacă sciam, era de prisos împărtășirea depeșei; cu atât mai puțin am putut sci, că pe la cine a făcut visite în Orade și ce pățanii a avut cu poliția; iar de tradarea episcopului Erdélyi absolut nu am aușit, nici nu am sciut nimic, precum scriser mai deasupra.

Drept, că depeșa a sosit la pretorul Kovács, dar nu eu am copia, — simburile ei era „că Marienescu merge ca agitator, și să fie supraveghiat, iar în cas de acțiune contra ordinei publice, să se facă dispozițiunile necesarii“.

Convorbirea mea cu dl Marienescu după 30 de ani aici în Oradea, nu a putut să aibă alt conținut decât ce țin în acest comunicat.

După aceste fiind că mă rog să Vă dau prin declarația mea un document, prin carele să puteți rehabilita onoarea atacată a unui mort, care singur nu mai poate să se apere, mai scriu și următoarele: Este lucru cunoscut că episcopul Erdélyi în anul 1850 a subșternut un memorandum respective rugare la tron, pentru determinarea pozițiunei publico-politice a națiunei române, cerend ca regele să primească titlul de „mare duce al Românilor“; cum ar fi putut dară să facă denunțări el însuși în contra acelora, cari mai târziu au pășit în urma lui? deci conținutul depeșei poliției Oradane, nu a putut fi cuvintele episcopului Erdélyi. —

Cu privire la lupta încordată, ce se purta atunci din partea maghiarilor pentru supremația, iar din partea naționalităților pentru egalitate, și cum mișcarea acestor era urmărită paș de paș și supravegheată prin ajutorul funcționarilor, cari deși erau numiți „Ces. regesci“, în mare parte erau agenți neobosiți ai maghiarismului, — *nu este eschisă posibilitatea, că plecarea dlui Marienescu dela casa Mocionestilor încă a fost urmărită, și că călătoria Sa la Orade a fost notificată poliției din alte părți, nu din a episcopului Erdélyi.*

Se înțelege de sine, că în urma fasiunei dlui Marienescu la poliție, aceasta a trebuit să-l asculte pe episcopul Erdélyi, carele, conform pozițiunii sale înalte, nu a putut să șovăiască, ci se spună adevărul, și estmod a ajuns formularul scris de dl Marienescu la guvernatorul Benedek.

Revenind la memorandumul episcopului subșternut tronului, iată ce găsesc între notițele mele: „Episcopul Erdélyi, cu scopul de a-l câștiga cauzei și pe ministrul de atunci omnipotentul Bach, acesta i-a răspuns categoric „nu umblați după lucruri de acestea și titluri; vedeți că sunteți săraci; nu aveți inteligență și clasă mijlociă puternică cu stări materiale; deci fiți practici, și stăruiți să ve întăriți pe terenul bisericesc, cultural și economic, atât D-Voastră cât și gr.-orientalii“. Erdélyi l-a și înțeles, și fiind pe atunci singurul episcop activ, căci Șuluț s'a sfințit de episcop numai în luna Iulie 1851, — și-a început lucrarea pentru emanciparea bisericii gr.-unite de sub jurisdicțiunea Strigoniului, prin reactivarea metropoliei de Alba-Iulia la Blaj, — a fost imbiat să primească demnitatea de metropolit, dar declinand dela sine onoarea a răspuns: „Metropolia e Ardeleană, deci fie cel dela Blaj; sau dacă ar voi Șaguna din punctul de vedere al uniunii Românilor, il voiesc bucuros“. — Cumcă episcopul Erdélyi singur a fost motorul și exoperatul metropoliei gr.-unite dovedesce memorabila conferință ministerială dela Viena ținută la 18 Novembre 1850, în carea a participat Szcitowsky, primatele Ungariei de atunci, și episcopul Vasiliu Erdélyi, unde s'a acceptat și decis înființarea metropoliei, și duor episcopate la Gherla și Lugoj.

Dar' să reproduc despre activitatea episcopului Erdélyi cele cuprinse în șematismul diecesei gr.-unite din anul 1895; iată-le în limba latină: „Sub hoc Praesule Clerus 72. Parochiarum a Dioecesi Munkácsiensis huic incorporatarum, congruam accepit. . . Hoc Episcopo agente, Metropolitica dignitas Romanorum gr.-rit. catholicorum in Transilvania restituta, et duo novi Episcopatus, Lugosiensis et Szamosujvariensis 1855 erecti sunt. Idem Gyn-nasio Belényesiensi Musaeum physicum procuravit, scholam ejatem elementarem, sicut et M. Varadinensem in scholam normalem 4. classium erexit, atque ex proprio, una cum schola graphydis, dotationem suplevit, fundo dioecesano viduo orphanali 4000 fl. donavit et alias quoque posuit pias fundationes. Post ejus decessum Dioecesis summam 42,000 fl. accepit ex ejus massa reliquiaria, quae efficit cassam dioecesanam“.

La aceste din parte-mi mai adaug, că în biografia episcopului Erdélyi, scrisă de canonicul și mai târziu metropolitul de Blaj Dr. Ioan Vancea, sunt taxative enumerate fundațiunile de 80,000 fl. adică 160,000 coroane cari le-a dat în viața sa, și respective a ramas din lăsămîntul seu pentru scopuri culturale ale diecesei sale, respective a Românilor gr. uniți. Preste aceste mai adaug că în 1850, reformându-se sistemul școlar, pentru gimnasiul de Beiuș, ca să poată exista ca gimnasiu superior (liceu) a exoperat dela guvernul de atunci subvențiune de 4000 fl. anual, în urmă detras de guvernul unguresc; iar în locul limbei ungurești și latină, cari înainte de 1849 erau limbi de propunere în acel gimnasiu, a introdus limba română; în fine întrepuneri și energiei sale avem de a mulțămi, că în gimnasiul superior de Oradea-Mare s'a instituit catedra limbei române, prima în monarchia austriacă, care există până ași.

Un asemenea om, a putut să aibă păreri deosebite de a altora în cursul politiceii naționale, dar nu a putut fi trădătorul intereselor românești.

Primesce Dle salutarea mea cordială și stima cu care mă subsemn.

Al dvoastre

În Oradea-Mare, 31 Decembre 1902.

onorator

Iosif Roman m. p.,
advocat.

SCIINȚĂ, LITERATURĂ ȘI ARTĂ.

Repertoriu bibliografic

al producțiunii literare române din țară pe anul 1902.

I. Literatura bisericească.

A. Scrieri teologice.

Marcu, Dr. Isidor: Teologia pastorală, ediț. I, form. 8°, prețul 4 cor. Tip. sem. Blaj.

B. Cărți religioase.

Alexi Ioan: Învățătura creștinească sau catechismul de mijloc, ediț. XIV, form. 8°, pag. 88, prețul 40 fil. Tip. diec., Gherla.

Alexi Ioan: Învățătura creștinească sau catechismul mic, pag. 31, prețul 20 fil. Tip. diec., Gherla.

Barbu, Dr. Petru: Istorieare biblice, ediț. IV, form. 8°, pag. 64, prețul 30 fil. Tip. și libr. diec., Caransebeș.

Cătană George: Octoich bogat, ediț. I, form. 8°, pag. 264, prețul 2 cor. Tip. „Poporul Român” Budapesta.

Popescu Simion: Catechism pentru clasele inferioare ale școalelor medii și planul institutului pedagogic, form. 8°, pag. 271, prețul 2 cor. Tip. archidieceșană, Sibiu.

Prohodul Domnului Isus Christos, ediț. I, form. 8°, prețul 30 fil. Tip. sem., Blaj.

Testamentul vechiu pentru școalele elem., ediț. III, pag. 66, prețul 50 fil. Tip. diec., Gherla.

Todoran A.: Isvorul îndurărilor (Paraclis), ediț. I, form. 8°, pag. 48, prețul 20 fil. Tip. „Aurora”, Gherla — Szamos-Ujvár.

- Vancea, Dr. Ioan*: **Istoria biblică a noului Testament**, ediț. V, pag. 121, prețul 60 fil. Tip. diec., Gherla.
- Vancea, Dr. Ioan*: **Istoria biblică a vechiului Testament**, ediț. VI, pag. 129, prețul 60 fil. Tip. diec., Gherla.

C. Cărți de administrație bisericească.

Consistoriul arhidieceșan, Sibiu: **Protocolul sinodului arhidieceșan gr. or. rom. din Transilvania, 1902**, form. 8°, pag. 150, prețul 1 cor. 20 fil. Tip. archid., Sibiu.

În presa periodică.

Ca și în alți ani organele noastre bisericești s'au ocupat și în anul 1902 — îndeosebi cu chestiuni de administrație bisericească. Din materialul ce ne preocupă remarcăm la acest loc următoarele:

„*Biserica și Școala*“ (organul dieceșei gr. or. rom. a Aradului, apare în Arad, odată pe săptămână, an. XXVI, preț. K 10— pe an) a publicat în materie de literatura bisericească: predici de I. Nicorescu (Nr. 1—3, 14—16), de Moise Popovici (Nr. 4, 6, 8, 11, 39, 42, 46, 50), de N. Crișmariu (Nr. 7—9, 16, 18, 21, 26, 40, 45, 51), de Iosif Suciu (Nr. 5, 13), de C. I. Mitru (Nr. 13), de I. Ștefănuț (Nr. 32—33), de I. Nicorescu: *Viața și mărturisirile Sf. Augustin*, după Molzberger (Nr. 22, 26).

„*Foaia Dieceșană*“ (organul dieceșei gr. or. rom. a Caransebeșului, apare în Caransebeș, odată pe săptămână, an. XV, preț. K 10— pe an): Bartolomei Aron: *Dispute cu Nazarenii* (Nr. 45—50), N. Jurea: *Îngrijirea muribunților* (tractat pastoral Nr. 27—28).

„*Telegraful Român*“ (org. arhidieceșei gr. or. din Transilvania apare de 3 ori pe săptămână în Sibiu, an. L, preț. K 16— pe an), a publicat în materie de literatura bisericească: predici de I. Buzea (Nr. 59), de Cotuțiu (Nr. 5—7), de Dr. Miron E. Cristea (Nr. 75), *Causele și combaterea proselitismului*, de A. Herman (Nr. 145—146).

„*Unirea*“ (org. metropoliei gr. cat. rom. din Ungaria și Transilvania, apare odată pe săptămână în Blaj, an. XII, preț. K 12— pe an). La chestia rosariului, de Un preot cat. din Moldova (Nr. 9 și 10), *Filosofia ateistă și Biserica lui Christos* (Nr. 28 și 29), *Starea religioasă în prezent și chemarea preotului* (Nr. 40—42).

II. Literatura școlară.

A. Scrieri pedagogice.

- Avis școlar însoțit de regulam. disciplinar după planul ministerial**, ediț. II, form. 8°, pag. 16, preț. 10 fil. Tip. Ciureu & Co, Brașov.
- Bochiș Ioan*: **Conducătorul tinerimei școlastice**, ediț. II, pag. 86, prețul 40 fil., Tipogr. dieceș., Gherla.
- Institutul preparandial*: **Regulament pentru examenele de calificățiune ale inst. ped. din Blaj**, edit. I, form. 8°. Tipogr. sem. Blaj.
- Șpan, Dr. P.*: **Idei pregătitoare în Pedagogie**, ediția I, form. 8°, pag. 158, prețul 3 cor. Tipogr. archidiec. Sibiu.

B. *Scrieri didactice.*

- Alexandru St. C.*: **ABCdar**, ediț. I, form. 8° pag. 66, prețul 40 fil. edit. H. Zeidner, Brașov.
- Cheșan, Dr. Ambrosiu*: **Geografia cl. I.**, ediț. I, form. 8°, prețul 1 cor. Tip. sem. Blaj.
- **Geografia cl. II.**, ediț. I, form. 8°, prețul 1 cor. Tip. sem. Blaj.
- **Istoria naturală și Muzeul școalelor din Blaj**, ediț. I, form. 8°, prețul 40 fil. Tipogr. semin. Blaj.
- Dariu Ioan*: **Fisica**, ediț. IV, form. 8°, pag. 94, prețul 60 fil. edit. libr. H. Zeidner, Brașov.
- Dogariu Domeșiu și Dariu Ioan*: **Istoria naturală pentru școalele populare**, ediț. I, form. 8°, pag. 128, preț. 80 fil. Tipogr. Ciurcu & Co, Brașov.
- Koos-Goldiș*: **ABCdar limbei maghiare**, ediț. IV, form. 8°, pag. 72, prețul 40 fil. edit. libr. H. Zeidner, Brașov.
- **Etymologia, A doaua carte pentru deprinderea limbei maghiare**, ediț. II, form. 8°, pag. 110, prețul 50 fil. editura libr. H. Zeidner, Brașov.
- Pîlția—Sulică*: **Gramatica română I.**, ediț. IV, form. 8°, pag. 144, preț. 1 cor. 80 fil. edit. libr. H. Zeidner, Brașov.
- Popovici I.*: **Cunoscințe din Constituția patriei**, ediț. I, form. 8°, pag. 62, prețul 40 fil. Tip. archid., Sibiiu.
- **Conducător maghiar și român**, ediț. I, form. 8°, pag. 68, prețul 70 fil. Libr. și tipogr. W. Krafft, Sibiiu.
- Popovici Timoteiu*: **Cântece de școală pentru 2 și 3 voci**, ediția 1, format 8°, pag. 15, prețul 50 fil. Tip. și libr. W. Krafft, Sibiiu.
- Putnokey Nicolau*: **Abcdar maghiar-român**, ediț. XVI, form. 8°, pag. 48, prețul 40 fil. Tip. archid., Sibiiu.
- Schullerus, Dr. A. și Popovici I.*: **Carte de cetire și gram. maghiară pentru școalele populare, partea I.**, ediț. I, form. 8°, pag. 88, prețul 50 fil. Librăria și tipografia W. Krafft, Sibiiu.
- **Carte de cetire și gram. magh. pentru școalele populare, partea II.**, ediț. I, form. 8°, pag. 285, prețul 1 cor. 70 fil. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiiu.
- **Manual pentru propunerea limbei maghiare**, ediț. I, form. 8°, pag. 47, prețul 60 fil. Librăria și tipogr. W. Krafft, Sibiiu.
- Șpan, Dr. Petru*: *Ioan Popescu*: **Carte de cetire II, pentru școalele populare române**, ediț. VIII, form. 8°, pag. 111, Tipogr. archid. Sibiiu.
- Stoicovici N.*: **Elemente de Musică**, ediția I, form. 8°, pag. 48, prețul 50 fil. Edit. libr., H. Zeidner, Brașov.
- **Colecțiune de Cântece și cântări bisericesci pentru cl. I—III**, ediția 1, format 8°, pag. 48, prețul 50 fil. Edit. librăriei H. Zeidner, Brașov.
- Vlaicu Arseniu*: **Curs complet de aritmetică comercială**, ediț. I, form. 8°, pag. 294, prețul 2 cor. 60 fil., Retipărită din Anuarul gimnasiului din Brașov pe 1901/2.
- Vuia Iuliu*: **Carte de învățatură pentru școalele de repetiție economice și ultimii ani**, precum și pentru alte institute, ediț. I, form. 8°, pag. 400, prețul 1 cor. 50 fil. Tipogr. Ciurcu & Co, Brașov. (A se vedé și cap. „Cărți religioase“.)

C. *Programe școlare.*

- Bologa, Dr. Vasile*: **XVI, Programă a școalei civile de fete cu internat și drept de publicitate a Asociațiunii pentru literatura și cultura poporului român pe anul școlar 1901/2**, form. 8°, pag. 42. Tip. archid. Sibiiu
- Diracțiunea școalei civile de fete din Beiuș*: **Programa școalelor de fete din Beiuș**, ediț. I, form. 8°. Tipogr. sem., Blaj.
- Diracțiunea gimnasială din Blaj*: **Raport despre Institutele de învățământ**, ediț. I, form. 8°, prețul 1 cor. Tip. semin., Blaj.
- Gheție Ioan*: **Raportul gimnasiului superior din Năsăud**, form. 8°, pag. 180, prețul 1 cor. Tipogr. Carol Csallner, Bistrița.

- Lăpădatu Dumitru*: Anuarul II al școlii capitale elementare din Seliște, 1901/2, form. 8°, pag. 38. Tipogr. archidieceșană, Sibiu.
- Memorialul reuniunii învățătoresci gr. cat. Mariana din Năsăud, 1876—1891**, form. 8°, pag. 162, prețul 3 cor. Tipogr. Carol Csallner, Bistrița.
- Onițiu Virgil*: Anuarul XXXVI al gimn. român din Brașov, form. 8°, pag. 214. Tipogr. și libr. Ciureu & C°, Brașov.
- Pîrveu Georgiu*: XXVI-a Programă a gimnasiului public gr. or. rom. din Brad 1901/1902, form. 8°, pag. 41. Tipogr. archidiec. Sibiu.
- Roșca, Dr. R. Eusebiu*: A XVIII-a Programă a institutului pedagogic teologic, 1901/1902 form. 8°, pag. 69 Tipogr. archid., Sibiu.
- Vlaicu Arseniu*: Anuarul școlii comerciale superioare, 1901—1902, form. 8°, pag. 206.

În presa periodică.

„*Biserica și Școala*“ (u. s.): La „planul de învățământ“ al școlii populare (1—2).

„*Foia Dieceșană*“ (u. s.): O vorbă la chestia planului de învățământ, de G. Dragoescu (12—17).

„*Foia Școlastică*“ (org. Reuniunii învăț. gr. cat. din archid. de A. Iulia și Făgăraș, an. IV, preț. K. 6 — pe an, apare în Blaj, de 2-ori pe lună): Rolul intuiției în învățământul primar, de E. Câmpean (1—2), Elementul național în educație (5—6).

„*Telegraful Român*“ (u. s.) Din problemele actuale ale învățătorimei noastre, de Dr. I. Blaga (54—55).

„*Tribuna Poporului*“ (diar pol. apare în Arad de 5 ori pe săptămână, an. VI, preț. K 20 — pe an): Inspecția învățământului nostru primar, de Iuliu Vuia (31, 77), Învățătura și foloasele ei, de G. Maican (105, 110).

III. Literatura frumoasă.

A. Poesii.

Bălă Ioan: Cântece, ediț. I, form. 8°, pag. 61. Libr. și tip. W. Krafft, Sibiu.

— *Mortua est*, ediț. I, form. 8°, pag. 40. Libr. și tip. W. Krafft, Sibiu.

Bortoșiu Romul: Cântece, ediț. I, form. 8°, pag. 32, prețul 20 fil. Tip. „Poporul român“, Budapesta.

Cujbă S.: **Florin**, poveste în versuri, ediț. I, form. 8°, pag. 36, prețul 16 fil. Tip. și libr. Ciureu & C°, Brașov.

În presa periodică.

„*Controla*“ (organ politic, apare de 2 ori pe săptămână în Timișoara, an. VIII, preț. K 16 — pe an) a publicat poesii de: A. I. Mathéy (28, 33), de Iosif Popovici (28, 33, 35, 42, 46) etc.

„*Drapelul*“ (organ național și politic — apare de două-ori pe săptămână în Lugoj, anul II, prețul K 12 — pe an) a publicat poesii de: George Gîrda (111, 123) etc.

„*Familia*“ (foaie beletrist. și soc. ilustr. an. XXXVIII, apare în Oradea-Mare, odată pe săptămână, preț. K 16 — pe an), a publicat poesii de: Alex. Aciu, Becescu, Silviu Blăjan, Maria Cioban, G. Coșbuc, Maria Cunțan, Ion Dafin, Iosif Stanca, Riria, N. Rădulescu Niger, V. B.

Muntenescu, Haralamb Lecca, Ludovic Daus, Dulfu, Elena din Ardeal, I. Encescu, Olga Poruțiu, Șerbănescu, Silvia Petru, Țintea Victoria, Viorel.

„*Foaia Poporului*“ (foaie poporală săptămânală, apare în Sibiiu, an. X, preț. K 4— pe an), a publicat poesii de Ioan Câdea (14) etc.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (ziar politic cotidian, apare în Brașov an LXV, preț. K 24— pe an) a publicat poesii de: Z. Bârsan (10, 38, 44, 56, 62, 68, 73, 88, 99, 132), de Veturio (150, 208, 220, 242, 247, 253, 258, 269), de Maria Cioban (10, 79, 85) etc.

„*Libertatea*“ (ziar politic, apare în Orăștie, odată pe săptămână, preț. K. 6— pe an) a publicat poesii de: Victor Bontescu (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 16, 19, 22, 24, 28, 32, 36, 40, 50, 54), de St. O. Iosif (2, 33), de Maria Cioban (2, 14, 17, 18, 21, 23, 28, 29, 42, 48, 50, 52), de: Alax (18, 54), de Horia (20, 30), de Elena din Ardeal (28), de Alex. Aciu (45), de V. E. M. (28) etc.

„*Luceaferul*“ (revistă literară, apare de 2 ori pe lună în Budapesta, preț. K 10— pe an) a publicat poesii de: V. E. Moldovan (1, 2, 7, 9, 10), Semper sacerdos (4), Sandu (1, 4, 7, 9, 10), Popescu-Polyelet (12), Othmar (1), Octavian (2, 3, 6, 8, 11), Melin (4, 5), Horia (2, 5), Ardo (3), C. I. Stoenescu (12), Elena din Ardeal (9, 10), Emilian (12) etc.

„*Poporul*“ (foaie economică săptămânală pentru popor, apare în Budapesta, an. IX, preț. K 3— pe an) a publicat: Bățul lui Dumnezeu și femeia guratică (6—21) de Aron Boca-Velchereanu și alte poesii.

„*Revista Ilustrată*“ (foaie encicl. lit., ilustr., a apărut în fiecare lună de două ori în Șoimuș, a. V, preț. K 3— pe an), a publicat poesii de: Alexandru Aciu, Aurel Stefan, V. Velțian Veronica din Sălagiu, Ioan Scurtu, I. S., Antoniu Popp, V. B. Muntenescu, V. E. Moldovan, I. Encescu.

„*Telegraful Român*“ (u. s.): Călugărul, Transilvania (40), Pescarul (60), Crăciun (144), poesii de Maria Cioban, Copilul la isvor (73), Dimineața (74), de Sebastian, Măestri și plugari (117), de Andreiu Barseanu, În liniștea sării (122), de Păunaș.

„*Tribuna*“ (ziar pol. a apărut în Sibiiu de 5 ori pe săptămână, an. XVII, prețul K 28— pe an), a publicat:

a) *în foaia principală*: poesii de Octavian (16, 24, 26, 28, 33).

b) *în Tribuna literară*: poesii de Traian Mihaiu (1, 13, 21, 31, 41, 46, 60), Emilian (1, 60), Maria Cioban (4, 18, 70), Milmo (4, 92), Alexandru Aciu (4, 26, 36, 56, 70, 82, 101, 169, 193), D. Karr (18, 21), Viorel (21, 36, 60, 65, 69, 87), Al. V. Alvescu (65, 70, 87, 150, 206), V. E. Moldovan (237), Elena din Ardeal (101, 128), Devale (132, 137, 142, 145, 160, 165, 169, 174, 179, 184, 193, 202, 206, 211, 216, 221, 225, 230).

„*Tribuna Poporului*“ a publicat poesii de: Alexandru Aciu (1, 4, 6, 11, 14, 17, 20, 25, 28, 61, 63, 71, 74, 90, 94, 96, 98, 101, 102, 103, 124, 197, 206, 220), de Pr. Al. Muntean al lui Vasile (1, 11, 25, 36, 38, 70, 71, 102), de Ionel din S. M. (14), de Alax (16, 53, 81, 85) de Maria

Cunțan (17), de Lisandru (29), de Maria Cioban (30, 71), de Elena din Ardeal (71, 158, 240) de St. O. Iosif (30), de G. Coșbuc (30), de Emanuil Suciuc (46, 51, 56, 60, 119), de Moteanca (110, 120, 123, în numerii de Dumineca 32, 33, 38, 45) etc.

„Unirea“ (u. s.): a publicat poezii de: Emil Sabo și Alfius (1), de St. V. Velțan (1 și 17), de Veronica din Selagiu etc.

B. *Literatura dramatică.*

Baiulescu Maria: **Vacanții**, comedie originală într'un act, ediț. I, form. 8°, pag. 44, preț. 50 fil. Libr. Ciureu & Co, Brașov.

Drăgan Maria: **Opt piese teatrale pentru școlari și școlărițe**, ediț. I, form. 8°, pag. 64, preț. 40 fil. Libr. Ciureu & Co, Brașov.

Țințariu Alexandru, după H. E.: **Esecutorul**, comedie într'un act, ediț. I, form. 8°, pag. 44, preț. 40 fil. Tip. Ciureu & Co, Brașov.

În presa periodică.

„*Controla*“ (u. s.) a publicat de Atanasiu Roșca: Un amor nefericit, piesă populară în 4 acte (52—64, 68).

„*Drapelul*“ (u. s.) a publicat de E. Lungu-Puhallo: El nu vrea să fie ca... unii, comedie originală în un act.

„*Foaia Poporului*“ (u. s.) a publicat de N. Rădulescu-Niger: Păcală argat, comedie în 2 tablouri. — Ce face neprevederea, și în unire stă puterea, comedie populară într'un act de Nițescu.

„*Luceafărul*“ (u. s.) a publicat de M. Aegea: Antagonism politic sau Puterea Elocinței (mare tragi-comedie în 3 acte mici).

„*Revista ilustrată*“ (u. s.) a publicat de Antoniu Pop: Vine Vlădica (comedie în 3 acte), și Ieri, monolog.

„*Tribuna literară*“ (u. s.) Marele scriitor (loc. de Margareta Moldovan 46, 51). — Duelul, piesă teatrală, de Ludovic Thoma, trad. de Ana Florea.

C. *Nuvele, Schițe, etc.*

Buticescu, V. Ranta: **Novele**, ediț. I, form. 8°, pag. 288, prețul 1 cor. 60 fil. Tip. Aurora, Gherla — Szamos-Ujvár.

Danilescu Silv., după Schmid Cristof: **Frații Bădescu**, povestire, ediț. I, form. 4°, pag. 64, prețul 30 fil. Tip. Ciureu & Co., Brașov.

Danilescu Silv., după Francisc Hoffmann: **Iubiți și pe dușmanii vostri**, ediț. I, form. 4°, pag. 140, prețul 50 fil. Libr. Ciureu & Co., Brașov.

Dorin: **Moș Călin**, ediț. I, form. 8°, pag. 32, prețul 20 fil. Tip. „Poporul Român“, Budapesta.

Moldovan, V. E.: **Meteor** (roman), ediț. I, form. 8°, pag. 160, prețul 1 cor. Tip. „Poporul român“, Budapesta.

Panțu, I. C., după Maxim Gorki: **Hanul Tătarilor, poveste din bătrâni**, ediț. I, format 8°, pag. 16, prețul 10 fil. Tip. Ciureu & Co, Brașov.

În presa periodică.

Dintre numeroasele nuvele, schițe și alte asemenea mici scrieri în prosă apărute în 1902 în foile noastre remarcăm partea preponderantă a celor originale.

„*Activitatea*“ (diar politic, apare odată pe săptăm. în Orăștie, an. II, prețul K. 8— pe an) a publicat: Crăciunul în Vifleem (1), Din viață (4) de Sirius; Amintiri (33), Tobosarul dela Podul Arcole (34), de Stelian Russu; Unui amic (6, 7) de C-A-I-N; Iubire (8, 9, 10) de I. Sceopul, etc.

„*Drapelul*“ (u. s.) a publicat: Foița despre foiță (1), Pagini contemporane (7—9), O muscă (115—116) de Sorcovă; Viorele (29) de Lelia; Reminiscențe (30—34, 37—42) de Potcoavă; Ileana și Nicovală (2—3) de G. Coșbuc; Un bun tovarăș (4), Chiriaș (103), În Iulie, Vindecăt (95), de Teleor; Din Seminar (89) de Lian; Un concurs literar (84) de Bill-A-Zam; În tavernă (100) de Nuțulescu; Revedere (117—118) de Frățior; Un proletar modern (140—141) de Spv.; Pagini (123) Nail; O eclipsă de lună și Prinderea lui Dreyfuss (150—151) de V-t-r; Cu trântite se fac banii (119), Morariul Roșiu (64) de Ales. Maniu; Răsbunarea din dragoste (11—17) de V. A. Ureche; Stilpii lui Alexandru Basarab, legendă (49—53) de Sorin etc...

„*Familia*“ (u. s.) a publicat romane, schițe, piese, călătorii de: Adam Ioan, S. Barcian, Bart. Cor. Bredicean, V. R. Buticescu, D. Câmpulungean, L. Dauș, Lia Măgură, Sofia Vl. Rădulescu, Rădulescu-Niger, Riria, V. E. M., A. Vlăhuță, Iosif Vulcan și Petru Vulcan, Olimpia, I. Stanca, St. Russu, etc.

„*Foaia Poporului*“ (u. s.): Olanța, nuveletă (15, 16, 17) de Georgiu Stoica.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.) a publicat schițe: Pilat (5), Domnu Notarăș (10), de Max; Vis și adevăr (53), Povestea sălcințelor (111), Florica (16), de Z. Bârsan, Puterea rugăciunii (148), de Veturio; Impresii și amintiri (19, 20, 21, 25, 30, 39, 41, 43, 45, 52, 57, 59, 63, 66, 67, 93) și File rupte dintr'un carnet (95, 97, 98, 113, 161, 172, 178, 205, 216, 223, 243, 244, 276, 278), de Delaletca.

„*Libertatea*“ (u. s.) a publicat schițe, romane, etc., de Ioan Adam, Tincl, Th. Gh. Petrescu, Maria Cioban, etc.

„*Luceafărul*“ (u. s.): Badea Nicolae (8) de I. Agârbiceanu; La anticar (5) de Agog; În străini (7) de Simin; Furtuna (11) de Ardo; Vis ori realitate (2) de Othmar; Frunza vestedă (11), de Melin; Biserica satului (5), Mister Petre, comediașul, de V. E. M.

„*Revista Ilustrată*“ (u. s.) a publicat: romane, schițe, biografii etc. După moarte (1), de Autorul; Sbuciumări (4) și Alma de Dunca Schiau, biografie (9), de M. Aegea; 2 Fabule (8, 9), de G. Bodnar; Un episod din războiul Transwaalului, de C. F.; Raze de lună (4, 16), de V. E. Moldovan; Amintiri din războiu, de O. G. Lecca; Duet, roman (16—24), trad. de Dr. V. Onișor; Iluzii pierdute (2), Dintr'o viață (5), Unde este fericirea (6), Frumosul oficer ulan (8), Dintr'un diar (11, 12), de Olga Dorina Poruțiu; Căuse mici efecte mari (1—2), Adevăratul noroc, de I. Nițu; Fleacuri tot al decelea adevărat, de Porumbel; Sfirnarii, Presentul mătușii, de V. R. Buticescu; Om fericit (3—5), Damnețu înalță pe cei

smeriți și smeresce pe cei fuduli (15—16), de I. Pop Reteganul; Visuri curate (5), Din ale lumii valuri (7—10), Lăcrămioare (21) de St. V. Velțian; Amintire (21), de Vioreșcu.

„*Telegraful Român*“ (u. s.): Roșioara cea frumoasă (poveste) (3—5), Apa tinerețelor (80—84), de Laurențiu Ciorbea.

„*Tribuna*“ (u. s.): „1902“ (1), de Octavian; Scrisori din Lipsca (4, 6, 12, 17—21, 25—27), de Ascanio; Margareta Moldovan (28), V. B. (39), Il Campanille (128), de Devale; Patria (136), de Saul; Demonul de Clifford, roman, trad. (47—121 în 56 de numeri) etc.

„*Tribuna literară*“: Emilian (1), Victoria (18), Stelian Russu (36), Vasilache (70), M. Aegea (82), A. Scurtu (87), A. (4, 101, 118, 137), Milu (115), Stică (137), Șondorlin (132, 145, 150, 202, 230), Al. Țințariu (142, 174, 179, 206, 216, 221, 225, 230, 237), V. E. Moldovan (160, 169, 189), Frunză (184), Aurelian (197).

„*Tribuna Poporului*“ (u. s.) a publicat nuvele, schițe etc. de Iosif Stanca (2), Orfelin (31), Alexandru Aciu (36), Al. Muntean al lui Vasile (70), Leandru (71), Alax (71, 183), Ioan Onciu (96), Matei Mulencovici (101), M. C. (101), Be-be (101), Ion I. Sceopul (236) etc.

„*Unirea*“ (u. s.): Venite ad me (1), Icoane (8), Amintiri (18, 19), de Simin; Moara (povestire originală), de Tit Chitul (48, 49).

D. Istoria literaturii, critică, etc.

Pop Gavrilă: **Dicționar mitologic, fascicula IV**, ediț. I, form. 8°, prețul 23 fil. Tipografia semin., Blaj.

Schlandt H.: **Dicționar portativ în limba română germană și maghiară**. Deutsch-magy.-romän. Taschenwörterbuch, ediția II, form. 8°, pag. 100, prețul 60 fil. Editura libră. H. Zeidner, Brașov.

— **Dicționar portativ în limba română, germană și maghiară**, ediț. II, form. 8°, pag. 40, prețul 20 fil. Edit. libr. H. Zeidner, Brașov.

Viciu Alesiu: **Nume de familie la Românii din Ungaria**, ediț. I, form. 16°, prețul 12 fil. Tip. sem. Blaj.

În presa periodică.

Serieri critice și de istoria literaturii, recenziuni etc., apoi studii literare și etimologice au publicat:

„*Activitatea*“ (u. s.) a publicat de I. S. Ordeanu: Dragoste ori economie (15—26), Ura lui Eminescu (26—28), Pesimismul lui Eminescu (30—34).

„*Drapelul*“ (u. s.): Dialectul român bănățean (75—83), de Dr. Atanasiu Marienescu.

„*Familia*“ (u. s.) a publicat: Eminescu, Poesii postume și Arta și adevărul, de I. Vulcan; Poesia populară ca notă etnopsihologică, Etnopsihologie, de P. Suci; Ceva despre psihologia plăcerii estetice, de Dr. Iosif Blaga; Glose despre frumos și artă, de L. Bolcaș; Poesii, de St. O. Iosif, de Il. Chendi; Erotica lui Eminescu și a lui Coșbuc de Al. Ciura; Mic și puțin, de G. Cosbuc; Eminescu și Blajul, de Dr. E. Dăian;

Frumosul, de Dr. G. Magdu; Iosif: Patriarchale, de Dr. C. Olănescu; Amintiri despre Eminescu, de Petru Uilăcanu.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.) a publicat: Agricultura în viața și graiul Romanilor și Românilor, de Nicolae Sulică; Bibliografia vechie (102—5, 107—9, 114, 116—117), de Ioan Papiu.

„*Libertatea*“ (u. s.) a publicat: Literatura edită și inedită, de M. Aegea; Cronica mea, de Fidelio.

„*Luceafărul*“ (u. s.) a publicat de: Bănuțiu, Aurel P.: Scrisori de ale lui Aron Pumnul; Ciato Aurel: Spre Ideal (conferință); Lăpădat I.: Adam Smith; Todica G.: Perspective, Spațiul și timpul etc.

„*Revista Ilustrată*“ (u. s.) a publicat: Anchetă cu cetitorii (2—7), de Dr. Victor Onișor; Unificarea limbei literare și a ortografiei, Ortografia unitară și Almanachul societății Petru Maior, de G. Todoran; Eminescu, în Blaj, de Iacob Onea; Ciripituri și Post-ciripituri, de Dr. V. Moldovan; Croncănituri — reflexiuni defensive, de V. E. Moldovan; Ciripituri — ale Ciripirei priceini, de Octavian; Ciripituri — câteva reflexiuni inofensive, de Meșto; Manuscrisele lui Eminescu, de Nerva Hodoș; Despre Eminescu, de Il. Chendi; Maxim Gorikij, Cursele Diavolului, de Ascanio; La Crăciun, La anul nou (datini), de Andrei; Emile Zola, de Augustin Paul, Mihail Eminescu, apel literar de Ioan Scurtu.

„*Transilvania*“ (org. Asociațiunii pentru literatura română, și cultura poporului român, apare în Sibiiu în 10 numere pe an, anul XXXIII pr. K 10 pe an) a publicat:

Ajutoriu prim în casuri de nenorociri și boale repentine, de Dr. I. Chitul, recenziune de Sim. Stoica; Despre cărțile funduare și întabulări, de Dr. V. Moldovan, recenziune de Iosif Sterca Șuluțu, Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacoviciu, de Dr. Aug. Bunea, dare de seamă de (nt.), Ionel, Educația unui bun copil, de V. Gr. Borgovan, dare de seamă de G. Pletosu, Teologia pastorală, de Dr. Isidor Marcu, dare de seamă de (nt.), Din pragul comunității româno-slave, de Iosif Popovici, Pământul din punct de vedere higienic, disertație de S. Stoica, Telegrafia fără sîrme, de G. Todică.

Unificarea ortografiei și limbei literare, sub care titlu se reproduce chestionarul limbei și ortografiei apărut în ziarele și revistele: „*Epoca*“ din 7/20 Martie a. c. din București, „*Sămănătorul*“, „*Gazeta Transilvaniei*“ din 24 Aprilie, „*Conservatorul*“, „*Gazeta Transilvaniei*“ din 27 Aprilie, „*Drapelul*“, „*Gazeta Transilvaniei*“ Nr. 181—185, „*Tribuna*“ Nr. 158 și 207 și „*Revista ilustrată*“; s'a mai publicat Repertoriul bibliografic al producțiilor literare din țeară pe anul 1901, și alte dări de seamă și recenziuni asupra publicațiilor apărute în 1901 și 1902.

„*Telegraful Român*“ (u. s.) publică: Poezii ardeleni în literatura română, de Frații I. Minea.

„*Tribuna*“ (u. s.): Dreptul civil român, de C. Nacu, recenziune de V. M.; O nouă carte de școală de Dr. Ambrosiu Chețan, recenziune de E. Sabo;

Din bătrâni, de I. Slavici, aprețiere de Saul; Unificarea limbei literare de I. St. Șuluțu; Unificarea limbei literare române, de M. Străjan, etc. etc.

„*Tribuna Literară*“ (u. s.) a publicat: Eminescu și Un proces literar, de Saul.

„*Tribuna Poporului*“ (u. s.) publică: Expoziția lui Grigorescu, de Russu-Șirianu; Cronica mea, de Fidelio; Iosif Goldiș ca literat, de Greg. Iorga; Moșul Ciocârlan (dare de seamă de G. etc.)

„*Unirea*“ (u. s.) a publicat studiul: Alexandru Papiu Ilarian, de Dr. Ioan Rațiu; Nume de familie la Românii din Ungaria, de Alesiu Viciu etc.

E. Scrieri populare.

Alexandria sau Viața, faptele și întâmplările lui Alexandru cel Mare, ediț. II, form. 8°, pag. 144, prețul 60 fil. Libr. Ciureu & C°, Brașov.

Barac, I.: Risipirea cea de pe urmă a Ierusalimului, ediț. II, form. 8°, pag. 194, preț. 70 fil. Libr. și tip. W. Krafft, Sibiu.

Bota Ioan: Trei istorioare morale, ediț. I, form. 8°, pag. 64, prețul 40 fil. Tip. „Poporul român“, Budapesta.

Ivan, N., *Cristea Dr., Ungurean, E.*: Sfaturi bune: Trei disertațiuni (Nr. 4 din bibliot. pop. a Asociațiunii“), ediț. I, form. 8°, pag. 45, prețul 20 fil. Tip. archid. Sibiu.

Moldovan, Dr. V.: Despre cărțile funduare și întabulări (Nr. 3 din biblioteca popor. a Asociaț.), ediț. I, form. 8°, pag. 102, prețul 30 fil. Tip. archid., Sibiu.

Popp, B. Ioachim: Poesii populare, ediț. I, form. 8°, pag. 32, prețul 20 fil. Tip. Poporul român, Budapesta.

In presa periodică.

„*Bunul econom*“ (organul Reuniunii economice din Orăștie, apare în Orăștie, an. III, prețul K. 4— pe an) a publicat diferite subiecte populare, parte originale, parte reproduse din clasicii nostri din România, parte traduceri din l. germană etc.

„*Familia*“ (u. s.) a publicat numeroase scrieri din popor: Balade, de Bogdan, Doine populare, credințe, obiceiuri, etc. culese de Emil Degan, I. Enescu, Igna, Iosif Stanca, Ch. V., M. Țapu etc.

„*Foaia Poporului*“ (u. s.) a publicat numeroase poesii populare aproape în toți numerii de preste an, apoi balade, legende și colinde, cum și snoave, datini, obiceiuri și credințe populare, precum și frânturi de limbă și idiome populare, tălmăcite de G. Coșbuc, Marian, Țințariu etc.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.) în numerii de Daminecă publică povești populare, poesii populare, snoave etc.

„*Revista ilustrată*“ (u. s.) publică dela Sandu Bîzoc, I. Pop Reteganul, Theodor A. Bogdan, Dr. V. Onișor, Emil Degan, credințe superstițioase, povești, basme, legende, descântece și poesii populare.

„*Tribuna Poporului*“ (u. s.) a publicat mai multe poesii populare, precum și snoave, povești între cari amintim: Badea Niculae cel isteț, poveste din popor de Ioan Roșu, Fata curagioasă, de Ioan Vlad junior etc., Tradiții: De când e postul lui Sân-Petru, Petrile, Sabia, Solomon etc. de Bodnariu.

IV. *Literatura istorică.*

- Auner, Dr. C.*: Câte-va momente din începuturile bisericii rom., ediț. I, form. 16°, Tip. sem., Blaj.
- Bunea, Dr. Augustin*: Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacoviciu, ediț. I, form. 8°, prețul 4 cor. 50 fil. Tip. sem., Blaj.
- Bunea, Dr. Augustin*: Vechile episcopii românesci, ediț. I, form. 8°, prețul 2 cor. 50 fil. Tip. sem., Blaj.
- Deac Aron*: Anticități romane, ediț. I, form. 8°, prețul 2 cor. Tip. sem., Blaj.
- Pușcariu, Dr. Ilarion*: Istoria bisericească I, ediț. I, form. 8°, pag. 130, prețul 1 cor. Tip. archid., Sibiu.
- Istoria bisericească II, ediț. II, form. 8°, pag. 156, prețul 1 cor. Tip. archid., Sibiu.

În presa periodică

- „*Controla*“ (u. s.): La unirea bisericii românesci (23—99).
- „*Drapelul*“ (u. s.): Centenarul lui Victor Hugo, de Virgil Beșan; Doue documente prețioase (privilegiul orașului Lugos pentru vama podului din anul 1796, 29 Aprilie; Ce învață tinerimea maghiară despre Români pe la mijlocul secolului XVIII? de M. Gaspar etc.
- „*Foaia Diecesană*“ (u. s.): Din Istoria Bănățului Severin; P. Scipio Africanul (schiță biografică după mai mulți autori), de Sinesiu Bistreanu, Evoluțiile Unirii în sec. XVIII (24, 25).
- „*Foia Poporului*“ (u. s.) a publicat: mai multe biografii istorice. Din istoria popoarelor vechi, caracterisări, viața lor etc. precum: Caracterul Hunilor, Arta de a face focul la popoarele selbatice, Popoarele nomade și animalele lor domestice etc.
- „*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.): Frideric cel Mare și curtea lui, Ioan Eliade Rădulescu, Chinesiatul familiei Basarabă, Din țara Hațegului, de N. Densușianu; Despre originea Românilor, de Delaletca; Luarea Griviței (aniversarea 25); Răsboaietele lui Stefan cel mare după istoricii poloni, Dlugoss și Kromer, de N. Densușianu.
- „*Telegraful Român*“: Momente din viața bisericească a Românilor ortodocși din Transilvania 1780—1787 (109—138), de Mateiu Voileanu etc.
- „*Transilvania*“ (u. s.): Istoria școalelor Năsăudene, Școalele române în secl. XVII și XVIII (II), Învățătorii dela școala normală și institutul militar din Năsăud (III), de Virgil Șotropa; Radul cel frumos, Iunie 1462— Ianuarie 1474 (I), de A. Lăpădatu etc.; precum și o samă de aprețieri asupra opurilor de literatură istorică.
- „*Tribuna*“ (u. s.): Terra Tzopus (din trecutul munților apuseni), de Rubin Pațița; Monografia comitatului Solnoc-Dobâca, de Traian; Din Istoria școalelor năsăudene, de Virgil Șotropa.
- „*Tribuna Poporului*“ (u. s.): Câte-va idei conducătoare în viața noastră românească (135—142), de Alex. Lăpădatu; Lupta dela Mirislău — și încă ceva, de Ilie Minea etc.
- „*Unirea*“ (u. s.): Originea schismei la Români, conferență (I) și Câte-va momente din începuturile bisericii române, de C. Auner (15—27).

V. Literatură economică.

Pricu Ioan, profesor: **Contabilitatea afacerilor în participațiune**, edițiunea I, form. 8°, pag. 145, prețul 2 cor., Brașov.

În presa periodică.

„*Bunul Econom*“ (u. s.) a publicat numeroase articole din toți ramii agriculturii, despre meserii și comerț, despre legile cari trebuie să le cunoască economul etc.

„*Drapelul*“ (u. s.): Folosul și importanța meseriilor și a comerțului, de Iancu Milu.

„*Foaia Poporului*“ (u. s.) a publicat articole economice în fie-care număr, între cari relevăm cele de agricultură, pomărit, grădinărit ale d-lui I. Georgescu.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.): Povețe economice în numeroase articole privitoare la agricultură, economia de vite, pomărit etc., reproduceri din foile din România, originale și traduceri din foi economice streine.

„*Poporul*“ (u. s.) a publicat numeroase articole de agricultură, albinărit, grădinărit, pomărit, vierit și vinărit.

„*Revista economică*“ (org. Delegațiunii băncilor române, apare în Sibiiu, odată pe săptămână, anul III, preț. K 16 pe an), cu numeroase articole de: Economie politică, chestii financiare, contabilitate, legislațiune, jurisdicțiune, afaceri de impozite, statistică, comerț, agricultură, industrie, comunicație, afaceri de asigurare, aprețiarea opurilor de literatură economică etc. etc.

VI. Literatură științifică și enciclopedică.

Diaconovich, Dr. Cornel: „**Enciclopedia Română**“, vol. III., care a înaintat până la litera S (Statistică) fiind gata din acest volum 10 fascicule, form. 8°. Tip. W. Krafft, Sibiiu.

Reuniunea igienică a comitatului Sibiiu: **Clădirea și întocmirea școalelor**, ediț. I, form. 8°, pag. 10. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiiu.

— **Lupta contra Malariei**, ediț. I, form. 8°, pag. 12. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiiu.

Reuniunea moașelor din comitatul Sibiiu: **Cum au să se poarte femeile îngrecate**, ediț. I, form. 8°, pag. 3. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiiu.

In presa periodică.

„*Familia*“ (u. s.): Emanciparea politică a femeii, de E. Degan (2, 3); Despre alcoholism, de Dr. Ioan Poenaru (32); Boala veacului, de Dr. Florea Simonescu (24).

VII. Diverse.

Hodoș Zotti: **Poftă bună**, carte de bucate, form. 8°, pag. 256, prețul 2 cor. Tip. și libr. diec. Caransebeș.

Manegușiu Nicolae: **Almanachul Sft. Nicolae I**, ediț. I, form. 8°, pag. 198, prețul 3 cor. Libr. și tip. W. Krafft, Sibiiu.

Reuniunea femeilor române din Sibiiu: **A treideci-și-șeptea adunare generală ordinară 1902**, form. 8°, pag. 27. Tip. archid., Sibiiu.

Reuniunea rom. de musică din Sibiiu: **Raportul general pro 1902**, form. 8°, pag. 22. Tip. archid., Sibiiu.

In presa periodică.

„*Drapelul*“ (u. s.): Reflexiuni asupra spiritismului, de Aurelia Păcățianu-Rubenescu (72—75); Curentul nou, de Alexandru Mocsonyi; Procesul publicațiunii „Cartea de aur“.

„*Gazeta Transilvaniei*“ (u. s.): Preumblări în Bucuresci, de Teofil Frâncu etc.

„*Telegraful Roman*“ (u. s.): In chestia concubinatelor (79—82), de George Rain.

„*Tribuna*“ (u. s.): Despre natura iuridică a chestiunii române din Transilvania și Ungaria, de Dr. C. Maniu; Politică economică (6 art.), de Vasile C. Osvadă; Avram Iancu (4 art.) semnate (†).

VIII. Literatura calendaristică.

Anuarul Băncilor române, 1903, (edit. de *Delegațiunea băncilor române*), ed. IV, form. 8°, pag. 148, prețul 3 cor. Tip. archid. Sibiu.

Calendar cu litere cirile, ediț. 111, form. 8°, pag. 80, prețul 40 fil. Libr. și Tipogr. W. Krafft, Sibiu.

Calendarul „Poporului Român“, form. 8°, pag. 204, prețul 40 fil. Tip. „Poporul român“, Budapesta.

Calendarul: Posnașul, ediț. VIII, form. 8°, pag. 88, prețul 50 fil. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiu

Calendarul Săteanului, ediț. XII, form. 8°, pag. 56, prețul 25 fil. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiu.

Popovici I.: Calendar „Amicul poporului“, ediț. 43, form. 8°, pag. 128, prețul 60 fileri. Libr. și Tip. W. Krafft, Sibiu.

Tipografia semănariată: Calendarul „Unirei“ pe 1903, ediț. I, form. 8°, prețul 50 fil. Tip. sem., Blaj.

Tipografia archidieceșană: Calendar pe anul comun 1903, ediț. LIII, form. 8°, pag. 176, Tip. archid., Sibiu.

Tipografia Ciurcu & Co.: Calendarul nou pe 1903, ediț. I, form. 8°, pag. 123, prețul 40 fil. Tip. Ciurcu & Co., Brașov.

Todoran A.: Calendarul Aurorei, ediț. I, form. 8°, pag. 160, prețul 50 fil. Tip. Aurora, Gherla — Szamos-Ujvár.

Observare: Neprimind datele cerute dela: Tipografia „Murășianu“, Brașov, „Minerva“, Orăștie, A. Baci, Bistrița, C. Traunfellner, Lugos, Tipografia Toma D. Cirovici, Timișoara — nu s'au putut considera datele referitoare la eventualele publicațiuni apărute în editura aceloră.

Din cauza că „Poporul român“ pe 1902 nu-l avem complet, nu am putut considera în acest repertoriu nici materialul publicat în această folositoare revistă.

Diverse.

Précis de prononciation française; (Paris, 1903, 256 pag. în 8°. Prețul 7 fr. 50; editor H. Welter, Paris, Rue Bernard — Palissy 4), și

Premiers éléments de prononciation française, (Paris, 1903, 80 p. în 8°. Prețul 1 fr. 50. Editor tot H. Welter) de Abbé Rousselot et Fauste Laclotte.

Mă simt atins plăcut dacă satisfac dorinței autorilor de a le face o mică dare de samă despre operele de mai sus. Părintele Rousselot, care

și-a eluptat o vadă nespus de mare pe basa lucrărilor sale luând pe nepotul D-Sale dl Laclotte ca colaborator a împlinit prin publicațiunea lucrărilor de față nu numai o datorință, ci tot odată ne a întins mijlocul de-a putea ajunge la învățarea pronunției franceze pe o cale cu totul nouă. Manualele de până ađi au avut toate un colorit arbitrar. În publicațiile de față în locul imaginațiunei a pășit metoda experimentală științifică. S'a vorbit că trebuie să se pronunțe cutare sunet de cutare fașon, dar n'a spus nimeni de ce așa și nu altcum. Fie-cine dintre noi a fost isbit de diferitele apucături pedante ale dascălılor, cari își arătau arama naționalității lor. În vorbirea unei limbi lucrul de căpetenie e pronunția. Ea trebuie să fie corectă, națională și frumoasă. Calitățile aceste le poate căștiga cineva dintr'un contact viu cu francesii, evident după-ce și-a făcut singur o cultură oare-care. Ținta lucrărilor de mai sus e tocmai indicarea mijloacelor de a puté ajunge posibilitatea unei pronunții franceze. În *Précis* avem indicațiile complete, în *Premiers éléments* avem aceleși adevăruri expuse mai pe scurt și pentru începători. Ambele cărți sunt scrise foarte clar, scurt și precis. Se pot întrebuița direct și de acei, cari voiesc singuri să învețe fără a avé o cultură fonetică mai detaiată.

După o întroducere unde ni se arată care e pronunția francesă bună de imitat vedem că autorii au ales Parisul ca centrul, de unde s'a lătit limba literară, prin administrație și diferitele legături sociale, cari au atras neconținut toate elementele de pe la margini în sînul seu. Organele vorbirii încă sunt tratate pe scurt.

În prima parte a ambelor cărți avem studiate vocalele, consoanele și grupurile de articulațiune. În partea a doua sunt tratate în trei capitole cele mai importante principii de lectură asupra vocalelor, consoanelor și legăturile (liaisons). Evident că toate chestiunile aceste sunt studiate mai pe larg în *Précis* decât în *Premiers éléments*. Fie-care dată asupra pronunției și lecturii e binemotivată, întrunescé calitățile de mai sus și are fericirea de a fi scoasă din societatea bună parisiană. E cunoscut că pronunția adevărată și deamnă de imitat e a societății bune din Paris. Datele sunt studiate cu ajutorul metodei fonetice experimentale. Diferitele ilustrații atât fotografii cât și inscripțiuni grafice ne ușurează înțelegerea cărților și ne ajută mult a ne scăpa de diferitele eresuri asupra pronunției. E bine să învățăm cum ne învață autoritatea cea mai mare de ađi în fonetică, părintele Rousselot, care nu lucrează de eri alaltăeri. A analiza fie-care parte din cărțile pomenite în detai ar fi foarte lung. Mărturisesc că vedënd cu ochii crescerea cărților și lucrând și eu sub aripile dlui Rousselot, m'am simțit fericit când am văđut că o dorință generală a fost satisfăcută prin apariția manualelor de pronunție francesă. Le recomand din toată convingerea tuturor, cari doresc a învăța pronunția francesă corect după toată rënduiala și cerințele unei eleganțe adevărate.

„Unde-i Blajul?“. Această întrebare ni-o pune un abonat al „Encicl. Române“ în „Unirea“ Nr. 21 din 30 Maiu a. c., acuzându-ne de superficialitate din cauza că pe harta etnografică a Țerilor locuite de Români nu a găsit numele „Blaș“.

Pentru clarificare răspundem Dlui interpelator, că harta adnexată la fasc. 29/30, nu este nici geografică, nici istorică, ci pur *etnografică*, la a cărei compunere s'a putut ține cont mai ales numai de centrele mai mari ale teritorului locuit de Români sau de vecinii lor, și de localitățile dela marginile acestui teritor, apoi de centrele administrative și de comunicație. Din *acest* punct de vedere Blajul, care are o populație de abia 2000 suflete, și care nu este nici centru de comunicație, nici de administrație politică, a putut rămâne neconsiderat pe o mică hartă în format 4°, care cuprinde o întreagă serie de țeri, fără ca autorii acesteia să poată fi învinuiți cu drept cuvânt de superficialitate.

Cetitorii cari vor căuta în „Enciclopedia Română“ informațiuni asupra Blajului, le vor căuta fără indoială *nu* pe harta adnexată la art. „Români“, ci la litera B, sub titlul „Blaș“, unde vor găsi un articol de mai multe sute de șiruri, împodobit și cu o frumoasă ilustrație, și vor putea ceti informațiuni detaiate atât despre istoricul cât și despre stările actuale ale acestei localități. La întrebarea: „Unde-i Blajul?“, răspundem deci: „Veți vol. I, pag. 499!“

Ce privește în fine „multa reclamă“ remarcată de D. interpelator, — credem că lumea nepreocupată va ști că această observare nici de cât nu este justificată față cu publicațiunea noastră. Ea este a se pune deci mai mult în contul stărilor social-culturale în cari trăim.

Redacțiunea „Enciclopediei Române“.

Erate: In art. „Câte-va pagini din trecutul comunei Seliște“, publicat în Nr. II al „Transilvaniei“ a. c., la pag. 66 și 67 în citația luată din „Plângerea Sf. Mănăstiri a Silvașului“ s'au strecurat câte-va șire (p. 67, versurile 5, 6, 9, 10, 11, 12), cari în manuscris au fost șterse. Tot astfel din cauza multelor ștersături și în celelalte șire s'au vîrit cuvinte, cari din textul original lipsesc. Intreagă citația în forma ei corectă, așa după-cum e publicată în Nrii 27 și 29 ai „Tel. Rom.“ din 1898, trebuia să sune astfel:

La pag. 66:

De Dumneșeu fiind îndreptat
Că acolo om uniat nu s'a aflat
Ci singuri prostatiei Români
Și cu prostime buni creștini
În Seliște mi-se pare trei țile au ședut
Cuvânt și o feștanie le-au făcut

„Tel. Rom.“ Nr. 27, 1898.

Atuncea Seliștenii
Cu cei de lângă ei împrejurenii
An căutat oameni să găsească
Treaba lor să le-o împlinească
Și cu toții s'au sfătuit
Pe trei oameni au găsit
Trei preoți și un mirean
Din Seliște și din scam. —

La pag. 67:

Preutul Măcenic și cu Oprea Miclăuș
Și preutul Ion din satul Galiș
Pe acești trei au ales
Și la Cesaro-Crăiusa au trimes
Crăiusa rugăciunea lor o au primit
Și cu drag li-s'au făgăduit
Cum-că ea silă lor nu le face
Ci să se odihnească în pace
Și cu unația nimenea să nu-i silească
Ci 'ntru a lor pravoslavie să trăească
Atunci Aron ca un leu răcnind s'a sculat
Prin serisori după ei au alergat
Și pe câte trei în Viena i-a închis
Și acolo viața lor s'au stins.

„Tel. Rom.“ Nr. 29, 1898.

I. Lupăș.